

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Helena Michálková

Mediální krajina ve Španělsku

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Helena Michálková**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

MICHÁLKOVÁ, Helena. *Mediální krajina ve Španělsku*. Praha, 2011. 110 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Abstrakt

Diplomová práce „Mediální krajina ve Španělsku“ si klade za cíl zmapovat současnou španělskou mediální scénu a aplikovat tak základní rysy a specifika fungování mediálního systému, tzv. modelu polarizovaného pluralismu tak, jak jej ve své knize *Systémy médií v postmoderním světě* popsali Hallin a Mancini a jehož charakteristiky kromě Španělska přiřazují i dalším zemím jižní Evropy (Itálie, Portugalsko, Řecko, okrajově i Francie). Deskripci samotného mediálního trhu tištěných a audiovizuálních médií předchází rozsáhlé kapitoly věnující se vývoji tištěných médií ve Španělsku od jeho počátků v 17. století až po současnost, mediální legislativě a koncentraci vlastnictví médií. Právě vývoj tisku (a ve dvacátém století i vývoj audiovizuálních médií) se stal pro své výjimečně těsné propojení médií a politiky určující pro dnešní podobu španělské mediální krajiny, a proto je mu v práci věnována největší pozornost. S historicko-politickým vývojem země a neustále se měnícím systémem státního uspořádání je spojena i častá změna legislativy (zejména tiskových zákonů), což Španělsko v tomto ohledu odlišuje od ostatních evropských států. Kapitoly o trhu tištěných a audiovizuálních médií poukazují na relativně slabou tradici čtenosti denního tisku (ve srovnání se zeměmi západní a severní Evropy) a naopak silnou základnu televizního a rozhlasového publika, což je pro země středomořského modelu polarizovaného pluralismu typické.

Abstract

The diploma thesis “The media landscape in Spain” aims to describe the contemporary Spanish media scene and apply the basic characteristics and particularities of the “polarized pluralist model” media system which was described by Hallin and Mancini in their book *Comparing Media Systems* and whose features are also allocated to other South European countries (Italy, Portugal, Greece and marginally also France) in addition to Spain. The description of the press and audiovisual media market itself is preceded by three extensive chapters dealing with press media development in Spain from its beginnings in the 17th century until today, media legislation and the concentration of media ownership. It was the development of the press (and, in the 20th century, the development of audiovisual media) which, due to its exceptionally close ties to politics, determined the shape of the contemporary Spanish media landscape, which is why the thesis focuses primarily on this topic. The historical and political development of the country and constantly changing systems of government led to frequent changes in law (press laws in particular), which makes Spain very different from other European countries in this aspect. The chapters dealing with the press and audiovisual media market refer to the weak tradition of readership of dailies (in comparison to Western and Northern European countries) and on the contrary to the strong audience for television and radio, which is typical for countries whose media systems are based on the Mediterranean polarized pluralist model.

Klíčová slova

Španělsko, mediální krajina, mediální systém, vývoj médií, legislativa, koncentrace vlastnictví, tisk, televize, rozhlas.

Keywords

Spain, media landscape, media system, media development, legislation, ownership concentration, press, television, radio.

Rozsah práce: 224 781 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19.5. 2011

Helena Michálková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce, doc. Köpplové nejen za věcné připomínky, rady a doporučení týkající se jak obsahové, tak formální stránky práce, ale zejména ochotu a rychlost, s níž reagovala na mé emaily.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:
Michálková Helena

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:
2008

E-mail diplomantky/diplomanta:
helena.michalkova@gmail.com

Studijní obor/typ studia:
Mediální studia

Předpokládaný název práce v češtině:
Mediální krajina ve Španělsku

Předpokládaný název práce v angličtině:
Media landscape in Spain

Předpokládaný termín dokončení:
LS 2009/2010

Pedagog, s nímž byly teze konzultovány:
Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc. – KMS IKSŽ UK FSV

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):

Španělský systém médií je (stejně jako italský, řecký, portugalský a okrajově i francouzský) příkladem modelu tzv. polarizovaného pluralismu, jak jej definovali Hallin a Mancini (2004). Vzhledem k tomu, že liberální instituce se v jižní Evropě vyvinuly později než např. v severní Evropě, vztah médií a politické sféry je těsnější a masmédiá bývají často přímo zapojena do politických konfliktů. Například při ustavování španělského liberálního státu v 19. století hrál klíčovou roli názorový tisk, přičemž důležití političtí vůdci Cánovas a Canalejas byli současně politici a novináři a média dodnes mají tendenci zastupovat různé politické proudy. Dalším znakem modelu polarizovaného pluralismu je skutečnost, že jihoevropské státy mají ve srovnání se zeměmi západní nebo severní Evropy relativně nízký náklad tisku. Zatímco denní tisk čte asi jen 17% Španělů, 65% obyvatel Španělska je informováno prostřednictvím televize nebo rozhlasu. (Hallin a Mancini, 2004)

Španělsko je v rámci Evropy specifickým příkladem z hlediska vývoje médií včetně cenzury během Frankovy diktatury a přechodu k demokracii na konci 70. let 20. století, z hlediska finančních principů fungování médií a v neposlední řadě také z hlediska legislativního rámce, na jehož principu média fungují.

Diplomová práce bude mapovat všechny tyto oblasti fungování mediálního systému ve Španělsku na pozadí modelu polarizovaného pluralismu s ohledem na minulost i současnost.

Základní literaturou pro diplomovou práci budou převážně publikace zabývající se konkrétními oblastmi fungování médií ve Španělsku.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):

Hlavním záměrem diplomové práce je postihnout základní rysy a specifika současného fungování médií ve Španělsku s ohledem na vývoj mediálního trhu. Na základě odborné literatury bude vypracována obecná teoretická koncepce, kterou se budu snažit aplikovat do jednotlivých kapitol. Jednou z nejdůležitějších součástí bude dějinný vývoj médií, který je pro Španělsko velmi specifický vzhledem k dlouholeté diktatuře ve 20. století, která byla spojena s rozsáhlou cenzurou zveřejňovaných informací a následným přechodem k demokracii a ustavováním nových pravidel a legislativních rámců pro fungování médií. Další významná kapitola se bude zabývat ekonomickým pozadím fungování médií. Nedílnou součástí bude také zmapování trhu s tištěnými periodiky, jež se bude zabývat problematikou největších tiskových agentur, vydavatelských domů a konkrétních listů či časopisů. Závěrečná kapitola

bude patřit přehledu audiovizuálních médií – vysílání televize a rádia a užívání internetu.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1) Úvod

2) Mediální krajina a základní krajinotvorné prvky

- vývoj mediálních trhů
- politický paralelismus
- vývoj novinářského profesionalismu
- stupeň a způsob intervence státu do mediálního systému
- model polarizovaného pluralismu – obecná charakteristika vztahující se na země jižní Evropy (Řecko, Španělsko, Portugalsko; Francie jako okrajový případ)

3) Literární a dějinné souvislosti ve vývoji mediálního trhu ve Španělsku

4) Legislativní rámec fungování médií ve Španělsku

5) Ekonomické zákonitosti fungování médií

- ekonomická pravidla fungování mediálního trhu
- zdroje financí médií
- inzertní investice podle typu médií
- největší inzerenti

6) Tištěná média ve Španělsku

- tiskové agentury
- periodicitu deníků
- politická orientace
- předplatné
- přehled a charakteristika největších španělských deníků
- časopisecký trh
- vydavatelské domy

7) Krajina audiovizuálních médií

- televize – celoplošné, regionální vysílání
- rozhlas – celoplošné, regionální vysílání
- internet

8) Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. tituly a období, za které budou analyzovány) a **metody (techniky) jeho zpracování:**

Téma bude zpracováno na základě odborných knižních a elektronických publikací a studií zabývajících se konkrétními oblastmi fungování médií ve Španělsku; dějinami Španělska, dějinami médií, španělským politickým systémem, zákonem o médiích, španělskou ekonomikou a vládních dotacích na oblast médií. Přehled tištěných a audiovizuálních médií bude prováděno částečně na základě vlastního výzkumu a částečně na základě publikací obecného rázu o mapování mediální krajiny ve Španělsku (např. Johnston, 2003; Kelly et al, 2004).

Užito bude převážně cizojazyčné odborné literatury ve španělském a anglickém jazyce.

Základní literatura (nejméně 10 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BARRERA, CARLOS. *Sin mordaza. Veinte años de prensa en democracia*. Temas de Hoy: Madrid, 1995. – Pojednává o novinářství jako o sociálním fenoménu, který se na sklonku 21. století proměnil v opravdovou moc schopnou utvářet veřejné mínění a působit jako nástroj politických stran. Podrobně hodnotí situaci tisku ve dvou prvních desetiletích demokracie.

BUSTAMANTE, E. *Radio y televisión en España*. Barcelona: Gedisa, 2006. – Vývoj rozhlasu a televize v kontextu politickém, ekonomickém a kulturním; přičemž se bere v potaz jak vysílání veřejné tak soukromé a jakým způsobem v jednotlivých etapách tato média ovlivnila kulturní a společenský život španělských obyvatel.

HALLIN, MANCINI. *Comparing Media Systems*. England: Syndicate of the Press of the University of Cambridge, 2004. – Typy mediálních systémů a srovnání jejich fungování ve třech geograficky a politicky spřízněných oblastech, příčiny rozdílností v jejich přístupu k politice, komercionalizaci aj.

JOHNSTON, DONALD H. *Encyclopedia of International Media and Communications*. New York: Columbia University, 2003. – Publikace poskytuje komplexní přehled dějin i současného stavu masových médií, a to v celosvětovém měřítku. Tvůrci encyklopedie jsou odborníci ze všech světadílů a jejich přínos postihuje různé geografické oblasti, což umožňuje nejen srovnání mediálního prostředí v různých krajinách, ale i jeho komplexní pochopení.

KELLY, M.; MAZZOLENI G.; Mc QUAIL, D. *The Media in Europe*. 3rd ed. London: Sage Publication, 2004. Publikace poskytuje přehled o evropských mediálních systémech; zahrnuje problematiku 23 zemí a soustředí se na současné tendence jednotlivých mediálních politik.

KIM, SOON JIM. *EFE: Spain's World News Agency*. Connecticut: Greenwood Press, 1989. – Profesor žurnalistiky z Towson State pojednává o vývoji největší španělské zpravodajské agentury EFE od jejího založení za Frankova režimu v roce 1930 a o praktikách, které se agentura realizovala během válečného i poválečného období.

LÓPEZ-ESCOBAR, E. *Spanish Media Law: Changes in the Landscape*. European Journal of Communication, 1992, č. 7, s. 241 – 259. Post-frankismus přinesl Španělsku jedinečnou strukturu mediální krajiny v Evropě: smíšený systém komerčního a veřejného radiovysílání a státem vedené televize financovaný jak veřejnými fondy tak reklamou. Zpravodajství si však pod kontrolou držela vláda. Studie pojednává o změnách v legislativě, které přišly s rozšířením televizního vysílání do regionů.

MAGONE, JOSÉ M. *Contemporary Spanish Politics*. 2nd ed. New York : Routledge, 2008. – Podrobná studie mapující dějiny, politiku, instituce, politické strany, ekonomii a zahraniční politiku Španělska. Každá kapitola poskytuje přehled založený na vědeckém výzkumu konkrétních temat.

MAXWELL, R. *The Spectacle of Democracy. Spanish Television, Nationalism and Political Transition*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995. - Maxwelllova studie pojednává o přechodu k demokratickému systému ve Španělsku a jeho hlubokém dopadu na média. Zabývá se politikou privatizace televize a ekonomickými zákonitostmi fungování médií.

Mc QUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Přel. Jan Jiráček a Martin Kabát. 2. vyd. Praha : Portál, 2002. - Publikace probírá hlavní oblasti teorie a fungování masových médií.

PALOMO, MARÍA DEL PILAR. *Movimientos literarios y periodismo en España*. Madrid : Síntesis, 1997. – Publikace mapuje vývoj španělské literatury od druhé poloviny 19. století do současnosti na

pozadí vztahu literatury a žurnalistiky a vysvětluje, jak se aktivity mnohých literárních hnutí, teoretických škol a jednotlivých autorů odrážely v médiích.

REIG, R. *Medios de Comunicación y Poder en España: Prensa, Radio, Televisión y Mundo Editorial*. Barcelona: Paidós, 1998. – Publikace pojednává o velmi těsném propojení politiky a médií jako hlavního nástroje ovlivňování veřejnosti.

SINOVA, JUSTINO. *La censura de prensa durante el franquismo (1936-1951)*. Madrid: Espasa-Calpe, 1989. – Sinova ve své studii vysvětluje metody kontroly informací užívané po třicet let Frankovy diktatury.

TIMOTEO ALVAREZ, Jesus. *Historia de los medios informativos en España*. Barcelona: Ariel Comunicación, 1991. – Dějiny médií a mediálních struktur ve 20. století ve Španělsku.

UBIETO ARTETA, A. Et al. *Dějiny Španělska*. Přel. Simona Binková. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. – Publikace čtyř španělských historiků je rozčleněna na pět tradičních úseků – starověk, středověk, raný novověk, novověk a moderní dějiny – které dobře odrážejí zvláštnost jednotlivých epoch – Římská říše, maursko-křesťanská epocha – Španělská monarchie – ponapoleonské království – velký přerod 20. století

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Datum / Podpis studenta/ky

15.6.2009

.....

Obsah

Úvod	4
1 Mediální krajina a mediální systém	6
<i>1.1 Představení tří modelů médií a politiky podle Hallina a Manciniho se zaměřením na středomořský model</i>	7
2 Vývoj tištěných médií na pozadí španělských dějin	9
<i>2.1 Počátky žurnalistiky v 17. století</i>	9
<i>2.2 Vývoj tisku v 18. století</i>	11
<i>2.3 Postavení tisku během válečného 19. století</i>	13
<i>2.3.1 Tisk v období války za nezávislost (1808 – 1814)</i>	13
<i>2.3.2 Absolutismus a liberalismus za vlády Ferdinanda VII. (1815 – 1833)</i>	14
<i>2.3.3 Liberálové umírnění a liberálové progresisté (1833 – 1868)</i>	15
<i>2.3.4 Revoluční šestiletí (1868-1874)</i>	18
<i>2.3.5 Období restaurace (1875 – 1898)</i>	18
<i>2.4 Tisk v období moderních dějin 20. století</i>	20
<i>2.4.1 Tisk za vlády Alfonse XIII. (1902 – 1931)</i>	21
<i>2.4.2 Diktatura Primo de Rivery (1923 – 1931)</i>	22
<i>2.4.3 Druhá republika (1931 – 1936)</i>	23
<i>2.4.4 Občanská válka (1936 – 1939)</i>	24
<i>2.4.5 Cenzura za vlády diktátora Franciska Franka</i>	27
<i>2.4.6 Přejít k demokracii</i>	30
3 Legislativní rámec fungování médií ve Španělsku	34
<i>3.1 Svoboda projevu a svoboda tisku ve španělské legislativě</i>	35

3.2	<i>Právní rámec určující fungování tisku</i>	41
3.2.1	<i>Svoboda projevu a svoboda tisku</i>	41
3.2.2	<i>Novinářská profese a profesní organizace</i>	42
3.3	<i>Právní rámec určující fungování audiovizuálních médií</i>	44
3.3.1	<i>Zákon o audiovizuálním vysílání</i>	45
4	Koncentrace vlastnictví médií ve Španělsku	47
4.1	<i>Největší mediální skupiny</i>	49
5	Tištěná média ve Španělsku	52
5.1	<i>Denní tisk</i>	54
5.1.1	<i>Denní tisk se všeobecným zaměřením</i>	57
5.1.2	<i>Specializovaný tisk</i>	68
5.2	<i>Časopisecký trh</i>	72
5.2.1	<i>Vývoj časopisů</i>	74
5.2.2	<i>Vydavatelé časopisů ve Španělsku</i>	77
5.2.3	<i>Přehled a charakteristika nejčtenějších španělských časopisů</i>	79
6	Krajina audiovizuálních médií ve Španělsku	83
6.1	<i>Televizní vysílání</i>	83
6.1.1	<i>Vývoj televizního vysílání</i>	84
6.1.2	<i>Současná podoba televizního vysílání</i>	89
6.2	<i>Rozhlasové vysílání</i>	92
6.2.1	<i>Vývoj rozhlasového vysílání</i>	93
6.2.2	<i>Současná podoba rozhlasového vysílání</i>	95
7	Tiskové agentury	99
7.1	<i>EFE</i>	99

<i>7.2 Europa Press</i>	<i>100</i>
Závěr	101
Summary	103
Seznam tabulek a grafů	104
Použitá literatura	105

Úvod

Téma své diplomové práce jsem si zvolila na základě svého zájmu o Španělsko nejen ve smyslu oblíbené turistické destinace, ale také zájmu o španělskou literaturu, kulturu a obecně realie španělské země. Rozhodla jsem se využít jazykových znalostí španělštiny nejen ke zmapování současné mediální scény, ale cílem práce je i snaha postihnout základní rysy a specifika fungování mediálního systému tak, jak jej ve své knize *Systémy médií v postmoderním světě* popsali Hallin a Mancini (2008) s ohledem na minulost (tedy vývoj mediálního trhu a legislativy týkající se médií) i současnost (přehled současné mediální struktury a platných legislativních norem). Roční studijní pobyt na madridské Universidad Complutense mi umožnil seznámit se osobně s trhem médií a začít shromažďovat podklady k vypracování diplomové práce.

Při zpracování historických témat bylo čerpáno převážně z knižních publikací, popřípadě z dílčích odborných článků věnujících se konkrétnímu tématu do hloubky; při zpracování současné mediální scény bylo využito zejména elektronických zdrojů – odborných online časopisů, korporátních informací mediálních konglomerátů a internetových stránek periodik.

Základním metodologickým prostředkem zpracování diplomové práce je historická analýza vývoje médií ve Španělsku s hlavním důrazem na vývoj ve 20. století. Španělsko je v rámci Evropy z hlediska vývoje médií specifickým příkladem, a to zejména z důvodu dlouholeté diktatury generála Franka, která byla spojena s cenzurou a důrazným omezením svobody projevu a následným přechodem k demokracii. Politický vývoj a různé formy státního zřízení měly přímý vliv i na vývoj médií, proto považuji historický vývoj politických událostí za klíčový a z tohoto důvodu je také vývoji tisku v kontextu historického vývoje země věnována největší pozornost. Při vypracování této kapitoly bylo využito převážně literatury zabývající se vývojem španělského tisku (Seoane a Saiz, 2007; Pizarroso, 1994; Gómez Aparicio; 1971, 1974). Uvedené publikace dávají mimo jiné do souvislosti úzké propojení politiky a médií již od počátků jejich vývoje, což je pro model mediálního systému ve Španělsku jedním z typických rysů. (Hallin a Mancini, 2008). Přehled současné mediální scény se v diplomové práci ovšem částečně omezuje jen na deskripci médií, jejich vnitřní struktury a základní charakteristiky jejich publika. Opomíjí propojení politických činitelů s mediální strukturou, které do jisté míry stále existuje. (Hallin a Mancini, 2008) Jedním z důvodů

pro takové omezení je skutečnost, že média ve většině případů kladou důraz na svou politickou nezávislost. Jejich propojení s politikou je tedy neveřejné a bylo by předmětem rozsáhlého výzkumu osobních a rodinných vztahů akcionářů mediálních skupin a politiků či politických stran. Navíc současný vývoj událostí na mediálním trhu (např. ekonomická krize v roce 2008) vede k různému slučování mediálních konglomerátů a vlastnické struktury se neustále mění. Je proto i poměrně obtížné toto téma zpracovat uceleně tak, aby byly postihnuty všechny důležité aspekty politického paralelismu v médiích.

V první kapitole vysvětlují základní terminologii, s níž pracují – mediální krajina a mediální systém a představují nejdůležitější rysy teoretického modelu tzv. polarizovaného pluralismu tak, jak jej definovali Hallin a Mancini (2008). Druhá kapitola se pak zabývá vývojem tištěných médií ve Španělsku, a to od svých počátků v 17. století až do současnosti. Kritériem rozdělení jednotlivých podkapitol je jednak časová linie (17., 18., 19. a 20. století) a jednak historicko-politické události, které zpravidla znamenaly určitý zlom pro další vývoj španělského státu. Toto dělení je v souladu s odbornými publikacemi o španělských dějinách (např. Ubieta Arteta, 1995). Třetí kapitola se pak zabývá legislativním rámcem fungování médií jak tištěných (včetně vývoje a časté obměny tiskových zákonů v historicko-politickém kontextu), tak audiovizuálních (zákony o rozhlasovém a televizním vysílání) a novinářským profesionalismem. Zatímco v oblasti tištěných médií dosud platí (ač několikrát novelizovaný) tiskový zákon z roku 1966 (tedy z období diktatury), v oblasti audiovizuálních médií byl v roce 2010 schválen nový zákon, který do vysílání přinesl významné změny. V tomto případě bylo nutné pracovat výhradně s internetovými zdroji a samotným zněním zákona. Čtvrtá kapitola je zaměřena na deskripci struktury vlastnických vztahů mediálních konglomerátů, které ovládají španělský trh a okrajově se zmiňuje o legislativních normách, které mají regulovat stupeň koncentrace vlastnictví tak, aby nebyla porušena zásada politického pluralismu. Pátá a šestá kapitola pak podávají přehled o trhu tištěných a audiovizuálních médií. Jejich součástí jsou tabulky a grafy znázorňující preference publika. Snažila jsem se o vystihnoutí hlavních tendencí mediálního trhu včetně zásad ekonomického fungování jednotlivých typů médií. Poslední kapitola se pak velmi stručně zmiňuje o dvou nejvýznamnějších španělských tiskových agenturách; mezinárodní agentuře EFE a národní agentuře Europa Press.

1 Mediální krajina a mediální systém

Mediální systém definuje Slovník mediální komunikace jako „jeden ze subsystémů, které tvoří sociální systém. Mezi jeho základní funkce, jejichž naplňováním přispívá k rovnováze a přežití společnosti jako celku patří a) šíření informací, b) posilování korelace jednotlivých částí společnosti (vč. interpretace významu událostí, podpory mocenského uspořádání a platných norem, socializace a tvorby konsenzu), c) podpora kontinuity sociálního řádu, d) poskytování zábavy a využívání mobilizace ve jménu dosahování celospolečensky závažných cílů“. (Reifová & kol., 2004) Pro pochopení fungování mediálního systému byly vytvořeny teoretické modely, např. Čtyři teorie tisku (Siebert, Peterson a Schramm; 1956), později tři evropské modely Hallina a Manciniho (2008), které zároveň slouží jako podklad pro srovnávací analýzu mediálních systémů jednotlivých zemí.

Mediální krajina je pak konkrétním projevem fungování médií v určité zemi. Podoba mediální krajiny závisí nejen na interpretaci jednotlivých parametrů určitého modelu mediálního systému tak, jak je definovali Hallin a Mancini (viz kap. 1.1) ale i na dalších faktorech, mezi nimiž považuji za nejdůležitější podobu vlastnických vztahů (tedy koncentraci vlastnictví médií; viz kap. 4), provázanost s ekonomickými faktory (v případě médií se jedná o vývoj reklamního průmyslu) a zejména zájem samotného publika, ať už se jedná o čtenáře, diváky či posluchače.

Španělská mediální krajina se na první pohled neliší od jiných mediálních scén evropských liberálnědemokratických států. Existuje zde poměrně velký počet deníků - celostátních i regionálních a lokálních (ať už zaměřených všeobecně nebo tematicky specializovaných), Španělsko má velmi rozvinutý časopisecký trh, aby uspokojil rozmanité zájmy čtenářů, několik desítek televizních kanálů a stovky legálních i pirátských rozhlasových stanic. Legislativa navíc umožňuje mediálnímu systému fungovat na základních principech demokratického státu (zaručujících svobodu projevu, svobodu tisku, atd.). Při podrobnějším výzkumu ovšem narážíme na řadu specifík mediálního systému, která se pak odrážejí ve výsledné podobě mediální krajiny (tedy např. obsazích tisku či televizního a rozhlasového vysílání nebo v míře čtenosti, sledovanosti či poslechnovosti médií).

1.1 Představení tří modelů médií a politiky podle Hallina a Manciniho se zaměřením na středomořský model

Hallin a Mancini ve své knize *Systémy médií v postmoderním světě* (2008) volně navazují na *Čtyři teorie tisku* (Siebert, Peterson a Schramm; 1956), jež byly po dlouhou dobu základním teoretickým modelem pro systémy médií. Ve skutečnosti představují tři modely, do nichž zahrnují 18 mediálních systémů západní Evropy a Severní Ameriky. Španělský mediální systém je řazen do středomořského modelu, který se mimo jiné vyznačuje silně polarizovaným pluralismem (kromě Španělska sem řadí další mediteránní země, a to: Itálii, Portugalsko, Řecko a jako okrajový případ i Francii). Dalšími jsou pak model severostředoevropský s demokraticko-korporativistickým přístupem k médiím a politice (Belgie, Dánsko, Finsko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Rakousko, Švédsko a Švýcarsko), pro nějž je charakteristický časný rozvoj svobody tisku a vysoký náklad novin; a model severoatlantický neboli liberální, kam Hallin a Mancini řadí Spojené státy, Irsko, Kanadu a Británii, a jenž se vyznačuje kromě časného rovoje masového tisku také komerčním a do jisté míry na politice nezávislým mediálním systémem. Nutné je ovšem zdůraznit, že zmíněné modely jsou ideálními vzory a mediální systémy jednotlivých zemí jsou natolik komplexní, že není možné je vystihnout takto jednoduchou charakteristikou, protože dochází k jejich různému prolínání. Pro potřeby této diplomové práce se není třeba zabývat srovnávací analýzou jednotlivých modelů a zemí v rámci modelů, již nastínili ve své knize Hallin a Mancini. Pokusím se vystihnout zejména charakteristiky španělského mediálního systému a použít je při popisu jednotlivých oblastí fungování médií.

Hallin a Mancini klasifikují jednotlivé modely na základě čtyř parametrů. Za nejdůležitější považují kritérium *vývoje mediálních trhů*, dále pak *politický paralelismus*, *vývoj novinářského profesionalismu* a *stupeň a způsob intervence státu do mediálního systému*.

Vývoj mediálních trhů

Odlišný vývoj mediálních trhů a zejména masového tisku v jednotlivých zemích považují Hallin a Mancini za „jeden z nejzjevnějších rozdílů mezi mediálními systémy. ... Opožděný přechod k demokracii v zemích jižní Evropy vedl k odlišným vzorcům vztahů mezi médií a politickou sférou. ... První noviny byly provázané s aristokracií a hlavní funkcí novin v 19. století bylo vyjadřování politických a literárních názorů“.

(Hallin a Mancini, 2008: 118 – 121) Rozvoj komerčního tisku nastal až na přelomu 19. a 20. století, v době kdy v zemích severní a západní Evropy již docházelo k rozvoji tisku masového. Důležitými faktory ve vývoji tisku, který byl většinou zaměřen na vzdělané vrstvy obyvatel, byla poměrně vysoká míra negramotnosti a napojení tisku na politickou sféru a církev. (Hallin a Mancini, 2008: 121 – 124) „Až do poloviny 20. století chyběly v jižní Evropě ekonomické a politické podmínky pro vývoj mediálních trhů, tedy až do doby, kdy se stal důležitým médiem rozhlas a objevila se televize a to je také jeden z důvodů, proč se nikdy nevyvinuly noviny s masovým nákladem.“ (Hallin a Mancini, 2008: 125)

Politický paralelismus

Hallin a Mancini považují média jižní Evropy za silně politizovaná, kde „noviny mají tendenci zastupovat odlišné politické proudy, což se odráží v odlišných politických postojích jejich čtenářů. ... Tradice pluralitního a politicky angažovaného tisku byla ve Španělsku přerušena diktaturou. Přejít k demokracii byl řízen elitami a novináři vnímali jako svou základní roli propagaci nového demokratického režimu a opozici vůči frankismu. ... Zatímco ve většině Evropy politický paralelismus v posledních dekádách 20. století ustupoval, v nové španělské demokracii byl na vzestupu a vedl k rozdělení většiny médií na dva soupeřící tábory. ... K částečné politizaci měly sklon i systémy vysílání veřejné služby, které inklinovaly k systémům ‘politiky vládnoucí nad vysíláním’.“ (Hallin a Mancini, 2008: 126 – 134)

Vývoj novinářského profesionalismu

Země jižní Evropy považují Hallin a Mancini za země se slabou profesionalizací a významnou instrumentalizací médií. Vzhledem k tomu, že vývoj novinářské profese byl vždy úzce spjat s politickou a literární sférou, „novinářství se stalo jen jakousi ‘přestupní stanicí’ a odrazovým můstkem k politické kariéře. ... Až s rovojem komerčního tisku na konci 19. století rostlo i množství lidí, kteří se začali novinářstvím zabývat na plný úvazek. ... V období diktatury pak intervence státu přerušovala vývoj novinářství jako samostatné profese a úroveň profesionalismu tak zůstávala nižší. ... Profesní organizace a novinářské odbory jsou obecně slabší. ... Ve všech zemích středomořského modelu schází formální systém odpovědnosti a v žádné zemi není tisková rada na celostátní úrovni. ... Vysoká míra instrumentalizace (kontrola médií vnějšími aktéry – stranami,

politiky, sociálními skupinami a hnutími, nebo ekonomickými aktéry usilujícími o politický vliv) vedla k tomu, že úroveň novinářské autonomie je nižší. ... Např. v případě Španělska mají vlastníci médií jasné politické vazby.“ (Hallin a Mancini, 2008: 137 – 146)

Způsob intervence státu do mediálního systému

Země středomořského modelu se podle Hallina a Manciniho vyznačují silnou intervencí státu do mediálního systému. „Role státu odráží kombinaci tradic autoritářské intervence (z období diktatury) a demokratických tradic sociálního státu. ... Stát hrál důležitou roli také jako vlastník mediálních organizací. Vysílání bylo po většinu svého vývoje vlastněno zejména státem, ve středomořských zemích měl však stát také významné podíly v komerčních médiích včetně tisku. Zpravodajské agentury (např. EFE) byly zprvu vlastněny státem s různou úrovní autonomie na vládní kontrole. ... Mediteránní země mají také relativně slabou regulaci omezující koncentraci mediálního vlastnictví. ... Důležitým fenoménem nedávné politické historie středomořských zemí je nárůst počtu politických skandálů, fenomén, který odráží významné změny ve vztahu médií a státu: média se stávají méně diferenciovanými a jejich vztah k politickým elitám je kritičtější. (Hallin a Mancini, 2008: 147 – 151)

Nejmarkantnějším faktorem zemí středomořského modelu je úzký vztah médií a politiky, který je součástí všech kritérií rozlišení mediálních systémů a ovlivňuje současnou podobu mediální krajiny nejen ve Španělsku, ale i v ostatních zemích jižní Evropy. Následující kapitoly budou sloužit jako praktický příklad zasazený do teoretického rámce Hallina a Manciniho s ohledem na minulost (vývoj tištěných i audiovizuálních médií a vývoj legislativy vztahující se k médiím) i na současnost (deskripce současné španělské mediální scény).

2 Vývoj tištěných médií na pozadí španělských dějin

2.1 Počátky žurnalistiky v 17. století

Pro Španělsko 17. století znamenalo (resp. království, která tvořila španělskou monarchii) dobu, „kdy jím zmítala hluboká hospodářská krize způsobená poklesem obchodu s Amerikou (od konce 16. do druhé poloviny 17. století až o 75%)

doprovázeného vlnami inflace a deflace a několika státními bankroty. Počet obyvatel v důsledku morových epidemií do poloviny století klesal; oživení nastalo až ve druhé polovině, po skončení velké epidemie (1648 – 1654)“ (Ubieto Arteta, 1995: 289 – 328) Ve druhé polovině 17. století vznikají ve Španělsku na pozadí evropských bitev a hospodářské krize první noviny. Pojem „noviny“ je ovšem třeba chápat jako „pravidelný tisk s určitým titulem určený více či méně masovému, anonymnímu čtenářskému publiku za účelem informovat o současném dění“ (Seoane a Saiz, 2007: 15)

Stejně jako v ostatních evropských státech existovalo ještě před vznikem novin tzv. občasně zpravodajství ve formě tištěných zpráv, oznámení, letáků, listin, apod., jejichž distribuce byla závislá na relativně pomalé poště. Vedle nich existovaly ručně psané zprávy a oznámení, které se zpravidla obracely na jednoho adresáta, popř. malou skupinu.

Důležitým mezníkem ve vývoji španělského tisku se stal rok 1641 (kdy zemí zmítalo katalánské povstání proti španělské monarchii, během něhož bylo Katalánsko součástí Francie) a kdy se na Pyrenejském poloostrově objevil vůbec první pokus vydávat noviny s pravidelnou (týdenní) periodicitou. Jednalo se o titul *Gazeta* v katalánském jazyce tiskaře Jaume Romeua a jeho obsahem byla zejména propaganda. (Seoane a Saiz, 2007: 26)

Na sklonku vlády Filipa IV. (1621 – 1665) vznikly první ryze španělské noviny, a to přesně o třicet let později než jejich francouzský vzor *Gazette de France*¹. Španělská *Gaceta Nueva* vycházela jedenkrát měsíčně po dobu dvou let. Na jejím vzniku se podílel Filipův nemanželský syn Jan Josef Habsburský, jemuž jeho otec v roce 1661 udělil licenci na vydávání tohoto periodika. Zprávy se ve své většině zabývaly politikou a vojenstvím, nebyly ovšem zcela opominuty ani zprávy jiné povahy, např. přírodní katastrofy – povodně v Málaze, zemětřesení v Itálii, atp. V roce 1683 začal Francisco Fabro Bremundan, pravá ruka Jana Josefa Habsburského, vydávat list *Gaceta de Madrid*, jehož posláním bylo zveřejňovat zákony a obecná ustanovení. Během občanské války ve 20. století se z něj stal *Boletín Oficial del Estado* (BOE), oficiální deník španělské vlády vydávaný dodnes. (Seoane a Saiz, 2007: 27-29)

¹ Týdeník *Gazette de France* založil ve Francii Théopraste Renaudot v roce 1831.

2.2 Vývoj tisku v 18. století

Počátek 18. století poznamenala válka o dědictví španělské (1702 – 1713). Smrtí Karla II. v roce 1700 vymřela španělská větev Habsburků a Španělsko akceptovalo nástup Filipa z Anjou (Filip V.), vnuka francouzského krále Ludvíka XIV. z dynastie Bourbonů. Taková rozpínavost Francie se však ostatním evropským mocnostem příliš nezamlouvala a ozbrojený konflikt vyvolaný rakouskými Habsburky trval až do uzavření mírových dohod v letech 1713 a 1714.

Společenský a hospodářský vývoj 18. století měl tři etapy. „V první polovině století se hospodářství stabilizovalo, za vlády Karla III. (1759 – 1808) zažívalo silný rozmach a za vlády Karla IV. (1788 – 1808) skončilo inflací a hospodářským úpadkem. Celková orientace evropských monarchií 18. století vycházela z francouzského osvícenského absolutismu, ve Španělsku se však za vlády Karla IV. po vypuknutí revoluce v sousední Francii změnila v ministerský despotismus.“ (Ubieto Arteta, 1995: 331 – 355)

Přestože tisk byl obecně v 18. století dostupný jen vzdělané menšině, stal se významným nositelem osvícenských myšlenek a buržoazních ideologií. Vzhledem k tomu, že míra negramotnosti španělského obyvatelstva se v 18. století pohybovala mezi 80 – 85% (Soubeyroux, 1986), čtenářským publikem byla především šlechta, duchovenstvo, představitelé výkonné moci a vzdělaní zástupci střední třídy (lékaři, právníci, učitelé a obchodníci).

Dva nejdůležitější státní zpravodajské listy 18. století byly již zmiňovaná *Gaceta de Madrid* a *Mercurio Histórico y Político*, který začal vycházet v roce 1738. Oba obsahovaly zejména politické a vojenské zprávy zpravidla psané jednoduše, bezbarvě a neosobně. (Seoane a Saiz, 2007: 34)

Vzhledem k tomu, že se jednalo o státní deníky², každý výtisk podléhal schválení tzv. Kastilské rady (*Consejo de Castilla*) a církve. *Gaceta* vycházela dvakrát týdně, zatímco periodicitu *Mercuria* se v průběhu jeho existence několikrát změnila – z měsíčníku na čtvrtletník, poté na čtrnáctideník a tím zůstal až do svého zániku na počátku 19. století. Po vzoru francouzského kulturního listu založeného v roce 1665 *Journal des Savants* (Vědecké noviny) se ve Španělsku začal o mnoho desetiletí později vydávat *Diario de*

² Vydavatelem obou deníků byla od druhé poloviny 18. století nově založená „Královská tiskárna“ (Imprenta Real), jejíž řízení zcela podléhalo vládě. (Tapia López, 1995)

los Literatos (1737 – 1742; Literární deník). Zatímco francouzský list se zabýval téměř výhradně vědou, španělský pojem „literatura“ tehdy zahrnoval jak samotnou beletrii, tak vědu a filozofii. Jednalo se o vůbec první španělské periodikum zabývající se vědou a kulturou, navíc pod záštitou ministra Campilly. Termín *diario* (deník) tehdy nebyl chápán jako titul, který by byl vydáván denně, nýbrž jako „tiskovina, která obsahuje to, co nám každý den přináší věda a literatura“, zatímco *gaceta* (noviny) byly definovány jako „souhrn zpráv, který vychází s týdenní či měsíční periodicitou a zabývá se novinkami z provincií, Evropy, Asie či Afriky“. Později bylo stanoveno, že termín *diario* se bude užívat pro periodika, která budou postihovat události z každého dne. (Seoane a Saiz, 2007: 37)

Prvním deníkem ve smyslu denní periodicity (s výjimkou nedělí a státních svátků) byl od roku 1758 *Diario Noticioso, Curioso-Erudito y Comercial Público y Económico* (od třetího čísla jeho název zkrácen na *Diario Noticioso*). Během své relativně dlouhé existence (až do roku 1918) byl v roce 1788 pod vedením nového vlastníka přejmenován na *Diario de Madrid* a orientoval se na lokální zpravodajství.³

Po vzoru madridského deníku se brzy začaly objevovat listy podobné povahy v Barceloně, Valladolidu, Valencii a Seville; přičemž nejdéle z nich vydržel *Diario de Barcelona*, založený v roce 1792. Vycházel s několika přestávkami až do roku 1994 v tištěné a do 31. července 2009 v podobě elektronické.

Stejně jako v jiných evropských státech v době osvícenství se i ve Španělsku mezi periodiky rozvíjely, kromě zpravodajských a kulturních titulů také ty, jež poměrně troufale kritizovaly společnost a politický systém. Byly to především listy *El Pensador* po vzoru britského moralistního týdeníku *The Spectator*⁴ a *El Censor*. (Seoane a Saiz, 2007: 43 – 44) Kritika listu *El Pensador* se orientovala na ryze společenská témata (např. nemravná móda, koketnost a frivolnost žen, dvoření se, plebejské napodobování urozených apod). Mnohem odvážnější byl ve svých kritikách *El Censor*. Jako první

³ Na vydávání oficiálních titulů, jež podávaly zpravodajství ze zahraničí a informovaly o státních záležitostech, měla práva jen periodika *Gaceta* a *Mercurio*. Lokální zprávy obsahovaly informace o úmrtích, narozeních, programu divadel, výsledcích loterie, býčích zápasech, předpovědích počasí atd. Důležitou součástí tvořila také drobná inzerce. (Seoane a Saiz, 2007: 38 – 42)

⁴ Tzv. moralistní časopisy se začaly v Anglii rozvíjet na počátku 18. století. Jednalo se zejména o časopisy *The Tatler*, který založil v roce 1709 Richard Steele a *The Spectator* založený o dva roky později Josephem Addisonem a Richardem Steelem. Jejich cílem bylo poukázat na špatný způsob života, marnivost žen atd. a zábavným způsobem pozvednout morálku anglického nastupujícího měšťanstva. (Ward a Waller, 1907 – 21)

periodikum upozorňoval na chyby zákonodárství či omyly politiků, a proto se několikrát dostal do sporu s cenzurou a jeho vydávání bylo dokonce dvakrát na nějakou dobu pozastaveno. (Uzcanga, 2005: 8 – 9).

Na konci 18. století prošel španělský tisk velkou změnou způsobenou především událostmi, které lomcovaly sousední revoluční Francií. Oficiální periodika *Gaceta de Madrid* a *Mercurio de España* jen zřídka podávala zprávy o revoluci a ostatní noviny měly zakázáno informovat o zahraničních politických událostech. Ke Španělům se ovšem i přesto informace dostávaly, a to prostřednictvím francouzských brožur (o pádu Bastilly se například Madridčané dozvěděli 27. července 1789, tedy třináct dní po jejím dobytí). Španělská inkvizice zadržovala výtisky periodik a jiných písemností v největších městech, pohraničních oblastech a v přístavech, aby španělský lid udržela mimo dosah revolučních událostí. Oficiální krátkou zprávu o francouzské revoluci vydala *Gaceta* až 30. ledna 1793. (Seane a Saiz, 2007: 57 – 60)

2.3 Postavení tisku během válečného 19. století

Podle Ubieta Artety (1995) charakterizovaly evropský dějinný vývoj v 19. století čtyři zásadní jevy: „uznání nezávislosti Ameriky a její oddělení od evropského kontinentu (v letech 1808 – 1842 vzniklo na území bývalého španělského impéria 16 nezávislých republik), buržoazní revoluce (ve Španělsku vedené prostřednictvím junty a činností cádizských kortesů), radikální změna společenského myšlení (romantismus vycházel na rozdíl od předchozího racionalismu z převahy citovosti a spontánnosti) a degradace Španělska jako mezinárodní velmoci“. (Ubieto Arteta, 1995)

Navíc bylo 19. století poznamenáno mnoha válkami a násilím, jimiž se dosahovalo veškerých vytyčených cílů.

2.3.1 Tisk v období války za nezávislost (1808 – 1814)

Ještě na sklonku 18. století se vláda snažila zpřísnit metody inkvizice a uchovat svůj vliv na veškeré tiskoviny (především proto, aby zabránila průniku informací o francouzských revolučních snáhách) a v roce 1791 vydala dekret o zákazu veškerých tiskovin kromě *Diario de Madrid*. V roce 1805 ustavený soud pro záležitosti tisku (tzv. „Juzgado de imprenta“) za účelem kontroly již neměl tak rozsáhlou pravomoc jako inkvizice. (Segado, 2004)

Lidové povstání a následná abdikace Karla IV. v roce 1808 znamenaly pro tisk značné uvolnění. Během španělské války za nezávislost (1808 – 1814), kdy vládl Španělsku bratr francouzského vojevůdce Napoleona Bonaparta, se španělský lid spojil, vytvořil své junty a kortesy (parlament) a dobýval zpět svou nezávislost.

Situace periodik v době války za nezávislost se slibně rozvíjela. Některá byla oficiální povahy, tedy závislá buď na regionálních juntách (Juntas Provinciales) jako například *Gaceta de Sevilla* či *Gaceta de Valencia*, nebo na Centrální juntě (Junta Central) – *Gaceta del Gobierno*. Ostatní periodika vznikala ze soukromé iniciativy (např. *Diario de La Coruña*, *Diario de Sevilla*, *Semanario Patriótico*).

Ve Španělsku sílil vliv osvícenství a s ním související potřeba svobody tisku za účelem šíření revolučních myšlenek. *Semanario Patriótico* byl poprvé publikován na podzim roku 1808 v Madridu. Reprezentoval nejen liberální postoje, ale stal se i jakýmsi almanachem revoluční ideologie (Artola, 1959) a v průběhu roku 1810 silně propagoval svobodu tisku. Ačkoli se nejednou střetl s Centrální juntou, rychle si získal silnou základnu čtenářů a když se na podzim roku 1810 v Cádizu konalo první zasedání kortesů, bylo na programu mimo jiné stanovit určitý právní rámec pro svobodu tisku. V roce 1812 vypracovaly kortesy první moderní liberální ústavu (neformálně nazývanou *La Pepa*), jež počítala se vznikem konstituční monarchie, v níž by legislativní moc náležela lidem voleným kortesům a která kromě jiného také požadovala zrušení instituce inkvizice. Článek 371 se vztahoval přímo ke svobodě tisku a umožňoval vydávat tiskoviny bez předchozí cenzury. (Bel Mallén, 1990)

Diskuse o svobodě tisku, kterou zasedání kortesů v Cádizu vyvolalo, rozdělila kortesy na dva tábory: liberální a servilní (sloužící starému režimu). Periodika, která následně vznikala, se přikláněla k jedné či druhé skupině. Liberální myšlenky převažovaly např. v titulech *El Conciso*, *El Redactor General* či *Robespierre Español*. Druhou skupinu reprezentoval *El Censor* a *El Procurador General de la Nación y del Rey*. Obě ideologické tendence na sebe prostřednictvím svých novin poměrně agresivně útočily. Situace vyvrcholila v době, kdy se mluvilo o možnosti zrušení inkvizice, čehož bylo nakonec v únoru roku 1813 dosaženo. (Seoane a Saiz, 2007: 67 – 68)

2.3.2 Absolutismus a liberalismus za vlády Ferdinanda VII. (1815 – 1833)

S návratem Ferdinanda VII. (Vytouženého, *El deseado*) na trůn se vrátil do Španělska i starý režim. Jakékoli pokusy o novinářskou agitaci byly potlačeny, stejně tak byla

anulována nejen ústava z Cádizu z roku 1812, ale také veškeré dekrety vydané kortesy. V prvním roce Ferdinandovy vlády směly ještě vycházet některé „servilní“ listy, poté však panovník zrušil veškerá periodika s výjimkou *Gacety* a *Diaria de Madrid*. (Seoane a Saiz, 2007: 75 – 76) Liberálové se neustále snažili organizovat povstání za účelem obnovy ústavy z roku 1812. Po pěti letech úsilí se jim podařilo rozpoutat revoluci, která donutila krále obnovit konstituci, a následovalo liberální tříletí (Trienio Liberal, 1820 – 1823). Díky obnovené ústavě byla opět zavedena svoboda tisku, která byla zvláště důležitá pro politickou debatu. Nyní už se ovšem nevedl spor mezi liberálním a servilním tiskem, existovaly dvě protichůdné tendence v rámci liberalismu: umírnění (*moderados*) a radikálové (*exaltados*). Vzorem umírněných byla konstituční monarchie existující ve Francii, snažili se dosáhnout svých cílů postupně, zatímco zejména mladí radikálové byli zastánci prudkosti, s níž měly být potlačovány snahy odpůrců. Periodiky vyjadřujícími umírněný názor byla např. *Miscelánea* (vydáváný politikem a novinářem Javierem de Burgos), *El Imparcial*⁵ (který v roce 1812 založili, redigovali a vydávali novinář a diplomat Santiago Jonama a politik a spisovatel Antonio Alcalá Galiano) či *El Universal Observador Español* (vydavatelství El Universal, list redigován Manuelem José Narganesem), mluvčím radikálních revolucionářů byl titul *El Conservador* (který v květnu 1820 založil a vydával v Madridu politik, spisovatel a sociolog Ramón de la Sagra) nebo od roku 1821 výjimečně úspěšný a satiricky laděný *El Zurriago* s nákladem až 6 000 výtisků na jedno číslo, který v Madridu v letech 1821 – 1823 vydávali Félix Mejía a Benigno Morales. (Seoane a Saiz, 2007: 82) Období tvrdě vydané svobody tisku ovšem netrvalo dlouho. Přívržencům absolutismu se za pomoci francouzské vojenské intervence opět podařilo liberální snahy potlačit a znovu nastolit absolutistickou vládu. Ferdinand VII. královským nařízením (Real Orden) z ledna 1824 opět zrušil veškerá periodika s výjimkou *Gacety*, *Diario de Madrid* nebo titulů, jež se zabývaly ekonomikou, zemědělstvím či uměním. (Seoane a Saiz, 2007: 87 – 88)

2.3.3 Liberálové umírnění a liberálové progresisté (1833 – 1868)

Zlom nastal až po Ferdinandově smrti v roce 1833, kdy pod záštitou regentky Marie Kristiny Bourbonkové (matka Isabely II.), vdově po Ferdinandovi došlo k přechodu

⁵ Nejednalo se o stejný *El Imparcial* založený v roce 1867 Eduardem Gasset y Artime (viz kap. 2.3.4)

k liberálnímu režimu. V roce 1834 byl vydán královský statut (*Estatuo Real*), jenž stanovil zachování ideového programu umírněných liberálů. Radikální liberálové (tzv. „progresisté“) ovšem bojovali za obnovení ústavy z roku 1812, která musela projít reformou. Povstání v La Granja v roce 1836 nakonec donutilo Marii Kristinu tuto ústavu uznat (1837). Nejdůležitějšími změnami byl princip svrchovanosti národa, určitá osobní práva a vytvoření dvoukomorového parlamentu. Ústava navíc znamenala nástup nové liberální generace, jejímž nejvýznamnějším představitelem byl Mariano José de Larra, mimo jiné velmi důležitá osobnost ve vývoji španělského tisku. (Ubieto Arteta, 1995: 410 – 411)

Larra svou novinářskou aktivitu začal vyvíjet jako 19-tiletý mladík již v roce 1828 vydáváním listu *El duende Satírico del Día*, jenž už svým názvem napovídá, že se jednalo o satiru, v tomto případě satirické črty zaměřené na sociální kritiku. Později začal vydávat list *El Pobrecito Hablador*, přispíval do novin *Correo de las Damas*, *Revista Española*, *El Observador*, *El Español*, *El Mundo* a *El Redactor General*. Larrova tvorba nesla známky divadelní kritiky, kritiky tradic a zvyklostí, dokonce i kritiky politické, což bylo v dobách přísné cenzury neobvyklé. Pouhý rok po obnovení svobody tisku (1836) Larra ukončil svůj život sebevraždou. (Pizarroso, 1994: 276)

Situace španělského tisku v letech 1833 – 1836 se odehrávala ve znamení boje proti cenzuře. Nařízení z června 1834 stanovilo odpovědnost vydavatele a zaplacení kauce v hodnotě 20.000 reálů v Madridu a 10.000 v provinciích, z níž se v případě porušení zákona strhávala pokuta. Tuto funkci vykonávaly kortesy a těm se také vydavatel zodpovídal. Liberálové se rozdělili na dva proudy, tentokrát už skutečné strany (partidos) umírněných (moderados) a radikálů (progresistas). Stejně jako v předchozích letech, byly názory těchto stran v rámci kortesů vyjadřovány prostřednictvím tisku. Radikální tendence vyjadřovalo např. periodikum *El Eco de Comercio*, naopak umírněný postoj obhajující královský statut byl reprezentován periodikem *La Abeja*. Mezi nimi kolísal mimořádně úspěšný list *La Revista Española*. V roce 1835 Andrés Borrego (1802 – 1891), zastánce liberalismu a talentovaný novinář, který získal vzdělání a zkušenosti v exilu (Anglie, Francie) se po smrti Ferdinanda VII. vrací do Málagy a zakládá *El Español*, který se má zabývat zejména sociální tematikou. 14. května 1835 byla vydána ustavující listina tiskařské společnosti „Compañía Tipográfica“ s kapitálem milión reálů, jejímiž akcionáři byli šlechtici a bankéři a jež vznikla za účelem vydávat právě deník *El Español*. (Castro, 1975)

V roce 1840 se k moci (regentství) dostal progresivní liberalista generál Espartero⁶. Převaha progresistů ovšem trvala pouhé tři roky, než se podařilo umírněným vést úspěšné povstání a dostat se tak k moci. Na trůn se vrátila nyní již plnoletá Isabela II., jejíž panování v souladu s umírněnou liberální politikou trvalo až do roku 1868, kdy byla důsledkem zářijové revoluce sesazena z trůnu.

Ke konci svého regentství zakázal vůdce radikálních demokratů („progresistas“) Espartero vydávání veškerých politických periodik s výjimkou těch, která jeho progresistické postoje podporovala (*El Patriota*, *El Espectador*, *El Centinela*) a samorřejmě oficiální *Gacety*. Proti němu stála periodika zastupující umírněné názory: *El Heraldo*, *El Sol*, *El Castellano* nebo satirický *El Cangrejo*. S nástupem umírněných k moci byla zrušena ústava z roku 1837 a v roce 1845 vešla v platnost nová, v níž byla svoboda tisku silně omezena. Novým fenoménem, který se v žurnalistice od roku 1845 začal projevat, byla četba na pokračování. Jednalo se o součást novin, jež byla věnována ženám a vyvolala mnoho rozporuplných reakcí (zejména v otázkách zpátečnických názorů a církve), což přinutilo vládu zavést v roce 1850 cenzuru, která nařizovala romány na pokračování předem odevzdávat a čekat na svolení k jejich publikování. (Pizarroso, 1994: 277 - 278)

Převaha umírněných byla v letech 1854 – 1856 přerušena tzv. „dvouletím progresistů“, což opět znamenalo obnovení svobody tisku. Stranický tisk byl v těchto letech překonán tiskem čistě zpravodajského charakteru (např. *Las Novedades*, jež dosahovaly nákladu až 16.000 výtisků – Pizarroso, 1994: 279). Po tvrdě potlačené generální stávce v Barceloně v roce 1855 se navíc rozvíjí tisk dělnický; jeho prvním zástupcem byl madridský týdeník *El Eco de la clase obrera*.

Navzdory stále vysoké negramotnosti (v roce 1870 bylo téměř 75% Španělů negramotných – Soubeyroux, 1993), a tudíž předpokládanému nezájmu veřejnosti o nová periodika, se od 50. let tisk hojně rozvíjel, a to zejména v Madridu. Podle statistik vycházelo v roce 1863 v celém Španělsku 123 periodik, z nichž 71 v Madridu a 13 z nich s denní periodicitou. 44% z celkového počtu novin reprezentovalo umírněné postoje, 30% progresivní a demokratické, 25% absolutistické (např. *El Católico*, *La Esperanza*). (Pizarroso, 1994: 278)

⁶ Dohoda z roku 1839 mezi ním a karlistou Marotem přiměla Isabelu II. k odklonu od umírněné politiky a k její vlastní abdikaci.

2.3.4 Revoluční šestiletí (1868-1874)

Progresisté a demokraté se paktem z Ostende v roce 1866 spojili v opoziční koalici proti královně Isabele II. a jejich nátlak přerostl v září 1868 v revoluci známou pod pojmy „Slavná“ (*La Gloriosa*) či „Zářijová“ (*La Septembrina*). Královna byla donucena odejít do francouzského exilu a moci se ujala Prozatímní vláda. Během šesti let se ve Španělsku vystřídal monarchie s dvěma různými formami republik, vznikly dvě nové ústavy, celé období bylo provázáno válkami (koloniální válka, dvě občanské války) a neustálým střídáním junt. (Ubieto Arteta, 1995: 470 – 472)

Pro-monarchistická prozatímní vláda v čele s generály Serranem a Primem vyhlásila dosud nejrozsáhlejší svobodu tisku, která byla součástí ústavy z roku 1869. Veškerá opatření omezující tisk (včetně cenzury) byla zrušena a tento systém se udržel i během následné monarchie a republiky. Svoboda tisku se projevila zejména v narůstajícím množství periodik. V letech 1868 – 1875 ve Španělsku vycházelo 596 titulů veškerého zaměření. (Pizarroso, 1994: 280) Významným deníkem celého období byl *El Imparcial* (který v roce 1867 založil Eduardo Gasset y Artime, dědeček Josého Ortega y Gasset – významného španělského filozofa a esejisty první poloviny 20. století), který se stal zástupcem jak názorového tak zpravodajského tisku. Navíc byl velkou oporou krále (Amadeus I. Savojský) a své kvality si udržel i v době republiky a následné restaurace. Od roku 1874 začal vycházet *El Imparcial* včetně literární přílohy *Los Lunes*, která odpovídala požadavkům tehdejší literární elity. Druhým neméně významným zdrojem zpravodajství celonárodního charakteru byl deník *La Correspondencia de España*. (Seoane a Saiz, 2007: 120)

Rozvíjel se i žánr satiry (*La Gorda, El Papelito*), na trhu byla zastoupena periodika všech politických tendencí - karlistická, alfonsovská, progresistická, radikální, konstitucionální, republikánská, atd. (Pizarroso, 1994: 280 – 282)

Za zmínku stojí i vznik první španělské národní zpravodajské agentury Fabra, jejímž zakladatelem byl v roce 1867 (tedy 35 let po založení nejstarší zpravodajské agentury na světě Havas) Nilo María de Fabra. Rozvoj zpravodajských agentur umožnil zejména vynález telegrafu.

2.3.5 Období restaurace (1875 – 1898)

Na konci roku 1874 se do Madridu opět vrátila bourbonská dynastie. Nová ústava z roku 1876 stanovila, že král (Alfons XII.) bude vládnout společně s dvoukomorovým

parlamentem. Podle anglického vzoru byl vytvořen systém dvou politických stran – liberálů (v čele s Práxedem Sagastou) a konzervativců (v čele s Antoniem Cánovasem). Další politická uskupení (pravíkoví karlisté a levíkoví republikáni) měla svá místa v parlamentu a samozřejmě tisk. Obecně lze hovořit o období klidu a stability, problémem ovšem byla extrémní pasivita lidových vrstev, vysoká volební neúčast, což bylo primárně spojeno se stále ještě poměrně vysokou mírou negramotnosti obyvatel. Na sklonku 19. století prochází Španělsko krizí způsobenou nejen vnitřními záležitostmi (vznikala nová sociální hnutí – nacionalisté, dělnické hnutí, anarchisté, militantní skupiny), ale především vyvrcholením povstání na Kubě ve španělsko-americkou válku, v jejímž důsledku Španělsko ztratilo poslední kolonie. Rok 1898 je ve španělských dějinách znám pod názvem *El desastre del 98* (Pohroma roku 98), která vedla ke zrodu tzv. „generace roku 1898“ – nové generace politiků a intelektuálů žádajících zásadní reformy.

S návratem monarchie se vrátila i omezení ve věci tisku. Článek 13 ústavy z roku 1876 sice stanovuje „právo každého občana vyjadřovat svobodně své myšlenky a názory ústně či písemně“, avšak toto právo vylučovalo jakoukoli kritiku monarchie. K uvolnění tohoto práva došlo v roce 1883, kdy byl vydán nový tiskový zákon, který se stal základem pro dodnes platný tiskový zákon z roku 1966. (Bel Mallén, 1990)

Stejně jako v předchozích obdobích, tak se i v době restaurace rozvíjela periodika různých sociálních a politických tendencí (pacifistická, republikánská, katolická, karlistická a integristická, anarchistická a socialistická, katalánská a na úplném sklonku 19. století také periodika baskických nacionalistů), mnoho z nich už vycházelo denně. Taková rozmanitost novin („stranických“ či „názorových“) brzy způsobila nezáměr obyvatel a mnohem populárnějšími se staly listy vlastněné vydavateli, které se distancovaly od politického spektra a jejich jediným cílem byl zisk (nikoli vliv, jak je tomu u stranického tisku). Příjmy pocházely z reklamy a z prodeje. Mezi nejčtenější deníky tohoto typu patřil již dříve vzniklý zpravodajský titul *El Imparcial* a v roce 1879 k němu přibyl nově i *El Liberal*. V roce 1906 bylo založeno z iniciativy prezidenta (Miguel Moya) a viceprezidenta (Antonio Sacristán) společnosti *El Liberal* vydavatelství „Sociedad Editorial de España“, které vydávalo tři nejdůležitější madridské deníky *El Imparcial*, *El Liberal* a *Heraldo de Madrid* (založený v roce 1890). (Seoane a Saiz, 1996) Tato periodika se prohlašovala za „nezávislá“, tedy oficiálně neinklinovala k žádné konkrétní politické straně, jejich politické tendence však byly

zřejmé. V případě nového *El Liberal* to byla inklinace k republikánství, deníky *El Imparcial* a *Heraldo de Madrid* (od roku 1893 ho vlastnil liberální progresista, poslanec, později ministr José Canalejas) se klonily liberálnímu demokratismu. (Seoane a Saiz, 2007: 132 – 134)

Svůj zlatý věk zažíval i tisk stranický. Cánovasovým mluvčím se stal konzervativní list *La Época* – oblíbená četba urozených madridských vrstev, názory jeho liberálně smýšlejícího oponenta Sagasty vyjadřoval deník *El Correo*. I další osobnosti obou politických stran měly na mediálním trhu oporu. Není ovšem divu, že se tyto jednostranně orientované deníky netěšily příliš nadšenému přijetí ze strany publika. Prvním periodikem, jehož přispivateli byli členové budoucí Generace 98 byl *El País*, orgán republikánské progresistické strany. (Seoane a Saiz, 2007: 134)

Dosud jediná španělská zpravodajská agentura Fabra (existující od roku 1867) se stala v roce 1893 majetkem francouzské Havas, čímž získala ve Španělsku monopol na zahraniční zpravodajství a nově založená agentura Mencheta (1882) převzala roli Fabry v poskytování informací „z domova“. (Seoane a Saiz, 2007: 140)

2.4 Tisk v období moderních dějin 20. století

Počátek 20. století byl ve Španělsku ve znamení demografického růstu a ekonomického rozvoje. Politická krize charakterizovaná rozporem mezi formálně platnou ústavou Cánovase z roku 1876 a společenskou realitou, která se konstituci stále více vzdalovala, vedla však nejprve k nastolení diktatury Primo de Rivery a poté k vyhlášení republiky a odchodu španělského krále Alfonse XIII. do exilu. Ve Španělsku se mimo oligarchickou pozici střídajících se stran začaly prosazovat tři síly – důstojnictvo, politický katalanismus a dělnické hnutí, jež volaly po společenské reformě. Sílicí sociální a politické konflikty vedly k vypuknutí občanské války. V roce 1939 válka skončila nástupem diktátora Franciska Franka, který vládl až do své smrti v roce 1975. Poté byla ve Španělsku obnovena monarchie a moc byla předána vnukovi svrženého krále Juanu Carlosovi, který je hlavou státu dodnes. (Ubieto Arteta, 1995: 569 – 571)

V roce 1982 se stalo Španělsko členem NATO a v roce 1986 členem Evropského hospodářského společenství (dnešní Evropské unie).

2.4.1 Tisk za vlády Alfonse XIII. (1902 – 1931)

První léta těsně po roce 1898 znamenala pro madridský tisk období dezorientace a ztrátu čtenářstva. Důvodem byl klesající zájem o periodika, která hlásala svou nestrannost, ale ve skutečnosti silně inklinovala k politickým názorům svých vlastníků (viz výše). Válečný konflikt na Kubě vzbudil o periodika zpravodajského charakteru velký zájem, s ukončením španělsko-americké války ovšem zase ustal.

V roce 1903 byl založen nejprve týdeník, od roku 1905 deník *ABC*, který přetrval až do dnešních dní (viz kap. 5.1.1.1.3). Úspěšný byl již od svých počátků. Společně s barcelonským listem *La Vanguardia* jako jediné deníky na počátku 20. století překročily hranici nákladu 100.000 výtisků. (Seoane a Saiz, 2007: 169)

Důležitou událostí tohoto období byla i první stávka novinářů v roce 1919 v Barceloně. Jejich snahou již od konce 19. století bylo založit odborovou organizaci, která by jim zaručila minimální mzdu, pracovní smlouvu, jeden den volna týdně a měsíc placené dovolené. Ačkoli stávka skončila nezdarem, přece jen se v následujících letech pracovní podmínky novinářů poněkud zlepšily a podařilo se posílit jejich profesionální vědomí. (Arana Palacios, 1993)

19. května roku 1922 vznikla v Santanderu první novinářská organizace FAPE (Federación de Asociaciones de Periodistas de España), kterou slavnostně uvedl v úřad král Alfons XIII. Jejím hlavním cílem bylo nejen hájit zájmy novinářů, ale usilovat i o rozvoj žurnalistiky na španělském území.⁷

Proces postupné přeměny modelu španělského tisku z ideologického, který dominoval v 19. století, na model masového tisku, který měl v novinách nabízet tematickou rozmanitost, a tím uspokojovat různé zájmy a potřeby co nejširší čtenářské základny, se odehrával pomalu a ustálil se až ve 20. letech 20. století. Rozvoji masového tisku napomohly mimo jiné události první světové války (Španělsko zůstalo neutrální), jež podněcovaly zájem obyvatelstva o zahraniční zpravodajství. Válka měla ovšem na jiné tituly neblahý dopad. Například kdysi jeden z nejúspěšnějších deníků *La Correspondencia de España* zanikl v roce 1925, *El Imparcial*, jemuž kvůli ztrátě své identity a nezávislosti stále klesal počet čtenářů, byl rozhodnutím akcionářů

⁷ FAPE. *Historia* [online].

vydavatelství v roce 1916 postoupen jiné akciové společnosti (rodině Gasset), ale v roce 1933 zanikl. (Martínez, 2001)

Po úpadku periodika *El Imparcial* využil mezery na trhu ředitel španělských papíren (La Papelera Española) a novinář Nicolas María de Urgoiti a v roce 1917 založil úspěšný deník *El Sol*. Jednalo se o další periodikum vydávané za účelem zisku a zabývající se oblastmi kultury a politiky a zanikl až s občanskou válkou. Vydavatelský dům Sociedad Editorial de España (známý i pod názvem „Trust“), který vydával nejen tři již zmiňované madridské deníky, ale také provinční tisk (např. *El Liberal de Barcelona*, *El Liberal de Bilbao*, *El Liberal de Murcia*, atd.) po prodeji deníku *El Imparcial* upadal do stále hlubší ekonomické krize. V roce 1922 ho odkoupili katalánští podnikatelé (bratři Busquetové), pojmenovali ho „Sociedad Editora Universal“ a udrželi ho až do občanské války. (Gómez, 1974)

V roce 1911 bylo založeno vydavatelství Editorial Católica přidružené ke katolické církvi, které v první polovině 20. století hrálo na mediálním trhu významnou roli.

2.4.2 Diktatura Primo de Rivery (1923 – 1931)

Po první světové válce, během níž si Španělsko udrželo neutrální status, se začala objevovat různá anarchistická a komunistická hnutí. Na vzestupu byly i různé nacionalistické a separatistické snahy, jimž monarchie těžko odolávala a postupně slábla. Moc, vliv a finance garantovala jen tradiční oligarchii (šlechtě, církvi, vysokým vojenským důstojníkům a části buržoazie) a jen stěží dokázala násilí ve městech vzdorovat. V září roku 1923 provedl generál Miguel Primo de Rivera se souhlasem krále vojenský puč a získal takřka diktátorskou moc. Činnost opozičních stran a všech anarchistických a komunistických hnutí byla zakázána.

Sám Primo de Rivera vydával úřední zprávy známé pod názvem „las notas oficiosas“ prostřednictvím listu *La Nación* (založen roku 1925 a vydáván přímo vládou), poté v roce 1929 nařídil všem periodikům uvolnit vládě prostor pro vydávání těchto zpráv. (Seoane a Saiz, 2007: 181 – 182)

Ačkoli byla opět zavedena cenzura a zakázána periodika symptatizující s komunistickým či anarchistickým hnutím, deníky zaměřující se svým rozmanitým obsahem na masovou společnost se dále rozvíjely. K tomu napomohla i skutečnost, že od 2. poloviny 19. století ngramotnost obyvatelstva, díky zavedení povinné školní docházky v roce 1857, rychle klesá. Zatímco v roce 1870 byla míra ngramotnosti 75%, na přelomu století

klesla na 63%, v roce 1920 se snížila na 52% a do roku 1930 poklesla dokonce na 29%. (Gallego, 1982)

2.4.3 Druhá republika (1931 – 1936)

Během diktatury sílilo v zemi politické a sociální napětí. Navíc kvůli vysokým diktátorovým výdajům hrozil státní bankrot a v roce 1930 byl král veřejností donucen Primo de Riveru propustit. Ve volbách zvítězili republikáni, Alfonso XIII. v roce 1931 opustil zemi a Španělsko se podruhé ve své historii stalo republikou. Předsedou vlády druhé republiky se stal Manuel Azaña (1931 – 1933, 1936), poté v letech 1936 – 1939 prezidentem.

Ačkoli článek 34 nové ústavy z roku 1931 garantoval neomezenou svobodu tisku, následný zákon z roku 1933 (la Ley de Orden Público) tisk ve velké míře omezoval a umožňoval periodika sankciovat. (Bel Mallén, 1990)

Počáteční nadšení a naděje v obnovení politického a názorového tisku vystřídalo zklamání. Trh stále ovládala velká periodika vlastněná vydavateli. Prosperovala zvláště ta, která se přikláněla k různým politickým stranám v rámci republikánské vlády, ale zároveň si dokázala udržet svou ekonomickou nezávislost (*El Liberal*, *Heraldo de Madrid*). Nejsilnějším politickým subjektem byla socialistická strana PSOE, která vydávala vlastní stranický deník *El Socialista* (založený již v roce 1886). Azaňova liberální strana Acción Republicana vydávala od roku 1935 svůj list *Política*. Z důvodu ekonomické krize v denících *El Sol* a *La Voz* se je jejich vydavatel Nicolás Urgoiti rozhodl prodat Luisi Miguelovi a Martínu Luisi Guzmánovi (mexický novinář žijící v letech 1914 – 1934 v Madridu a přítel Manuela Azaña) za účelem jejich spojení (společně ještě s listem *Luz*) pod tzv. *Trust azañista*, tedy přímo do okruhu vlivu Azaňovy strany. Tento pokus ovšem skončil nezdarem pro všechny zúčastněné, jelikož periodikům pokleslo nejen čtenářstvo z důvodu ztráty prestiže, ale především ztratila inzerenty (Seoane a Saiz, 2007: 212 – 213). Radikální republikánská strana (Partido Republicano Radical) Alejandra Lerrouxe vlastní list neměla, ale využívala nátlaku na velké republikové nezávislé deníky, které, ať chtěly nebo ne, musely podporovat jeho politiku. (Seoane a Saiz, 2007: 215) CEDA (Confederación Española de Derechas Autónomas), nově vzniklé politické uskupení, bylo silně pravicovou aliancí katolických politických stran. Stranu založil právník a politik José María Gil-Robles a jejím hlavním inspirátorem se stal Ángel Herrera Oria, zakladatel deníku *El Debate* (v roce 1910),

který pocházel z vydavatelství Editorial Católica. Stejně vydavatelství začalo od roku 1935 vydávat i deník *Ya*, který byl na rozdíl od deníku *El Debate* povolen i během Frankovy diktatury. V roce 1933 byla z iniciativy Josého Antonia Primo de Rivery (syna generála Primo de Rivery) založena tzv. Španělská falanga (Falange Española), politická strana propagující italský fašismus založený na katolicismu (avšak bez vměšování církve, stát měl být světský). O rok později se falanga spojila s nacionalistickým uskupením Juntas Ofensivas Nacional Sindicalista (JONS). V roce 1935 si strana založila vlastní šestistránkový týdeník *Arriba*, který se stal nástrojem k revoluční protirepublikové propagandě. (D'Amico, 2008)

2.4.4 Občanská válka (1936 – 1939)

Sílicí nacionalistické hnutí zaměřené proti republice vyvrcholilo v roce 1936 občanskou válkou. Z nepřehledného politického spektra se v občanské válce prosadili převážně levicoví republikáni (socialisté, komunisté anarchisté) bojující na straně oficiální druhorepublikové vlády (a ze zahraničí podporováni SSSR) a pravicoví povstalci (fašisti, španělští nacionalisté, křesťanští demokraté) – později nazývaní frankisté – podporováni Itálií a Německem. Lépe organizovaní frankisté válku s přehledem vyhráli a pod vedením generála Franka začali Španělsko „očisťovat“ od všeho, co připomínalo druhou republiku. Ačkoli válka trvala tři roky, počet obětí se odhaduje na půl milión až milión mrtvých a španělská ekonomika se vzapamatovala ještě mnoho let.

V říjnu roku 1936 byl v Československu z iniciativy KSČ založen Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku, který sdružoval na 50 spolků (např. Rudé odbory, Solidarita, Volná myšlenka, Dělnická akademie, Svaz československých učitelů) a jeho předsedou se stal Emanuel Viktor Voska. KSČ organizovala také nábor dobrovolníků do španělských interbrigád. Byla například vyslána delegace československých kulturních osobností: Zdeněk Nejedlý, Marie Majerová, František Halas; z novinářů podporoval španělskou demokracii např. Egon Erwin Kisch nebo redaktor Rudého Práva Bohuslav Laštovička.⁸

Válečná situace staví vždy tisk do složité pozice a pro španělskou občanskou válku to platí obzvlášť. Objektivní zpravodajství je zpravidla nahrazováno propagandou,

⁸ PALBA.CZ. *Španělská občanská válka: českoslovenští interbrigadisté* [online].

zavedení cenzury je nevyhnutelné. Periodika slouží obvykle jako nástroje propagandy, pomluvy nepřítelů a vyzdvihování vlastních kvalit. Historikové (např. Seoane a Saiz, 2007; Pizarroso, 1994; Miranda, 2004) rozdělují periodika tohoto období na dva základní proudy: tisk republikánský a tisk frankistický či nacionalistický. Jak republikáni, tak nacionalisté zakládali vlastní orgány, jejichž okruhem zájmu byla výlučně propaganda. Na straně republikánů to bylo Ministerstvo propagandy (Ministerio de Propaganda), na straně nacionalistů Státní delegace pro tisk a propagandu (Delegación del Estado para prensa y propaganda).

Jedním z nejzajímavějších periodik v období občanské války byl deník *ABC*, jehož sevillská edice (v Seville vydáván od r. 1929) následovala ideologii povstalců, zatímco jeho madridská edice (založena v roce 1903) podporovala republikánskou vládu. Vydavatelem deníku byla společnost Prensa Española (dnes Grupo Vocento), zakladatelem a majitelem listu Luca de Tena. (viz také kap. 5.1.1.1.3)

Jak na straně republikánské, tak nacionalistické měla jednotlivá periodika velmi rozdílné tendence. V případě republiky to byly tendence od tzv. „buržoazního“ republikánství (Azañova *Política*), přes dělnická a komunistická hnutí (*Mundo Obrero*) až k levicovému a silně revolučnímu anarchismu (*Tierra y Libertad*). Nejdůležitější roli ovšem stále hrála periodika vlastněná vydavateli, která se snažila udržet svou nestrannost: madridská edice *ABC* (Prensa Española), *Ahora* (vydavatelství Estampa), *La Libertad*, *El Debate* (vydavatelství Editorial Católica), dále pak *El Liberal* a *Heraldo de Madrid* (vydavatelství Sociedad Editoria Universal), *El Sol* a *La Voz* (Compañía Editorial Española). V červenci roku 1936 se v Madridu vydávalo 14 deníků podporujících republikánské ideje. Válka ovšem byla pro tato periodika těžkou zkouškou. „Zejména nedostatek papíru a výrazný pokles příjmů z reklamy nutila periodika přejít pod ochranu a finanční podporu některé z politických stran a stát se tak jejím oficiálním mluvčím. Deníky *El Sol* a *La Voz* se například v roce 1937 za příspěvek 8.000 peset staly listem komunistické strany (Partido Comunista).“ (Seoane a Saiz, 2007: 234)

Již od počátku občanské války se republikánský tisk transformoval zcela výhradně na tzv. „tisk válečný“. Taková změna způsobila rušení konzervativních deníků, jakými byly např. *Ya* nebo *La Época*, a zavedení cenzury. Vydavatelství Editorial Católica přestala kromě deníku *Ya* vydávat i deník *El Debate* a jeho kapacity byly využívány k vydávání stranických deníků *Mundo Obrero* a *Política*. Ideologie periodik podporujících

republiku se soustředila na prezentaci činů revolucionářů a bitev proti nacionalistům. Jejich stinnou stránkou ovšem bylo, že ne vždy se novináři dostávali k přesným údajům z válečných front, pro čtenáře tedy bylo často obtížné sledovat vývoj událostí prostřednictvím různých periodik. Nejčastějším žánrem tisku válečného období byla reportáž doprovázená fotografiemi. (Seoane a Saiz, 2007: 232)

V případě nacionalistů – povstalců také existovala řada proudů (monarchisté, tradicionalisté, falangisté, členové strany CEDA – tzv. „cedisté“) a každý z nich kladl důraz na odlišné priority. „V boji za Boha a za Španělsko každý proud kladl větší důraz na ten či onen termín. Politický totalitarismus a náboženský integrismus nebyly totožné a projevovaly se různými způsoby.“ (Seoane a Saiz, 2007: 236) Byla to ovšem především Španělská falanga, silně spjatá s generálem Frankem, která postupně dobývala jednotlivé regiony, kde si podmaňovala tisk (*El Norte de Castilla* ve Valladolidu, sevillská edice *ABC*, *El Noticiero de Aragón*, *Heraldo de Aragón*, *La Gaceta del Norte* v Bilbau). Vydávání nejdůležitějšího falangistického periodika *Arriba*, které vzniklo už před válkou a po válce se stalo oficiálním mluvčím generála Franka, bylo po celou dobu občanské války přerušeno. (Pizarroso, 1994: 303 - 308)

V roce 1938 byl vydán tiskový zákon (Ley de Prensa), který platil až do roku 1966. Inspirovaný italskou fašistickou legislativou, stanovil ideologický a ve své podstatě totalitní koncept, kterým se tisk měl řídit. Tisk byl definován jako „národní instituce, která slouží státu“. Funkce přísné cenzury, která nejen zakazovala, o čem psát, ale naopak také nařizovala o čem a jak psát, byla navíc posílena tzv. Oficiálním registrem novinářů (Registro Oficial de Periodistas), kde pod číslem jedna figuroval sám Francisco Franco. (Seoane a Saiz, 2007: 238) Nový zákon byl vydán zejména za účelem sjednotit všechna média tak, aby sloužila propagandě „nacionalistů“. Během prvních měsíců po vypuknutí války Falanga ovládla 17 deníků a 23 týdeníků. (Martín de la Guardia, 1994: 59) Rušení periodik ve prospěch využití tiskáren k novým propagandistickým účelům pokračovalo až do konce války.

„V každém z táborů měl ovšem model využití informačního systému pro obranu konceptu státu prostřednictvím propagandy zcela jinou formu. Zatímco katolici-nacionalisté vytvořili jednotný a centralizovaný systém s jasným cílem dosáhnout vítězství, jehož základem byla silná armáda, katolická víra a myšlenka totalitního státu, na straně republikánů existovala řada odlišných koncepcí vycházejících z diverzity

politických stran a syndikátů, které nedokázaly vytvořit jednotnou koncepci toho, jak dosáhnout vítězství.“ (Yanes Mesa, 2005)

Během občanské války existoval ještě jeden druh tisku – tzv. „prensa de trinchera“, který byl určen bojovníkům na frontách, kde byl také distribuován. Jeho cílem bylo podpořit interbrigády a dobrovolníky, kteří brali do rukou zbraně proti povstalcům, agitovat a informovat je o nejnovějších událostech v blízkosti jejich fronty. Mnoho divizí či brigád mělo své deníky vydávané jejich válečným komisariátem. Příkladem takových periodik je *Milicia Popular*, deník 5. regimentu lidových milic, který během půl roku (od července 1936 do ledna 1937) publikoval 169 čísel. Byl tištěn v nákladu až 40.000 výtisků v tiskárnách nakladatelství Prensa Española a zdarma distribuován milicím v Madridu a na okolních frontách. (Seoane a Saiz, 2007: 242 – 243)

Španělská občanská válka znamenala pro celou oblast španělského tisku období velkých změn: „popravy mnoha vlastníků periodik, novinářů a zaměstnanců novin, zabavování a rušení stovek deníků, týdeníků a časopisů ukazují skutečné rozměry střetu, v němž svoboda projevu byla jednou z obětí.“⁹

2.4.5 Cenzura za vlády diktátora Franciska Franka

S podporou falangy, církve a armády zřídil v zemi generál Franco diktátorský režim založený na fašistických principech. Na místo dříve mocných odborů byla vytvořena jednotná organizace a veškerá opozice byla tvrdě pronásledována. Diktátorský vůdce Franco soustřeďoval do své osoby veškerou moc – byl hlavou státu, vlády, národního hnutí (Movimiento Nacional), generálem ozbrojených sil a v jeho kompetenci byla i veškerá legislativní moc. Stát prostřednictvím přísné cenzury kontroloval veškerý tisk, rozhlasové vysílání (které ve Španělsku začalo v roce 1924, viz kap. 6.2.1) a později držel monopol i nad televizním vysíláním (pravidelné televizní vysílání začalo v roce 1956, viz kap. 6.1.1). Generál Franco kromě cenzury zavedl ještě jeden prostředek, kterým si držel svou svrchovanou pozici nad tiskem. Byla to tzv. „nařízení“ (consignas) – jakési povinné instrukce, podle nichž měli novináři interpretovat určité události. Tato nařízení byla natolik podrobná a přesná, že například určovala i velikost nadpisů nebo místo, kam mají být vloženy fotografie. (Pizarroso, 1989: 241 – 242)

⁹ El Argonauta Español. *La Prensa en España y la Guerra Civil: entre ruptura y propaganda (1936-1939)* [online].

Z hlediska tisku dělí historikové (např. Seoane a Saiz, Pizarroso) období frankismu na dvě etapy, které jsou určeny tiskovými zákony z let 1938 a 1966.

Vpád falangistů do Madridu 28. března 1939 znamenal pro většinu redakcí dosud vydávaných periodik konec. Jako první byla obsazena budova vydavatelství deníků *El Sol* a *La Voz* a z místní tiskárny ještě tentýž den vzešlo první poválečné číslo deníku *Arriba*. O několik hodin později bylo vydáno nové číslo katolického periodika *Ya* a třetím deníkem – nyní ovšem plně v rukou falangistů – byl *ABC*. Večerník *El Alcázar* byl z města El Aclázar přesunut do Madridu a tištěn v prostorech zaniklých periodik *La Nación* a *El Siglo Futuro*. Deník *Informaciones* vznikl v zabavených tiskárnách periodika *El Socialista*. Budova vydavatelství Sociedad Editoria Universal vydávající deníky *Liberal* a *Heraldo de Madrid* byla pronajata Juanu Pujolovi (šéf tisku vojenské junty během občanské války), který zde začal vydávat deník *Madrid*.

Podobný průběh jako v Madridu mělo i rušení a zabavování vydavatelství v provinciích. Z barcelonské *La Vanguardia* se stala *La Vanguardia Española*, v zabavených tiskárnách anarchistického deníku *Solidaridad Obrera* začalo vycházet oficiální periodikum národního hnutí *Solidaridad Nacional*. (Seoane a Saiz, 2007: 251 – 256)

Během Frankovy diktatury existovaly dva typy periodik: tzv. tisk národního hnutí (*Prensa del Movimiento*) a periodika vlastněná vydavateli (*prensa privada*), která existovala již dříve a jejich obsah nebyl tak silně ideologický. V rámci druhého typu existoval zvláštní případ periodik vydávaných společnostmi Editorial Católica, vydavatelstvím napojeným na katolickou církev (jeden z pilířů Frankovy diktatury). Jednalo se o náboženský tisk, ovšem stále podléhající přísné cenzuře (režim nepovolil obnovení deníku *El Debate* pro jeho příliš levicové postoje během republiky). (Seoane a Saiz, 2007: 257 – 258; Pizarroso, 1994: 312)

Frankův režim změnil se zavedením přísné cenzury a silných omezení v oblasti obsahu nejen systém fungování periodik, ale také podmínky novinářské profese. Mnozí novináři a intelektuálové byli po skončení občanské války pronásledováni a ti, kteří se chtěli věnovat novinářské profesi museli být vedeni v tzv. Oficiálním registru novinářů (*Registro Oficial de Periodistas*) a být silnými stoupenci režimu. Novinářská organizace FAPE (viz kap. 2.4.1 a 3.2.2) fungovala během Frankovy diktatury jako orgán vydávající novinářské legitimace nezbytné k výkonu povolání. Aby bylo dosaženo režimem požadované vysoké kvality novinářů, byla v roce 1941 založena Oficiální

škola novinářství (Escuela Oficial de Periodismo), kde se pořádaly tříleté kurzy pro budoucí novináře.

Ačkoli v prvních letech diktátorského režimu došlo k velkému poklesu množství vydávaných periodik, v 50. a 60. letech zaznamenal španělský tisk mírný nárůst. V roce 1956 se ve Španělsku vydávalo celkem 104 deníků, z nichž 38 náleželo falangistickému hnutí a 34 katolické církvi. (Pizarroso, 1994: 312)

Od roku 1951 byla veškerá kontrola tisku v kompetenci nově vytvořeného Generálního ředitelství tisku a rozhlasového vysílání (Dirección General de Prensa y de Radiodifusión) v rámci Ministerstva informací a cestovního ruchu (Ministerio de Información y Turismo). Prvním ministrem byl falangista Gabriel Arias Salgado, jehož v roce 1962 nahradil mnohem více katolicky zaměřený Manuel Fraga Iribarne. Fraga byl sice věrným stoupencem diktatury, pokoušel se ji však otevřít a částečně uvolnit. Nový tiskový zákon, který by alespoň zmírnil velmi přísnou cenzuru (znepokojovala ho zejména cenzura katolického tisku) zavedenou falangisty, byl v tuto chvíli nezbytný.

K vydání nového tiskového zákona (Ley de Prensa nebo Ley Fraga) došlo v roce 1966. Jeho základem byla svoboda projevu, která ovšem nesměla být v rozporu s idejemi Frankova režimu. Byla zrušena předběžná cenzura a odpovědnost přecházela přímo na vydavatelství, která mohla být (a často byla) sankcionována za jakékoli prohřešky týkající se obsahu, který se neshodoval s představami národního hnutí.

„Na počátku 70. let existovalo ve Španělsku celkem 3.030 vydavatelství společností, z nichž 68% vlastnily právnické osoby a vydávaly 70% publikací (z celkových 4.426) a 32% osoby fyzické. V roce 1970 se ve Španělsku vydávalo celkem 118 deníků se všeobecným zaměřením, z toho 4 byly deníky sportovní. Z těchto 118 deníků jich 75 náleželo soukromým vydavatelstvím a zbylých 43 státním orgánům.“ (Pizarroso, 1994: 315)

Po zavedení Fragova zákona patřily mezi nejrozšířenější deníky s největším nákladem barcelonská *Vanguardia Española* a madridské deníky *ABC* a *Ya*. Důkazem toho, že svoboda projevu a zmírnění cenzury měly své hranice byly incidenty, které mnohdy vedly k zániku periodik a k vyřazení společností z Registru vydavatelství (Registro de Empresas Periodísticas). Takovým případem byl například deník *Madrid* (založený v roce 1939 Juanem Pujolem), který v roce 1962 získala akciová společnost FACES (Fomento de actividades culturales y sociales) napojená na Frankův režim. V roce 1966 byl předsedou představenstva jmenován Rafael Calvo Serer (významný člen Opus Dei),

jehož vlastním přičiněním byl deník vystaven velkým problémům, které vedly až k jeho zrušení.¹⁰

2.4.6 Přechod k demokracii

Již v roce 1969 Franco oficiálně stanovil bourbonského prince Juana Carlose, vnuka Alfonse XIII., za svého nástupce. Když v roce 1975 generál Franco zemřel, Juan Carlos I. byl prohlášen králem Španělska a okamžitě po svém nástupu zahájil s pomocí nového předsedy vlády Adolfa Suáreze demokratizační proces.

Celá síť rozhlasového a televizního vysílání (RTVE - Radiotelevisión Española a Radio de Movimiento) a asi 40 deníků bývalého národního hnutí připadla nyní do rukou státu (ministerstva kultury). Deníky byly postupně rozprodány soukromníkům či zrušeny, nad televizním vysíláním ztratila vláda monopol a síť rozhlasů zřizovala ve společnost RNE (Radio Nacional de España). Nová vláda se rozhodla ponechat ve svém vlastnictví největší španělskou zpravodajskou agenturu EFE. (Pizarroso, 320)

Na sklonku Frankovy diktatury se prostřednictvím tisku začínaly šířit různé pro-demokratické snahy a postupné uvolňování cenzury usnadnilo pozdější přechod k demokracii. Základní demokratické principy se objevovaly ve zpravodajství a komentářích a „rozvíjející se pluralismus v médiích poskytl platformu pro diskuzi o alternativách k frankistickému režimu“. (Gunther, Montero a Wert, 2000)

Důležitou roli v tomto procesu hrály hlavně časopisy, které díky své nejčastěji týdenní či měsíční periodicitě nebyly tak přísně kontrolovány jako deníky. Bylo tedy jejich prostřednictvím snadnější vyjadřovat demokratické hodnoty. Uvedme dva časopisy, které se nesměle pokoušely během diktatury šířit demokratické ideje a paradoxně, jakmile dosáhly svých cílů, oba se dostaly do neřešitelné finanční krize. Jednalo se o *Cuadernos para el Diálogo* (založený v roce 1963 ex-ministrem školství Joaquínem Ruizem Jiménezem) a vyjadřující myšlenky křesťanských demokratů. Kolem tohoto časopisu s měsíční periodicitou se sdružovali novináři a politici, kteří hráli velmi důležitou roli během přechodu k demokracii.

¹⁰ 30. května 1968 otiskl deník *Madrid* Calvův článek s názvem „Odejít do důchodu včas. Ne generálu De Gaulleovi.“ Ačkoli Calvo psal o květnových událostech ve Francii, v posledním odstavci poznamenal „Španělsko se velmi podobá svému sousedovi“. Nepřímo tak žádal Frankův odchod do důchodu, což znamenalo nejprve přerušování vydávání periodika na 4 měsíce. Jeho vydávání bylo sice obnoveno, ale nakonec bylo vládou v roce 1971 definitivně zrušeno. (Seoane a Saiz, 2007: 287 – 288)

Časopis měl velmi všeobecné kulturní zaměření – od náboženských témat, přes kulturu, pedagogiku, ekonomiku, právo, až k politice a vědě. Určen byl zejména intelektuálům a studentům, ale i širokým vrstvám, které se zajímaly o analýzy aktuálního společenského, politického a kulturního dění v nově se ustavující demokracii.

Časopis z ekonomických důvodů přestal vycházet v roce 1978. Druhým příkladem je týdeník *Triunfo* (založený v roce 1942 ve Valencii, od roku 1948 vydávaný v Madridu), který byl založen v dobách nejpřísnější cenzury jako časopis zaměřený na kinematografii a divadlo. V 60. letech se ovšem postupně přeměnil na časopis se všeobecnými informacemi a stále častěji komentoval události politické, ekonomické a sociální; v 70. letech již jasně směřoval ke kritice režimu. Z již zmiňovaných ekonomických důvodů zanikl v roce 1982. (Pizarroso, 1994: 317)

Ačkoli v poslední třetině 20. století nelze tisk považovat za nejdůležitější médium ve srovnání s rozhlasovým a televizním vysíláním (zvláště ve Španělsku, kde je čtenost tisku ve srovnání se situací v západní a jižní Evropě podprůměrná), tisk hrál v 70. a 80. letech velmi významnou roli. (Pizarroso, 1994: 321) Na počátku procesu přechodu k demokracii vznikala řada nových periodik s různou politickou orientací. Největším úspěchem bylo založení dodnes vycházejícího deníku *El País* v roce 1976 (viz kap. 5.1.1.1.1). Okamžitě se stal nejprodávanějším a nejvlivnějším periodikem, které si brzy získalo zejména mladé publikum. Jedná se o deník spíše levicově orientovaný, k němuž jako liberální protipól vznikl o několik měsíců později deník *Diario 16*¹¹. V Barceloně vznikl list umírněných nacionalistů *Deia* v protipólu k radikálnímu *Eguin*, jehož ideologie je spojována s teroristickou organizací ETA. (Seoane a Saiz, 2007: 297 – 300; Pizarroso, 1994: 323 – 324)

Klíčovým momentem v nově se ustavující demokracii bylo vydání nové ústavy v roce 1978. Přestože v té době nadále platil tiskový zákon z roku 1966, jeho obsah nesměl být v rozporu s ústavou, která zaručovala neomezenou svobodu slova a projevu.

Navzdory předpokladu, že po zavedení neomezené svobody slova a projevu se markantně zvýší čtenost tisku, výsledek byl spíše opačný. Zatímco v roce 1974 četlo tisk denně 32% Španělů, v roce 1979 to bylo již jen 29%. (Gunther, Montero a Wert, 2000).

¹¹ Deník *Diario 16* byl odnoží časopisu s týdenní periodicitou *Cambio 16* založeného v roce 1971 stejným vydavatelstvím Grupo 16. Stejně jako časopisy *Triunfo* či *Cuadernos para el Diálogo* usiloval v 70. letech o šíření demokratických idejí. (Pizarroso, 1994: 324)

Éru hluboké krize zaznamenaly především časopisy se všeobecným zaměřením. Díky nově nabyté svobodě projevu jejich roli převzal denní tisk, který poskytoval aktuální a velmi kvalitní zpravodajství národního i mezinárodního charakteru a časopisy s týdenní či měsíční periodicitou jim nedokázaly konkurovat a dostávaly se do finančních problémů (jak jsme viděli na případech časopisů *Triunfo* či *Cuadernos para el Diálogo*). Jediným zábleskem úspěchu byly jakési hybridní publikace směřující politické zpravodajství se sexistickými (až pornografickými) komentáři a bulvárními obsahy. Jednou z nejúspěšnějších publikací tohoto charakteru byl časopis *Interviú*, založen v roce 1977 vydávaný mediální skupinou Grupo Zeta, který v roce 1979 dosáhl týdenního nákladu tři miliony výtisků. (Gunther, Montero a Wert, 2000) Pravděpodobně i díky rozvoji audiovizuálních médií počet deníků vydávaných ve Španělsku pomalu klesal. Po Frankově smrti se vydávalo denně 115 titulů, v roce 1979 tento počet klesl na 103 a do roku 1989 poklesl na 84. (Gunther, Montero a Wert, 2000).

Ve volbách v roce 1982 vyhrála s jasnou převahou sociálně demokratická strana PSOE vedená Felipem Gonzálezem, který se stal předsedou vlády. Jejím protipólem v politickém spektru byla středo-pravě orientovaná Alianza Popular (v roce 1989 přejmenovaná na Partido Popular). Vítězství PSOE ve volbách znamenalo ukončení procesu přechodu k demokracii a média o tom také v tomto smyslu informovala (Seoane a Saiz, 2007: 302). Španělsko nyní dosáhlo plně demokratického statusu a mohlo se dále rozvíjet jako parlamentní monarchie.

Mediální krajina nadále prochází změnami. Již existující vydavatelské skupiny¹² se začaly formovat do multimediálních konglomerátů tak, aby svými periodiky přilákaly zájem co nejširšího publika.

Krajinu nejvlivnějších tištěných médií od roku 1989 doplnil deník *El Mundo* (viz kap. 5.1.1.1.2), který se vyznačoval poměrně agresivním a útočným stylem zaměřeným zejména proti vládnoucí politické straně PSOE a jejímu představiteli Gonzálezovi. Díky svým skandálními odhaleními¹³ si deník *El Mundo* získal širokou čtenářskou základnu a na trhu směle konkuroval úspěšným deníkům *El País*, *Diario 16* a *ABC*. (Gunther, Montero a Wert, 2000)

¹² Např. Prisa, Grupo Zeta, Grupo Godó, Grupo Correo, Prensa Española, Grupo 16, Grupo Recoletos, aj. (Seoane a Saiz, 2007: 303)

¹³ „Vůbec poprvé se ve Španělsku právě prostřednictvím deníku *El Mundo* objevují pokusy o investigativní žurnalistiku dle amerického modelu.“ (Pizarroso, 1994: 325)

Shrnutí

Vývoj mediálních trhů (v tomto případě vývoj tištěných médií) se odráží v dnešním mediálním systému a podobě mediální krajiny. Viděli jsme, že všechny parametry modelu Hallina a Manciniho se odvíjejí od historického vývoje médií. Již od počátků svého vzniku byl tisk úzce spojen s aristokratickými vrstvami. Jedny z prvních novin v 17. století *Gaceta Nueva* patřila synovi krále Filipa IV., *Gaceta de Madrid* jeho blízkému spolupracovníkovi. Během 18. století byl tisk dostupný zejména vzdělané menšině (šlechta, duchovenstvo, představitelé státu, lékaři, právníci, ad.), která byla informována o domácím i světovém dění především prostřednictvím státních deníků (*Gaceta de Madrid* a *Mercurio*). Snahy o jakoukoli kritiku vlády (prostřednictvím periodik *El Censor* nebo *El Pensador*) byly tvrdě potlačovány cenzurou a docházelo k častému pozastavování jejich vydávání. Na počátku 19. století se snaha vlády zaměřovala na uchování vlivu na tiskoviny a posílení inkvizice, což mělo před vypuknutím války za nezávislost v roce 1808 za následek zákaz všech periodik kromě státního *Diario de Madrid*. Slibně se trh s tiskovinami začal rozvíjet až během války za nezávislost, kdy se španělský lid spojil s představiteli státu proti francouzskému nepříteli. S návratem monarchie byly ovšem snahy o zavedení svobody tisku potlačeny. Právě v 19. století se vyvinul silně politizovaný tisk, jenž byl jakýmsi mluvčím různých politických proudů. Ač byla ve druhé polovině 19. století ve Španělsku stále velmi vysoká míra negramotnosti, v 60. letech vycházelo více než 120 titulů a s obnovením svobody tisku na konci 70. let se tento počet téměř zpětinasobil. S novým stoletím se pak ve Španělsku objevily i nové tendence. Rostoucí míra alfabetizace umožnila vznik a růst nového publika střední třídy s rozličnými zájmy, zpravidla odlišnými od politicky zaměřených publikací. Na trhu se objevily nové tituly se všeobecně zaměřeným zpravodajstvím, jež byly financovány reklamou a co největšího publika se snažily dosáhnout tím, že se prohlašovaly za „politicky nezávislé“. Ovšem stejně jako Hallin a Mancini narážejí na silné propojení politiky a vlastnických struktur médií, i z mého „bádání“ je tato skutečnost zřejmá. Příkladem může být socialista Canalejas (poslanec a později ministr), který vlastnil „politicky nezávislý“ list *Heraldo de Madrid*. Zatímco během 20. století byla většina zemí Evropy vyčerpána dvěma světovými válkami, Španělsko si v obou případech udržela neutrální status (nechme stranou zásobovací podporu fašistického Německa a Itálie) a věnovala se vnitřním záležitostem. Změny ve státním zřízení (monarchie, diktatura, republika, diktatura, parlamentní monarchie) a

mimořádně krvavá občanská válka v uplynulých sto letech ovlivnila sociální, ekonomickou i politickou oblast španělské společnosti. Cenzura, tisk jako nositel propagandy, pronásledování novinářů, kteří podporovali během občanské války republiku a povinnost absolvovat novinářské vzdělání a splnit podmínky vstupu do Oficiálního registru novinářů pro vykonávání profese – to všechno byly typické rysy dlouholeté Frankovy diktatury. S tvrzením Hallina a Manciniho, že „role státu odráží kombinaci tradic autoritářské intervence a demokratických tradic sociálního státu“ nelze než souhlasit. Ač se představitelé španělské vlády snaží více než třicet let vyrovnat ostatním liberálně-demokratickým evropským státům a zachovat demokratické zásady fungování mediálního systému, vzhledem k nastíněným souvislostem se jedná o úkol více než obtížný. Z následujícího výkladu je ovšem zřejmé, že se ve Španělsku po přechodu k demokracii vytvořil velmi úspěšný mediální trh s volnou hospodářskou soutěží.

3 Legislativní rámec fungování médií ve Španělsku

Jak jsme se mohli přesvědčit v předchozí kapitole, tisk ve Španělsku neměl v průběhu svého vývoje vždy jednoduché postavení a období, v nichž svoboda slova měla silnou podporu, se střídala s obdobími krutě potlačované a cenzurou silně regulované svobody projevu. Od práva na svobodu projevu se postupně začala odvozovat svoboda tisku, která je základem fungování moderních demokracií.

Ve Španělsku je proces konečného zakotvení ústavní svobody tisku velmi dlouhý a neustále přerušovaný vydáváním nejrůznějších dekretů a nařízení zavádějících a opět rušících cenzuru. V následující kapitole se podrobněji podíváme na vývoj španělské legislativy v oblasti tisku, protože je pro Španělsko tento proces, ve srovnání s ostatními evropskými státy, velmi specifický. S téměř každou změnou v politickém uspořádání byl zaveden nový tiskový zákon tak, aby chránil základní principy státu. Zatímco státní uspořádání v jiných evropských státech bylo poměrně stabilní (přestože různé válečné konflikty 19. a 20. století otřásaly i jejich politickými systémy), Španělsko procházelo v posledních dvou stoletích obdobími monarchie, republiky, prozatímních vlád a ve dvacátém století dvěma diktaturami. Představitelé různých státních uspořádání měli na svobodu tisku a projevu různý názor a díky silnému propojení státu a tisku a pomalejšímu rozvoji novinářských organizací (ve srovnání se zeměmi západní Evropy),

keré by bojovaly za svobodu tisku a projevu, docházelo k neustálým proměnám tiskových zákonů. Ve skutečnosti se až po skončení diktatury Franciska Franka v roce 1975 a pozvolném přechodu k demokracii podařilo vytvořit mediální legislativu srovnatelnou s legislativami ostatních evropských demokratických států.

3.1 Svoboda projevu a svoboda tisku ve španělské legislativě

Ústava (Constitución) z Cádizu (1812)

Od počátku formování liberálního státu cádizskými kortesy se svoboda projevu a společně s ní svoboda tisku stala neodmyslitelnou součástí fungování nového systému.

První španělskou ústavou, která v rámci článku 371 stanovuje první tiskový zákon (Gómez Reino, 1977: 95), byla ústava z Cádizu z roku 1812 (viz také kap. 2.3.1), který umožňuje všem Španělům „psát, tisknout a publikovat své politické myšlenky bez nutnosti předchozího povolení, revize či schválení, ovšem v souladu s restrikcemi a odpovědností, jež určují zákony“. (Hervada a Zumaquero, 1980: 37) Je nutné si ovšem uvědomit, že svobodné bylo jen politické smýšlení. Religiózní texty nadále podléhaly kontrole katolické církve podle článku 12.

Přestože velkým nedostatkem této ústavy byla naprostá absence politických práv občanů (svoboda projevu, petiční právo, atd.), pro oblast tisku znamená zrušení předběžné cenzury a osobní odpovědnost. (Bel Mallén, 1990)

Královský dekret (Decreto Real) 4. května 1815

Po skončení války za nezávislost (1808 – 1814) se na trůn vrátil král Ferdinand VII. a v roce 1815 královským dekretem zakazuje vydávání veškerých tiskovin s výjimkou oficiálních deníků *Gaceta Oficial* a *Diario de Madrid* (viz kap. 2.3.2).

Tiskový zákon (Ley de prensa) 22. října 1820

V období liberálního tříletí (viz kap. 2.3.2) se podařilo obnovit ústavu z roku 1812. Nový tiskový zákon vydaný v roce 1820 byl sice postaven na základech článku 371 ústavy, byl ovšem rozšířen o právo „vyjadřovat, tisknout a šířit své myšlenky bez nutnosti předchozí cenzury“ (čl. 1). Výjimku tvořily náboženské texty zabývající se tematikou Písma svatého, které podléhaly církevní cenзуře. (Marcuello Benedicto, 1999)

Zákon navíc definuje pojem „delito de imprenta“ (tiskový delikt) a rozlišuje celkem pět způsobů trestného zneužití tisku: podvratná činnost (texty, které se snaží o destrukci

církve nebo monarchie), která se trestala až šesti lety vězení, dále buřičská činnost, texty nabádající k neposlušnosti, texty obscénní a texty pomlouvačné a hanlivé. (Gómez Reino, 1977: 110)

Nařízení (Reglamento) ze 4. ledna 1834

Nařízení z ledna roku 1834 opět zavádělo povinnost získat královské povolení „licencia real“ k vydávání jakýchkoli nových publikací s výjimkou specializovaných periodik, která se zabývala výhradně vědou, uměním či literaturou. (Bel Mallén, 1990) Královský dekret z června 1834 navíc stanovil odpovědnost vydavatele a jeho povinnost zaplatit kauci, z níž se v případě porušení nařízení strhávala pokuta. (viz kap. 2.3.3)

Tiskový zákon (Ley de Prensa) 22. března 1837

Nový tiskový zákon vyhlášený liberální vládou v roce 1837 měl být pokrokový jak ve věci definice termínu „periodikum“, tak ve stanovení řetězu zodpovědnosti (autor – překladatel – vydavatel – tiskař). (Bel Mallén, 1990) Zákon vyšel ještě několik měsíců před vydáním nové ústavy (17. června 1837) a mimo jiné stanovil právo odpovědi (předchůdce dnešního práva na opravu), na základě kterého má osoba, jíž se nějakým způsobem dotýká veřejně vydané falešné tvrzení, právo na zveřejnění odpovědi. Za její obsah je odpovědná tato osoba, nikoli vydavatel. (Sobrao, 1974: 27)

Nová ústava pak v čl. 2 definuje svobodu tisku jako možnost svobodně tisknout a publikovat bez předběžné cenzury v souladu se zákony. Posuzování tiskových deliktů je výhradně v rukou soudců. (Bel Mallén, 1990)

Nocedalův zákon (Ley Nocedal) 13. července 1857

Jednalo se o tiskový zákon vydaný tehdejším ministrem vnitra Cándidem Nocedalem a schválený kortesy. Tento zákon specifikuje požadavky, které musely být splněny, aby periodikum vůbec mohlo začít vycházet (např. nesmělo mít více než 10 stran, muselo vždy stanovit odpovědného vydavatele, který mohl tuto funkci vykonávat vždy jen v jednom periodiku, musela být uvedena jména redaktorů i šéfredaktora, u každého článku musel být uveden autor, atd.) Nadále platila povinnost platit do státní pokladny (Caja General de Depósitos) kauci, která byla zvýšena na 300.000 reálů v Madridu a 200.000 v provinciích (srov. kap. 2.3.3). Pokud se jednalo o periodika s jinou než denní periodicitou, kauce byla snížena na 60.000 reálů. (Bel Mallén, 1990) K posuzování

deliktů spáchaných prostřednictvím tisku byl zřízen zvláštní soud, v němž zasedali soudci první instance a který vydavatelům ukládal finanční pokuty pod pohrůžkou vězení při neschopnosti ji zaplatit. Navíc platil zákaz pořádat veřejné sbírky k tomuto účelu. (Almuíña Fernandez, 1977: 233-236)

Tiskový zákon (Ley de Prensa) 29. července 1864

Tiskový zákon navržený novým ministrem vnitra Cánovasem del Castillo byl důležitý zejména ve smyslu specifikace správních deliktů. Bylo přesně stanoveno, které delikty se budou posuzovat podle trestního zákoníku a u kterých se bude postupovat dle tiskového zákona. Nakonec byla v Madridu zřízena Porota (Jurado) a ustaven soudce pro záležitosti tisku (juez especial de Imprenta). V provinciích pak delikty posuzovaly soudy první instance. (Gómez Reino, 1977: 140 – 141)

Královský dekret (Decreto Real) 23. října 1868

Revoluce roku 1868 pro Španělsko znamenala úplně novou etapu. V oblasti tisku přinesla první ovoce již v říjnu vydáním Královského dekretu prozatímní vládou, který rušil cenzuru, rušil zvláštní Porotu pro záležitosti tisku, stanovil odpovědnost nikoli vydavatele, ale autora (vydavatele až v případě, je-li autor anonymní) a všechny správní delikty spáchané prostřednictvím tisku se od této chvíle nacházely v kompetenci trestního zákoníku. (Gómez Aparicio, 1971: 41). Důležitost královského dekretu podporuje i tzv. Manifest prozatímní vlády z roku 1869, který vnímá svobodu tisku jako nezbytnou součást fungování španělského státu. Zároveň vyjadřuje lítost nad omezením práva svobody projevu v dosavadních španělských ústavách, protože tím se postupně vytrácela originalita a španělští novináři nemohli plně rozvinout své nadání. Neomezenou svobodu projevu ve svém článku 17 potvrzovala i nová ústava z roku 1869. (Bel Mallén, 1990)

Ústava (Constitución) z roku 1876

S návratem bourbonské dynastie na trůn v roce 1874 (viz kap. 2.3.5) se vrátila i jistá omezení v oblasti svobody tisku, která dále rozvíjel tiskový zákon z roku 1879. Článek 13 ústavy z roku 1876 sice opravňuje svobodně slovem i písmem šířit myšlenky a názory bez předchozí cenzury, nicméně případné šíření jakýchkoli kritických myšlenek na úkor nově ustavené monarchie bylo trestné. (Bel Mallén, 1990).

Tiskový zákon z roku 1879 inspirovaný ministrem vnitra Romerem Robledem přinesl změny v odpovědnosti (čl. 4; odpovědný byl opět vydavatel-vlastník, nikoli autor), obnovil soudy pro záležitosti tisku (Tribunales de Imprenta), definoval správní delikty spáchané prostřednictvím tisku a jejich sankce, zavedl nutnost získání licence na vydávání nového periodika a povinnost skládat kauci. (Marcuello Benedicto, 1999: 86)

Tiskový zákon (Ley de Prensa, Ley Gullón) 26. června 1883

S nástupem Matea Sagasty na pozici předsedy vlády v roce 1881 Španělsko opět zažívalo jisté uvolnění ve věci občanských práv a svobod. Tehdejší ministr vnitra Pío Gullón vypracoval nový tiskový zákon, o němž se Gómez Reino (1977) zmiňuje jako o „dosud nejliberálnějším tiskovém zákoně v dějinách Španělska“ a nepochybuje o tom, že se Pío Gullón inspiroval tiskovým zákonem vydaným ve Francii v roce 1881. Marcuello Benedicto ve své studii (1999) tvrdí, že se jedná o vůbec nejdůslednější zákon ve věci principu svobody (ve srovnání se svobodou projevu v čl. 13 ústavy z roku 1876) a shrnuje nejdůležitější změny, které nový zákon přinesl. K vydávání nových periodik není třeba žádná licence, je jen povinností vydavatele oznámit tuto skutečnost příslušnému úřadu v místě vydávání, a to minimálně čtyři dny před jeho plánovaným vydáním. Povinnost skládat předběžnou kauci je nahrazena povinností předložit úřadu výtisk nového periodika. Správní delikty spáchané prostřednictvím tisku (nejzávažnějšími delikty byl například útok na náboženské dogma, kritika státních institucí a kritika monarchie) se vrací do kompetence trestního zákoníku a běžných soudů (Tribunales de Justicia ordinarios).

Díky nově přijatému zákonu došlo ve Španělsku na konci 19. století k hojnému rozvoji novin a časopisů různého zaměření (viz kap. 2.3.5). Podstata zákona zůstala téměř beze změn¹⁴, s výjimkou znovuzavedení cenzury¹⁵ během diktatury Primo de Rivery (1923 – 1931), až do vydání nové druhorepublikové ústavy v roce 1931.

¹⁴ V letech 1895 a 1900 vyšly tiskové zákony, jejichž změny se ovšem týkaly jen typizace a specifikace nových správních deliktů spáchaných prostřednictvím tisku, a na platný zákon z roku 1883 neměly téměř žádný vliv. (Marcuello Benedicto, 1999: 87-88)

¹⁵ Královský dekret (Decreto Real) vydaný 15. září 1923 znovuzavádí předběžnou cenzuru, která se vztahuje na periodika veškerého zaměření a navíc ukládá vydavatelům povinnost publikovat tzv. oficiální zprávy (notas oficiales), jež vláda považovala za důležité či zajímavé. Ač byla cenzura prezentována jako velmi přísná, ve skutečnosti období vlády diktatury bez velkých změn přežilo 90% periodik. (Bel Mallén, 1990: 39)

Druhorepubliková ústava (Constitución) z roku 1931

Nové politické uspořádání s sebou přineslo po pádu diktatury i změny v nové ústavě týkající se svobody tisku. Článek 34 opět umožňuje neomezenou svobodu v šíření myšlenek a názorů prostřednictvím jakéhokoli média bez předběžné cenzury, řešení sporů vzniklých na základě obsahu tiskovin je výhradně v kompetenci soudní moci a bez řádného rozsudku nemůže být zabaveno či zrušeno žádné periodikum. (Marcuello Benedicto, 1999: 89) Jak ovšem poznamenal Goméz-Reino, „silné politicko-sociální napětí a procesy destabilizace, které již od začátku provázelo nově zřízený republikový režim, donutilo vládu přijmout další opatření, která znamenala velké změny v oblasti svobody tisku.“ (Goméz Reino, 1977: 180 – 181) Prvním z těchto opatření byl Zákon na ochranu republiky (Ley de Defensa de la República) vydaný téhož roku definovala akt agrese vůči republice, který znamenal v podstatě jakoukoli kritiku vlády šířenou tiskem, jehož případné řešení pak náleželo nikoli soudům, ale přímo vládě (ministerstvu vnitra). Druhým opatřením bylo přijetí Zákona o veřejném pořádku (Ley de Orden Público) v roce 1933, který opět dával vládě široké pravomoci ve věci předběžné kontroly a omezení tisku. (Marcuello Benedicto, 1999: 90 – 91)

Tiskový zákon (Ley de Prensa) z roku 1938

V roce 1938, kdy Španělskem zmítala občanská válka, byl schválen nový tiskový zákon, jehož základním principem byla služba médií státu. Zákon byl vydán za účelem spojit všechna média v jednu instituci tak, aby sloužila propagandistickým účelům povstalců a zdiskreditovala republiku a periodika, která ji podporovala. Tohoto cíle bylo dosaženo s koncem občanské války v souvislosti s nastolením diktatury Franciska Franka. (Yanes Mesa, 2005)

Již v prvním článku nového zákona je jasně řečeno, že „organizace a kontrola národní instituce periodického tisku náleží výhradně státu“. Zavedena je také předběžná cenzura a pravidelná nařízení (tzv. consignas) vydávané státní institucí Servicio Nacional de Prensa, podle nichž se musela periodika řídit. Jakékoli odchylky od státem nařízených norem byly trestány. Šéfredaktory deníků jmenoval (a mohl odvolat) ministr vnitra. Každý novinář musel být veden v Oficiálním registru novinářů a každé vydavatelství v Oficiálním registru vydavatelství (viz také kap. 2.4.4 a 2.4.5). Z toho vyplývá, že tisk a periodika nesloužila individuálním či skupinovým zájmům Španělů. Jednalo se o

národní instituci, tedy veřejnou službu, což dokazuje i skutečnost, že soukromá vydavatelství byla kontrolována státem, který se přímo podílel na utváření jejich organizačních struktur (jmenování a odvolávání šéfredaktorů, vměšování se do finančních záležitostí) a především utvářel ideologický obsah periodik.

Svoboda projevu znamenala svobodu jen relativní. Čl. 12 Sbírký zákonů (Fuero de los Españoles) přijaté v roce 1945 opravňuje Španěly k svobodnému vyjadřování myšlenek, pokud ovšem nejsou v rozporu se základními principy státu. (Bel Mallén, 1990)

Tiskový zákon (Ley de Prensa, Ley de Fraga) 18. března 1966

Ač stále za vlády diktátora Franciska Franka, ve Španělsku přeci jen v 60. letech dochází po nástupu nového pro-katolicky zaměřeného ministra informací a cestovního ruchu Manuela Fragy do funkce (v roce 1962; viz kap. 2.4.5) k postupnému uvolňování cenzury, výraznému omezení státem vydávaných nařízení (consignas), což nejen umožnilo vznik nových, politicky zaměřených časopisů, ale především přijetí nového tiskového zákona (dosud s jistými novelizacemi stále platného). Manuel Fraga, ač stoupenec Frankova režimu, kladl spíše důraz na katolickou víru než na autoritativní režim a vzhledem k tomu, že i katolický tisk byl do jisté míry cenzurou omezen, přijetí nového zákona, který by ji zmírnil, pro něj bylo prioritou. Navíc díky rozvoji televize (od roku 1956) a její stále se zvyšující sledovanosti, měl generál Franco k dispozici pro své „consignas“ médium s mnohem vyšším potenciálem.

Vzhledem k tomu, že byl tento zákon schválen během diktatury, svoboda projevu a tisku zůstala velmi omezená. Ač ústava deklarovala právo svobodně se vyjadřovat (čl. 1), muselo být vždy v souladu s čl. 12 Sbírký zákonů z roku 1945. Jakékoli smýšlení proti vládnoucí ideologii tudíž bylo trestné. Jisté změny k lepšímu ovšem svoboda tisku zaznamenala, a to především ve věci zrušení předběžné cenzury, která se mohla aplikovat jen v naléhavých případech nebo ve stavu válečném. Zákon dále přinesl změny ve věci organizace vydavatelství v tom smyslu, že volba ředitele média je zcela v kompetenci vydavatele (čl. 40) a že každá fyzická či právnická osoba španělské národnosti a s trvalým bydlištěm ve Španělsku může založit vlastní vydavatelství (čl. 50). (Bel Mallén, 1990)

Královský dekret-zákon (Decreto Real-Ley) 1. dubna 1977

Ještě dva roky po smrti Franciska Franka zůstal v platnosti tiskový zákon z roku 1966 ve svém plném znění, což v nově se formující demokracii vyvolalo potřebu jeho úpravy v souladu s principy moderní demokratické společnosti. Královský dekret z roku 1977 zrušil všechny články tiskového zákona z roku 1966, které nějakým způsobem popíraly neomezenou svobodu projevu tak, jak byla definována v čl. 1. (Bel Mallén, 1990)

Dodnes platná ústava z roku 1978 potvrdila platnost královského dekretu a formálně zrušila strukturu mediální komunikace jako službu státu.

3.2 Právní rámec určující fungování tisku

Jak jsme se přesvědčili, regulovat tisk prostřednictvím zákona je v moderní demokratické společnosti nezbytné. V následujících podkapitolách se budu zabývat současnou (podle některých španělských novinářů příliš zastaralou) legislativou v oblasti tisku a novinářskou profesí, která sice není zákonem nijak specifikována, ale povinnosti novináře s povinností dodržovat tiskový zákon spolu úzce souvisí.

3.2.1 Svoboda projevu a svoboda tisku

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, současná španělská ústava z roku 1978 zaručuje svobodu projevu (svobodně vyjadřovat a šířit myšlenky a názory slovem, písmem nebo jiným médiem, čl. 20.1.a) a právo na informace (svobodně sdělovat a přijímat pravdivé informace prostřednictvím jakéhokoli média, čl. 20.1.d). Tato práva nemůže omezit žádný typ předběžné cenzury (čl. 20.2). Svobodu projevu a právo šířit informace pak lze omezit zákonem, jde-li o opatření nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých (20.4).

Tiskový zákon, který v současné době platí ve Španělsku, byl přijat v roce 1966 a jeho legislativní základ byl vytvořen na bázi zákonů vydaných v letech 1883 a 1938. (viz kap. 3.1) Současnou podobu tiskového zákona¹⁶ upravují další později vydané zákony (např.

¹⁶ Čl. 1 vymezuje základní právo na svobodu projevu a právo svobodně šířit informace. Omezení těchto práv (šlo-li o střet s pravdou a morálkou, útok na principy Národního hnutí, bezpečnost státu, kritiku politických aktivit či politiků či urážku na cti druhé osoby) bylo původně obsaženo v čl. 2, který byl královským dekretem z roku 1977 zrušen a jediná omezení svobody projevu a svobody tisku jsou obsažena v ústavě z roku 1978.

Čl. 3 pak zakazuje jakoukoli předběžnou cenzuru s výjimkou možnosti její aplikace v naléhavých případech či stavu válečném.

Zákon dále formuluje možnosti dobrovolné konzultace o obsahu s příslušnými orgány státní správy, které jsou, v případě že neodpoví nebo obsah schválí, spoluodpovědné za takový obsah. Zákon zaručuje svobody a práva formulované tímto zákonem a jejich ochranu před monopolními organizacemi, deformací

Královský dekret-zákon z roku 1977, zákon z roku 1984 upravující právo na opravu, zákon o statutu novinářské profese z roku 1997, atd.)

Jakékoli porušení zákona v oblasti médií řeší soud v souladu trestního zákona (Código Penal) přijatého v roce 1995.

3.2.2 *Novinářská profese a profesní organizace*

Novinářskou profesi vymezoval čl. 33 tiskového zákona z roku 1966 a jako nezbytnou podmínku pro výkon profese novináře stanovil povinnost být veden v Oficiálním registru novinářů. Tento registr byl 1. července 1982 zrušen. V současné době neexistuje žádný zákon, který by definoval novinářskou profesi na základě vzdělání jako podmínku přístupu do médií. Mnoho novinářů se řídí tzv. Statutem novináře (Estatuo de periodista), který se ovšem nikdy nestal zákonem a debaty se o něm vedou již od roku 1994. (Real Rodríguez, 2006) Jediný zákon, který byl v souvislosti s novinářskou profesí schválen, byl v roce 1997 tzv. organický zákon, který upravoval právní doložku ústavy z roku 1978 o svědomí novináře (Ley Orgánica. Reguladora de la cláusula de conciencia de los profesionales de la información). Tento zákon garantuje novinářům právo svobodně vykonávat své povolání a specifikuje, za jakých okolností má novinář právo na svobodu svědomí; např. má právo podat výpověď a žádat odstupné, pokud periodikum, v němž pracuje, změní své zaměření nebo ideologickou linii nebo může beztrestně odmítnout podílet se na vypracování mediálních produktů, jejichž obsah by byl v rozporu s etickými principy mediální komunikace.

veřejného mínění či bráněním přístupu k informacím. Jak ovšem poznamenal Yanes Mesa, „v zákoně v této souvislosti chybí garance svobody vzhledem k aktivitám státu.“ (Yanes Mesa, 2005)

Další kapitoly zákona pak vymezují pojmy jako tiskoviny a publikace, vydavatelství, určují jejich organizační strukturu, práva, povinnosti a odpovědnost vydavatelů/ředitelů médií (vydavatel je vždy odpovědný za obsah periodika).

Čl. 58 – 62, které se zabývaly právem na odpověď, opravu, povinností vkládat určité přílohy nařízené vládou, byly v roce 1984 nahrazeny organickým zákonem upravujícím právo na uveřejnění odpovědi (Derecho de rectificación). Tento zákon specifikuje pravidla, jak postupovat, když médium publikovalo informaci, která by mohla dotyčného nějakým způsobem poškodit. Toto právo musí být uplatněno písemně a žádost o uveřejnění odpovědi adresována přímo šéfredaktorovi média, a to do sedmi pracovních dnů od vydání takové informace. Médium pak nese povinnost publikovat do tří pracovních dnů od přijetí této písemnosti odpověď. V případě, že to periodicitu média neumožňuje, musí být odpověď publikována v příštím vydání. Odpověď se musí omezit pouze na skutkové tvrzení, kterým se tvrzení uvádí na pravou míru, doplňuje nebo zpřesňuje. Pokud médium svou odpověď nezveřejní ani jinak neodpoví, poškozený může do sedmi dnů podat žalobu k soudu první instance v jeho místě bydliště nebo v místě sídla redakce média. Soudce pak řeší případ v souladu s občanským zákoníkem.

Přestože ve Španělsku existuje řada profesních asociací, ne všichni novináři jsou jejich členy. Tiskové asociace se sdružují kolem Federación de Asociaciones de Periodistas Españoles (Federace asociací španělských novinářů; FAPE), která byla založena již v roce 1922 (viz kap. 2.4.1). V současné době sdružuje na 48 tiskových asociací ve Španělsku a má více než 19.000 členů. Jedná se o odborovou organizaci se sídlem v Madridu a o hlavní orgán, který reprezentuje, koordinuje a chrání práva žurnalistické profese ve Španělsku. FAPE vydává vlastní časopis *Periodistas* se čtvrtletní periodicitou.¹⁷

Šest regionálních odborových organizací, jejichž cílem je především zlepšit pracovní podmínky novinářů, se sdružuje do Federación de Sindicatos de Periodistas (Federace odborů novinářů; FeSP).

V roce 2008 nabízelo ve Španělsku 33 univerzit obor žurnalistiky a téměř 4.000 studentů bylo na tento obor přijato. Průměrný poplatek za studium byl na státních univerzitách 611 Euro a 5.668 Euro na univerzitách soukromých. (Salaverría, Gómez Baceiredo; 2010)

Přestože většina žurnalistů působících v médiích má vysokoškolské vzdělání, k výkonu novinářské profese není nezbytné. Novinář by se ovšem měl řídit etickým kodexem novináře (El Código Deontológico de la profesión periodística), který schválilo federální shromáždění FAPE v roce 1993. (Ramos Fernández, 1997) McQuail shrnuje výsledky studie Tuchmanové¹⁸ slovy: „vrcholem profesionální zdatnosti je uplatňování praktické dovednosti, jejímž výsledkem je požadovaný informační produkt, charakterizovaný vysokým stupněm objektivity, důslednou faktičností a neutralitou postoje. Profesionalismus je tedy stupeň dovednosti, který nelze měřit testy a zkouškami.“ (McQuail, 1999: 226) Jen objektivita ovšem k úspěchu nestačí. Novinář by měl mít také jisté umělecké nadání, schopnost nějakým způsobem vzbudit zájem čtenářů, což vyžaduje také odhad vkusu veřejnosti, dále býti srozumitelný, kreativní, atd.

¹⁷ FAPE. *Quienes somos* [online].

¹⁸ Tuchman, G. (1978): *Making News: A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.

3.3 Právní rámec určující fungování audiovizuálních médií

Služba televizního a rozhlasového vysílání se od svých počátků vyvíjela jako státní veřejná služba. Vzhledem k tomu, že obě nová média vznikla v době diktatur¹⁹, stát je od počátku využíval jako médium propagandy a jejich regulace byla po přechodu k demokracii nezbytná.

Potřeba vytvořit jasné a přesné normy pro rozhlasové a televizní vysílání vycházela z nové ústavy z roku 1978 a z nově se utvářejícího systému politického pluralismu. Veřejné rozhlasové a televizní vysílání se muselo začít formovat na základě principů, které platí pro celou oblast mediální komunikace založených na objektivitě, nestrannosti, názorové rozmanitosti a na svobodě projevu a právu šířit a přijímat informace tak, jak jsou zakotveny v ústavě.

Normy upravující televizní vysílání

V roce 1980 byl vyhlášen tzv. Estatuto de la Radio y Televisión Española (statut rozhlasového a televizního vysílání ve Španělsku), který nahrazoval dosud platné normy (viz kap. 6.1.1 a 6.2.1). Na základě statutu byl zřízen státní monopol na Radio Televisión Española (RTVE), která ovládala síť veřejných rozhlasových kanálů (Radio Nacional de España, RNE). Zákon z roku 1983 pak opravňoval autonomní společenství²⁰ (Comunidades Autónomas) založit si k již existujícím dvěma kanálům RTVE vlastní televizní kanály, které by pokrývaly jejich region a byly by pod správou RTVE. V roce 1988 bylo vydáno povolení soukromým společnostem založit tři celostátní televizní kanály²¹. V roce 1996 pak vyšel zákon rozšířený o normy upravující televizní vysílání v kabelových a satelitních sítích. „Zatímco kabelová televize byla definována jako veřejná služba, satelitní vysílání bylo službou neveřejnou. Vydáním zákona č. 66 z roku 1997 bylo schváleno terestrické digitální vysílání rozhlasu a televize.“ (Mateo, 2004)

¹⁹ Rozhlasové vysílání začalo v roce 1924 za diktatury Primo de Riveru, televizní vysílání vzniklo v roce 1956 za diktatury Franciska Franka.

²⁰ Administrativně se španělské království se dělí na 17 autonomní společenství a 2 autonomní města.

²¹ V roce 1990 byly na základě veřejné soutěže uděleny licence (na 10 let s možností obnovení) na celostátní televizní vysílání akciovým společnostem: Antena 3 de Televisión, S.A., Gestevisión Telecinco, S.A. a Sogecable, S.A (Prisa).

Normy upravující rozhlasové vysílání

V roce 1987 vyšel zákon o regulaci telekomunikací (Ley de Ordenación de las Telecomunicaciones; LOT), který stanovil, že rozhlasové vysílání se stane veřejnou službou podmíněnou vydáním licence. O dva roky později byl schválen technický plán pro rozhlasové vysílání na vlnách FM. Autonomní společenství jsou oprávněna vydávat licence na rádiová vysílání na vlnách FM. Zákon z roku 1991 umožňoval městům regionální rozhlasové vysílání, ovšem za podmínky financování z vlastního rozpočtu. (Mateo, 2004)

3.3.1 Zákon o audiovizuálním vysílání

Současná legislativa o regulaci audiovizuálních médií (zahrnuje rozhlasové i televizní vysílání) má své základy v evropské směrnici (89/552/CEE), která byla naposledy modifikována v roce 2007. Nová evropská směrnice se stala součástí nového španělského zákona platného od 1. května 2010 s názvem Obecný zákon o audiovizuální komunikaci (Ley General de la Comunicación Audiovisual). Na základě tohoto zákona byla vytvořena Státní rada pro audiovizuální média (Consejo Estatal de Medios Audiovisuales; CEMA) jakožto nezávislá autorita pověřená kontrolou plnění norem zákona.

Nový zákon upravuje ve své většině již existující základní normy o regulaci televizní reklamy, stanovuje povinnosti audiovizuálních médií především ve smyslu ochrany mladistvých a dětí a zaručuje právo šířit a získávat informace tak, jak je stanoveno v ústavě z roku 1978.

Zákon dále specifikuje nutnost licence pro zemské, satelitní a digitální vysílání a stanovuje podmínky jejího získání, vymezuje aspekty záruky pluralismu a ochrany hospodářské soutěže tak, aby se zamezilo vzniku monopolu.

Zákon dále upravuje podmínky placených nebo jinak omezených kanálů digitální terestrické televize, posiluje práva občanů s postižením, zavádí systém finančních dotací na produkci španělských a evropských filmů a rozšiřuje seznam těch, kteří musí na tento účel přispívat 5% ze svých příjmů.

3.3.1.1 Státní rada audiovizuálních médií (*Consejo Estatal de Medios*

Audiovisuales; CEMA

Zákon o audiovizuálním vysílání z roku 2010 stanovil vytvořit státní radu, která dbá na dodržování zákona a v případě jeho porušení má právo médium sankcionovat. Nejvyšším představitelem rady je její předseda (President), jeho zástupcem je vicepředseda (Vicepresident). Rada má dalších sedm členů. Všichni členové rady jsou jmenováni vládou prostřednictvím královského dekretu na návrh poslanecké sněmovny (Congreso de los Diputados), kde musí proběhnout jeho schválení třípětinovou většinou. Kandidáti na členy rady musí prokázat dobrou znalost a orientaci v oboru.

Rada by měla dohlížet na plnění zákona, zejména následujících 4 bodů:

- a) v souladu se zákonem svobodně přenášet prostřednictvím rozhlasu a televize audiovizuální vysílání;
- b) plně dodržovat práva a povinnosti provozovatelů audiovizuálních médií, zvláště při ochraně mladistvých a dětí;
- c) záruka pluralismu v odvětví mediální komunikace;
- d) nezávislost a politická nestrannost státních rozhlasových a televizních stanic a plnění funkce veřejné služby.

Shrnutí

Po dlouhých obdobích provázených více či méně přísnou cenzurou a neustálou obměnou tiskových zákonů byla v roce 1978 ústavou zaručena svoboda tisku a projevu fungující na principech moderního demokraticko-liberálního státu. Co je ovšem do jisté míry překvapivé je platnost tiskového zákona z roku 1966 (tedy z období diktatury), který platí (ač s jistými obměnami ve věci omezení svobody projevy, cenzury, atd.) Absence tiskové rady na celostátní úrovni navíc potvrzuje skutečnost, že tisk není v oblasti médií tím nejdůležitějším odvětvím (fakt, který potvrzují i grafy znázorňující počet čtenářů a televizních diváků v následujících kapitolách). Hallin a Mancini tvrdí, že politické a ekonomické podmínky pro rozvoj médií vznikly ve středomořských státech až ve chvíli, kdy „se stal důležitým médiem rozhlas a objevila se televize“. (Hallin a Mancini, 2008: 125) A to je také jedním z důvodů, proč je kladen větší důraz na zákony o audiovizuálním vysílání, jichž od vzniku rozhlasu v roce 1924 a vzniku televize v roce 1956 vyšla celá řada, ten, který platí v současnosti, vyšel v roce 2010.

Vysoké nároky nejsou kladeny ani na profesi novináře. Žádný zákon neupravuje novinářskou profesi a ačkoli se mnoho novinářů řídí tzv. Statusem novinářů a etickým kodexem, členy odborových novinářských organizací jsou asi jen 4% a členy profesních novinářských organizací asi 60% novinářů. (Hallin a Mancini, 2008: 139)

4 Koncentrace vlastnictví médií ve Španělsku

Struktura vlastnictví médií a tendence projevující se v konkrétních mediálních systémech je jedním z faktorů, který ovlivňuje výslednou mediální produkci. Ve Španělsku existují státní (veřejné) podniky vlastníci média (tzv. média veřejné služby) a soukromě vlastněná média, jejichž prvořadým cílem je dosáhnout zisku. Nejen ve Španělsku, ale i v jiných evropských státech se ve 2. polovině 20. století s „rozvojem mediálního trhu začala měnit i vlastnická struktura. Začaly vznikat mediální korporace a velké vlastnické konglomeráty, v nichž se kombinují různé typy médií, popř. se uplatňuje kontrola mediálních a nemediálních podniků jednou vlastnickou strukturou. Jejich vznik je motivován tím, že nejjednodušší způsob, jak maximalizovat naděje na obchodní úspěch v mediální produkci, je dosáhnout co největší kontroly trhu, tedy co největší koncentrace vlastnictví, vedoucí až ke snaze o vytvoření monopolu“. (Jirák, Köpplová; 2009: 147 - 148)

Ve Španělsku začaly mediální konglomeráty vznikat až během období přechodu k demokracii, který nastal po smrti diktátora generála Franka v roce 1975. Jednou ze zásad fungování demokratického státu je politický pluralismus²², jehož záruka je zakotvena v ústavě z roku 1978. Aby stát mohl zaručit politický pluralismus, bylo třeba vytvořit legislativu, která by určovala podmínky koncentrace vlastnictví médií tak, aby nedošlo k monopolu vlastnictví (jako je tomu např. v Itálii v oblasti soukromého televizního vysílání²³) a tedy ohrožení politického pluralismu v médiích. Jak ovšem uvádí ve své studii Llorens: „mediální skupiny působící zejména v oblasti tisku (z nichž mnohé byly rodinnými podniky) hrály důležitou roli při přechodu k demokracii a měly

²² Politickým pluralismem se rozumí vyváženost mezi tzv. vnitřním pluralismem (diverzita mediálních obsahů, politických názorů, apod.) a vnějším pluralismem (diverzita mediálních vlastníků). (Llorens, 2010)

²³ Italská společnost Mediaset kontrolovaná skupinou Fininvest, jejímž vlastníkem je italský politik Silvio Berlusconi, provozuje tři nejsledovanější programy soukromého televizního vysílání; Berlusconi má navíc nepřímý vliv na fungování státní televize RAI.

velký ekonomický a politický vliv, který využily, aby zabránily jakémukoliv omezení svých aktivit. Jakýkoli pokus o intervenci státu do soukromých médií (zvláště v oblasti tisku) by navíc mohl být chápán jako snaha o posílení moci státu, což by připomínalo principy Frankova režimu,“ (Llorens, 2010) oba tyto faktory sloužily jako dobré důvody k tomu, aby nikdy nedošlo k vytvoření legislativy, která by omezovala koncentraci vlastnictví médií v oblasti tisku ani následně specifických pravidel, která by omezovala koncentraci vlastnictví napříč médii (tzv. cross-media ownership), což Španělsko odlišuje od ostatních států středomořského modelu (např. Francie, Itálie). Co se však týká oblasti audiovizuálního vysílání, na koncentraci vlastnictví rozhlasového i televizního vysílání (jak na celostátní tak na regionální úrovni) existují pravidla, která vyplývají ze zákonů o audiovizuálním vysílání. (Llorens, 2010) Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi²⁴ lze o španělském mediálním odvětví mluvit jako o sektoru s poměrně nízkým stupněm koncentrace vlastnictví; „nejnižší stupeň koncentrace vlastnictví je v oblasti tisku (zejména díky vysokému stupni rozvoje regionálního a lokálního tisku), střední stupeň je pak v oblasti televizního vysílání, kde funguje velká konkurence a největší stupeň koncentrace existuje v oblasti rozhlasového vysílání“ (Ward, 2004)

Když socialistická vláda v roce 1988 rozhodla o vydání zákona o soukromém televizním vysílání (viz kap. 3.3) dobře si uvědomovala, že k zajištění vnitřní i vnější plurality bude nutné stanovit hodnotu podílu různých akcionářů ve společnostech provozujících televizní vysílání tak, aby „nedošlo k nepřiměřené koncentraci moci do rukou jedné korporace nebo fyzické osoby“. (Llorens, 2010) Bylo tedy stanoveno, že společnost, která může získat licenci na televizní vysílání musí být akciová společnost, v níž právnická nebo fyzická osoba může vlastnit maximálně 25% akcií, což vyžadovalo minimálně čtyři akcionáře. (Llorens, 2010) Na tomto principu byly založeny akciové společnosti, které začaly vysílat na konci 80. a počátku 90. let první soukromé televizní kanály Antena 3, Telecinco a placený Canal+ (viz kap. 6.1.1). Za posledních více než dvacet let byl zákon několikrát pozměněn. Nejdříve v roce 1998, kdy podíl akcií nesměl přesáhnout 49% a poté v roce 2003, kdy zákon stanovil, že „jakýkoli akcionář smí

²⁴ Wardova studie (2004) zahrnuje rozbor koncentrace vlastnictví médií v následujících zemích: Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Velká Británie.

vlastnit 100% akcií ve společnosti provozující celostátní televizní vysílání, nesmí ovšem zároveň vlastnit více než 5% akcií v jiné televizní stanici“ (Llorens, 2010)

Normy vztahující se na regulaci koncentrace vlastnictví v oblasti rozhlasového vysílání pocházejí z roku 1987 (zákon o telekomunikacích; Ley 31/1987), pozměněny pak byly zákonem z roku 2005 (Ley 10/2005) a stanovují, že: „právnícká nebo fyzická osoba smí vlastnit až jednu třetinu akcií v celostátním rozhlasovém vysílání; v oblastech, kde je k dispozici jen jedna frekvence smí vlastnit maximálně 40%; pokud počet provozovatelů rozhlasových stanic v dané oblasti není vyšší než 5, může jeden akcionář vlastnit maximálně 50% licencí v této oblasti.“ (Llorens, 2010)

Dnešní situaci a míru koncentrace vlastnictví médií ve Španělsku, která se řídí zákonem o audiovizuálním vysílání z roku 2010 (viz také kap. 3.3.1) ovlivnil jednak návrh Evropské unie, který se nechal inspirovat systémem Spojených států, kde byla pro míru omezení koncentrace vlastnictví zavedena proměnná sledovanost²⁵ a jednak globální ekonomická krize z roku 2008, jejímž výsledkem byly obrovské ztráty v mediálním sektoru (zejména z důvodu úbytku inzerentů) a potřeba mediálních společností se slučovat za účelem udržení pozice na trhu. Současný zákon umožňuje jednomu akcionáři vlastnit libovolný počet akcií v různých společnostech provozujících televizní vysílání na celostátní úrovni, „pokud průměrná sledovanost takových televizních nepřesáhne během dvanácti po sobě jdoucích měsíců 27%. Tato míra byla zvolena tak, aby nedošlo k fúzi dvou dominantních televizních operátorů – Telecinco (Mediaset) a Antena 3“ (Llorens, 2010)

4.1 Největší mediální skupiny

Ve Španělsku je poměrně vysoký počet středně velkých vzájemně si konkurujících mediálních skupin. Trhu dominuje celkem osm největších mediálních skupin (včetně státního podniku RTVE a katalánské regionální skupiny Godó) – viz tabulka č. 1. Typickým rysem každé z uvedených mediálních skupin je „slabá pozice alespoň v jednom mediálním odvětví (rozhlas, televize, tisk)“ (Llorens, 2010)

²⁵ Ve Spojených státech podle zákona o telekomunikacích z roku 1996 nesmí žádná televizní či rozhlasová společnost koupit nové stanice, pokud už dosáhla 30% sledovanosti/poslechovosti. Na tomto systému se zakládal systém přijatý v roce 1996 v Německu, Velké Británii, v roce 2000 ve Francii, v roce 2011 v Irsku a v roce 2003 v Rumunsku. (Llorens, 2010)

Tabulka č. 1: Největší mediální skupiny ve Španělsku (podle typu média a publika)

	Tisk – všeob. Zaměření	Rozhlas - všeob. zaměření	Televize - všeob. zaměření
Prisa	<i>El País</i> (1.)	SER (1.)	
Planeta	<i>La Razón</i> (8.)	ONDA CERO (2.)	Antena 3 (2.)
Mediapro	<i>Público</i> (21.)		La Sexta (4.)
Telecinco (Mediaset)			Telecinco (3.), Cuatro (5.)
Unidad Editorial	<i>El Mundo</i> (2.)		VeoTV
Vocento	<i>ABC</i> (4.), <i>Qué!</i>	PUNTO RADIO (6.)	
RTVE		RNE (4.)	TVE 1 (1.)
Grupo Godó	<i>La Vanguardia</i> (5.)	RAC 1 (8.)	8TV

Zdroj: Llorens (2010), resp. AIMC (2009)

Největší španělská mediální skupina Prisa byla založena v roce 1972 a jednalo se o vůbec první mediální organizaci zaměřující se na oblasti vzdělávání, informací a zábavy. Dnes působí ve 22 zemích v Evropě a Americe a má téměř 15.000 zaměstnanců.²⁶ Kromě nejčtenějšího celostátního deníku se všeobecným zaměřením *El País* (viz kap. 5.1.1.1.1) vydává sportovní deník *As* a ekonomický deník *Cinco Días*. (viz kap. 5.1.2) Skupina Prisa má 80% podíl akcií ve společnosti Prisa Radio²⁷, která má kromě rozhlasové stanice se všeobecným zaměřením SER i hudební rádia Los 40 Principales, M80 Radio, Cadena Dial či Radio Olé. (viz kap. 6.2.2) Prisa dále vlastní placený televizní kanál Canal+ a další tematické televizní kanály (např. hudební 40 TV a 40 Latino, sportovní kanál Sportmanía, atd.) Jak je z tabulky zřejmé, mediální skupina Prisa je ve Španělsku lídrem na trhu v oblasti tisku a rozhlasového vysílání, avšak televizní vysílání je zaměřeno na poměrně malou skupinu diváků.

Skupina Planeta je dnes úspěšnou multimediální skupinou, která má svůj původ v nakladatelství Planeta založeném v roce 1949 v Barceloně. Kromě celostátního deníku *La Razón* vydává zdarma distribuovaný deník *ADN* a společně s dalšími akcionáři (např. Uniprex, Movierecord či Unipublic) tvoří skupinu Antena 3 de Televisión, která provozuje televizní vysílání na celostátní úrovni prostřednictvím kanálů Antena 3, Neox, Nova, Nitro.²⁸

²⁶ PRISA. *Prisa, un grupo global* [online].

²⁷ 20% podíl má skupina Godó.

²⁸ PLANETA. *Medios de comunicación* [online].

Mediapro je mediální skupina založená v roce 1994 v Barceloně. Jejím prezidentem je podnikatel a bývalý sportovní novinář Jaume Roures, který vlastní 33% akcií. Od roku 2007 vydává deník *Público* a společně s mediální skupinou Grupo Árbol vlastní 60% akcií ve společnosti GIA La Sexta, která má licenci na televizní vysílání kanálů laSexta 1, 2, 3 a sportovního kanálu Gol Televisión. „Ačkoli nemá skupina Mediapro silné zastoupení v oblasti rozhlasu a tisku, je klíčovým držitelem práv na sportovní přenosy“ (Llorens, 2010) a díky tomu se řadí mezi nejvlivnější mediální skupiny na španělském trhu.

Výjimku mezi uvedenými mediálními skupinami tvoří skupina Mediaset España Comunicación, jejímiž hlavními akcionáři jsou italská Berlusconiho skupina Mediaset (41,6%) a skupina Prisa (17,3%), jelikož se soustředí výhradně na sektor televizního vysílání (Telecinco, Cuatro, LaSiete atd.).

Unidad Editorial je významnou mediální organizací, již z 96% vlastní italská skupina RCS MediaGroup. Podobně jako mediální skupina Prisa vydává úspěšné celostátní deníky *El Mundo* (viz kap. 5.1.1.1.2), sportovní deník *Marca* a ekonomický deník *Expansión*. (viz kap. 5.1.2) V oblasti rozhlasu provozuje menší sportovní stanici Radio Marca, v oblasti televizního vysílání je pak 100% vlastníkem akcií ve společnosti Veo Televisión, která na celostátní úrovni vysílá kanály Veo7, 13 TV, Marca TV a AXN.

Mediální skupina Vocento vznikla v roce 2001 fúzí mediálních skupin Correo a Prensa Española a mezi její akcionáře patří více než 100 společností. Nejdůležitější oblastí pro skupinu Vocento je tisk. Kromě celostátních deníků *ABC* (viz kap. 5.1.1.1.3) a zdarma distribuovaného *Qué!* (viz kap. 5.1.1.3) vydává i 12 regionálních deníků po celém Španělsku a čtyři časopisy, z nichž nejdůležitějšími jsou časopis pro ženy *Mujer Hoy* a nedělník *XLSemanal*. Skupina Vocento je vlastníkem úspěšné rozhlasové stanice Punto Radio, v oblasti televizního vysílání se snaží prosadit s novým projektem La10, který by se měl zaměřovat na vzdělání, sport a zábavu.²⁹

„Koncentrace vlastnictví italské skupiny Mediaset společně s většinovým podílem RCS MediaGroup ve skupině Unidad Editorial znamená poměrně velký podíl italské přítomnosti na španělském mediálním trhu. Ovšem díky počátečním restrikcím ve vlastnictví během vývoje soukromých televizních stanic dokázala španělská vláda

²⁹ VOCENTO. [online].

zabránit vzniku ‘monopolu’, jaký drží na televizní vysílání Silvio Berlusconi v Itálii.“ (Llorens, 2010)

Shrnutí

Stejně jako se tisku nedostává dostatečné pozornosti v oblasti tiskových zákonů, stejně tak chybí ve Španělsku normy, které by regulovaly koncentraci vlastnictví. Llorens (2010) vysvětluje důvod této absence jednak velkou mírou propojení vlastníků tištěných médií s politikou (vydáním takových norem by omezovali vlastní aktivity) a možností vnímání takových zásahů státu do fungování médií jako připomínku praktik diktatury. Co ovšem Llorens nedodává je skutečnost, že v 80. letech, kdy se začaly formovat mediální konglomeráty, už ve Španělsku k veřejnosti stále více pronikalo televizní vysílání a s možností zakládat soukromé rozhlasové stanice, již neměl tisk pro španělskou veřejnost tak velký význam. Naopak ovšem bylo potřeba regulovat vlastnictví audiovizuálních médií, tedy těch, které se mnohem vyšší mírou podílely na formování veřejného mínění a kde by nekontrolovaná koncentrace vlastnictví mohla ohrozit principy politického pluralismu.

Ovšem absence norem týkajících se vlastnictví napříč médii se jeví v případě Španělska jako pozitivní, jelikož umožnila vznik velkých mediálních skupin, které si nejen konkurují, ale často dochází k jejich vzájemnému spojování, přičemž principy demokracie, a tedy politického pluralismu zůstávají zachovány.

5 Tištěná média ve Španělsku

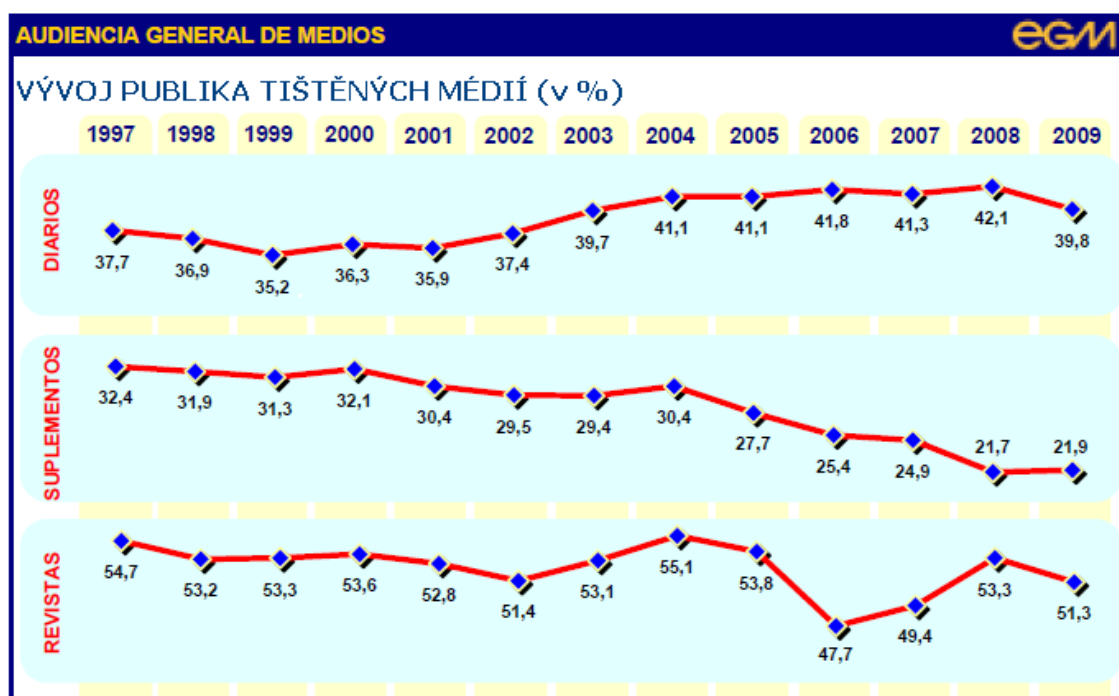
Trh tištěných médií dělíme do dvou základních skupin: denní tisk a časopisy. Přestože obě skupiny mají mnoho společných znaků a jsou vystavovány vlivům téměř shodné charakteristiky, ve skutečnosti se trh novin od trhu časopisů v mnoha ohledech liší. Jedním ze shodných (resp. podobných) rysů jsou typy obsahu, které čtenář vyhledává: informace, názory a zábavu. „Tyto tři prvky jsou různě kombinovány a míra jejich kombinace se pak stává faktorem, podle kterého média rozlišujeme.“ (Montero Rodríguez, 2005: 17) Zatímco noviny kladou důraz na informace vycházející z aktuálního dění, v případě časopisů se jedná o média specializovaná na určitá témata, která pak do hloubky hodnotí a zpravidla mají větší prostor na poskytování zábavy. Ještě než přejdeme k charakteristikám jednotlivých odvětví tištěných médií, je vhodné

připomenout, jakým způsobem funguje ve Španělsku ekonomická struktura tisku. Tak jako v jiných liberárnědemokratických státech, jsou média financována zejména z reklamy (prodeje tiskové plochy). Již výrazně nižší příjem pak pochází ze samotného prodeje výtisků (u periodik distribuovaných zdarma je tato položka nulová, u časopisů naopak tvoří cca 30% - viz kap. 5.2). V některých zemích ovšem existuje i jistá forma státních dotací na podporu tisku. Státní podpora tisku je obvykle poměrně kontroverzním tématem. Juan Valera ovšem zdůrazňuje, že „finanční pomoc tisku ze strany státu není nikdy zadarmo. Více dotací = méně nezávislosti“. (Valera, 2009) Je ovšem i v zájmu státu, aby pomáhal zajistit občanům právo na informace a přispíval tak k jejich vzdělanosti. Záleží ovšem na určení míry, do jaké se stát na fungování mediálního systému může podílet tak, aby bylo splněno právo na svobodu projevu. V zásadě existují dvě formy státní pomoci – přímá a nepřímá. Zatímco přímé dotace jsou určeny přímo vydavatelství periodik (např. příspěvky na novinový papír, technologickou inovaci, podpora politických kampaní, apod.), nepřímé dotace vlastně pro vydavatelství znamenají šetření nákladů (např. snížení daní, snížení poštovních tarifů, regulace cen za informace poskytovaných tiskovými agenturami, apod.). (Sinova, 1999)

Ve Španělsku existovala forma státních dotací do oblasti tisku zejména v 60. – 80. letech minulého století za vlády UCD (1977 – 1982) a PSOE (1982 – 1996). Do roku 1983 se jednalo o „diskrétní“ finanční pomoc a údajně dosahovala výše až 4 miliony eur. (Fernández a Santana, 2000: 70 - 71). Zákon z roku 1984 pak stanovil systém přímých a nepřímých dotací do sektoru tištěných médií a tiskových agentur. Jednalo se zejména o pomoc ve smyslu podpory vyššího nákladu a technologické inovace. (Morales, 2006) Z důvodu zajištění volné hospodářské soutěže (kterou nařizovaly normy EHS), musela vláda od finanční podpory tisku upustit, což potvrdila zákony vydanými v letech 1988 a 1990. Dnes centrální vláda neposkytuje tisku žádnou formu finanční podpory a tato činnost je výhradně v kompetenci vlád autonomních společenství. (Humphreys, 2008)

V následujícím grafu si povšimněme, jaké tendence měl vývoj publika tištěných médií. Výsledky průzkumu odpovídají období od února do listopadu roku 2009 a počítal s populací (starší 14ti let) 39.462.000. (AIMC, 2009)

Graf č. 1: Vývoj publika tištěných médií v letech 1997 - 2009

DIARIOS – deníky, **SUPLEMENTOS** – přílohy, **REVISTAS** – časopisy

Zdroj: AIMC (2009), resp. EGM

Jak je z grafu zřejmé, situace čtenosti tištěných médií je ve Španělsku relativně stabilní. V současné době čte denní tisk 39,8% populace starší 14ti let a časopisy 51,3%.

5.1 Denní tisk

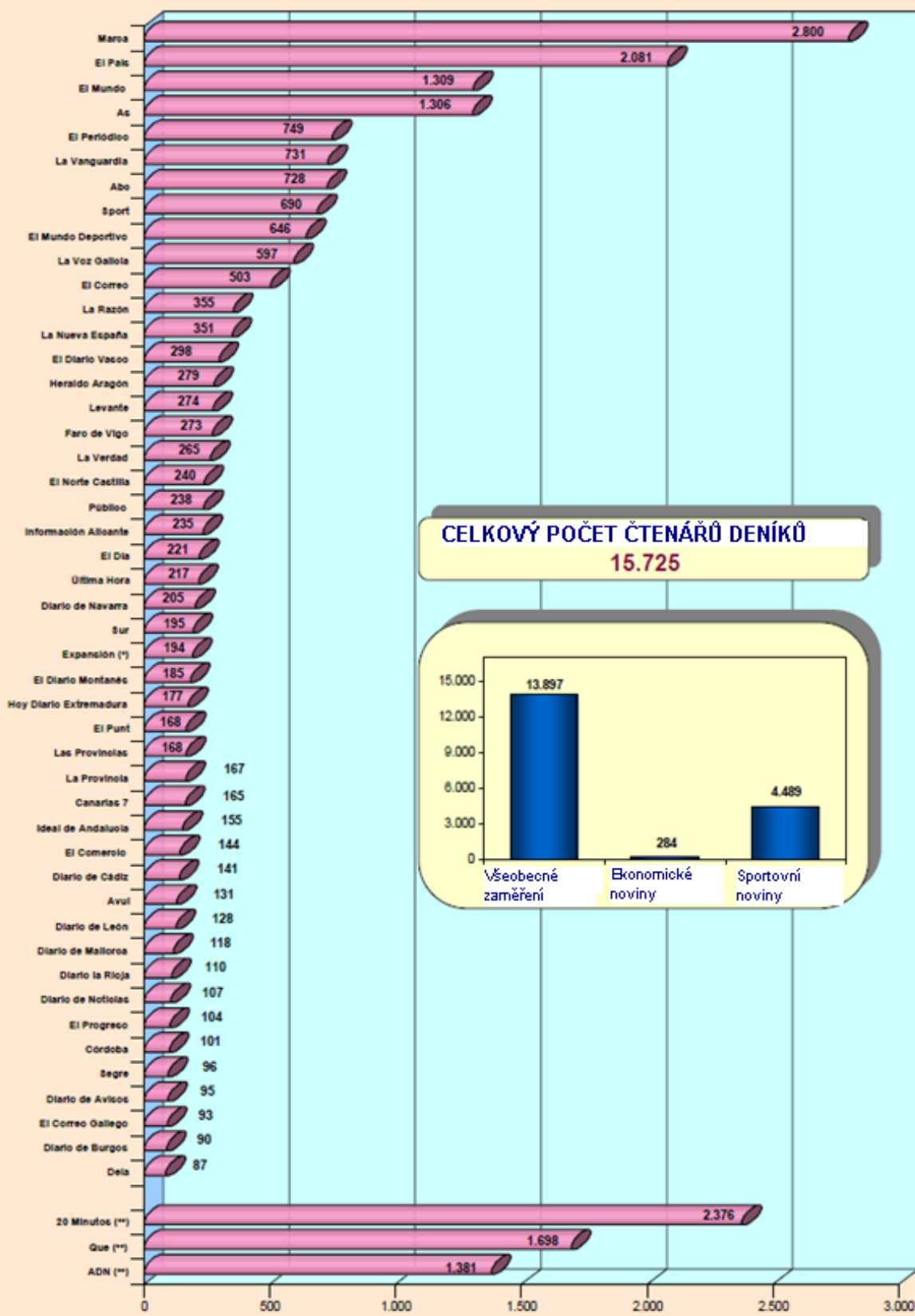
Jak již bylo řečeno, v současné době se tisk ve Španělsku nachází v krizi, do níž se dostal na konci roku 2008. Tato krize zasáhla všechny průmyslové sektory a rapidně vzrostla nezaměstnanost. Není tedy divu, že ekonomická krize měla vliv i na média (zejména tištěná), a to především ve smyslu poklesu prodeje reklamy. Podle údajů výroční zprávy vydané organizací Fundación Orange poklesl v roce 2008 prodej reklamy v tištěných médiích až o 20%. (e-España, Fundación Orange, 2009) Propad zaznamenala všechna tištěná média, tedy celostátní, regionální i specializovaný tisk, a to v porovnání let 2007 a 2008 až o 6,52%. (AEDE, 2009) Snížení nákladu zaznamenal i zdarma distribuovaný tisk (tzv. prensa gratuita) a to ze stejného důvodu jako tisk placený, tedy především kvůli dramatickému poklesu příjmu z prodeje reklamy, což bylo rovněž příčinou pro ukončení španělské edice deníku *Metro* v lednu 2009.

Denní tisk rozdělíme do čtyř základních skupin: celostátní tisk se všeobecným zaměřením, specializovaný tisk, regionální tisk a zdarma distribuované noviny. Graf č. 2 znázorňuje počet čtenářů konkrétních španělských deníků.

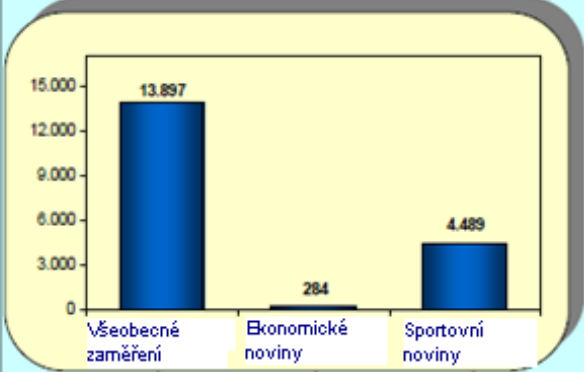
Graf č. 2: Počet čtenářů španělských deníků

DENÍKY

Počet čtenářů v tisících / den

CELKOVÝ POČET ČTENÁŘŮ DENÍKŮ
15.725

(*) Vychází od pondělí do soboty
(**) Vychází od pondělí do pátku

5.1.1 Denní tisk se všeobecným zaměřením

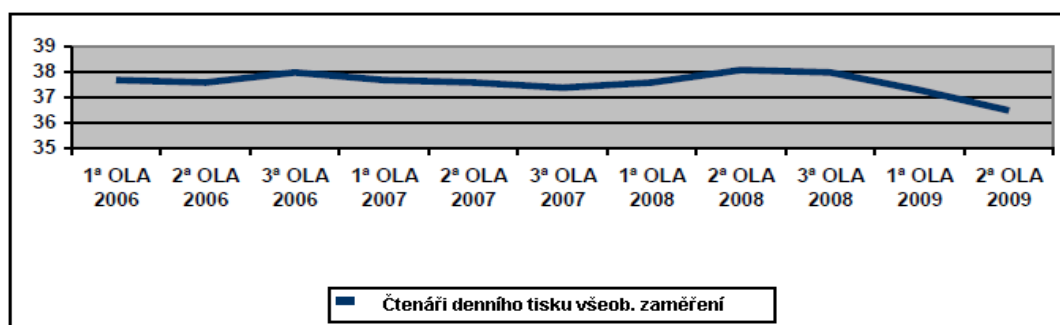
Cílem deníků se všeobecným zaměřením (diarios de información general) je obecně snaha nabídnout čtenáři informace o aktuálním dění. Výběr a okruh takových informací je už záležitostí redakce konkrétního periodika a zpravidla se zakládá na poptávce publika. Účel je vždy tentýž: uspokojit poptávku po informacích svých čtenářů. Takové publikum má následující charakteristiky: jedná se o publikum masové³⁰ a velmi rozmanité ve smyslu, že každý člen masy má jiné potřeby. Periodika se všeobecným zaměřením se pokoušejí výběrem různorodých témat uspokojit potřeby co největšího počtu čtenářů.

Zprávy v denících tohoto typu jsou zpravidla rozděleny do tematických oddílů. Redakce každého deníku pak na základě svého rozhodnutí určuje způsob dělení do takových sekcí a právě různorodá struktura deníků se stala hlavním prvkem jejich rozlišování.

Denní tisk se všeobecným zaměřením dělíme na tisk celostátní a regionální, popř. lokální. Zvláštní skupinu tvoří deníky distribuované zdarma, které pronikají zpravidla jen do větších měst, ale svým tematickým obsahem splňují charakteristiku všeobecného zaměření.

Ještě než přejdeme k charakteristikám jednotlivých typů deníků, povšimněme si v následujícím grafu, jak se vyvíjelo publikum denního tisku se všeobecným zaměřením v průběhu let 2006 – 2009.

Graf č. 3: Čtenáři (v %) denního tisku se všeobecným zaměřením v letech 2006 – 2009

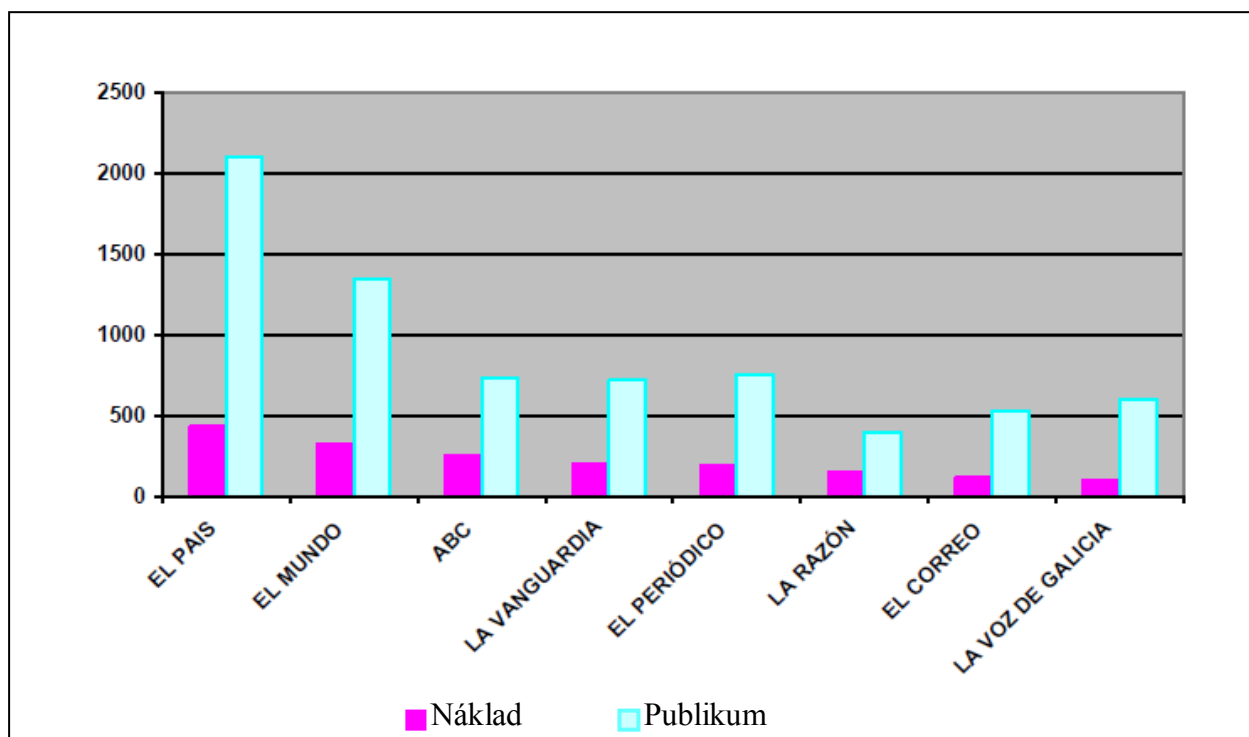
Zdroj: Wert (2009), resp. EGM

³⁰ McQuail charakterizuje masové publikum jako velmi „rozptýlené, jehož příslušníci se obvykle navzájem neznají a nezná je ani ten, kdo mu dal vzniknout. Postrádá sebeuvědomění a vědomí identity a není schopno jakkoliv organizovaným způsobem společně jednat. Samo o sobě nevyvíjí žádnou činnost a je spíše předmětem manipulace. Je heterogenní a nesmírně početné a jeho členové pocházejí z různých společenských vrstev a demografických skupin. Je ovšem homogenní v tom, že si jeho příslušníci vybírají určitý stejný předmět svého zájmu.“ (McQuail, 1999: 60 – 61)

Je zřejmé, že čtenost novin všeobecného zaměření měla v posledních letech spíše sestupnou tendenci. Wert navíc ve své studii poukazuje na skutečnost, že „z více než 14 milionů čtenářů tisku se všeobecným zaměřením (tedy vyjma sportovních a ekonomických deníků) je každý čtvrtý čtenářem zdarma distribuovaných novin (vůbec nejčtenějším listem v této kategorii je deník *20 Minutos*) a z nich téměř polovina čte výhradně zdarma distribuovaný tisk. (Wert, 2009)

V současné době existuje ve Španělsku jen osm placených deníků všeobecného zaměření, jejichž denní náklad překračuje 100.000 výtisků (viz graf č.4).

Graf č. 4: Osm největších deníků podle nákladu a publika v roce 2009 (v tisících výtisků a tisících čtenářů)

Zdroj: Wert (2009); resp. OJD (Náklad), EGM (Publikum)

5.1.1.1 Celostátní denní tisk se všeobecným zaměřením

Všechny celostátní deníky jsou placené, dostupné v celém Španělsku a svým obsahem se zaměřují jak na zahraniční zpravodajství, tak na události dějící se v celé oblasti země. Vzhledem k tomu, že díky velikosti státu je poměrně obtížné zajistit na celostátní úrovni zpravodajství ze všech oblastí, některé celostátní deníky mají v největších autonomních oblastech své pobočky, které v rámci deníku celonárodního charakteru podávají čtenářům informace z regionů, kde jsou vydávány. Celostátní deníky mají většinou

širokou sít' dopisovatelů a zvláštní zpravodaje v zahraničí. V současné době ve Španělsku vychází celkem sedm celostátních deníků tohoto typu (viz tabulka č. 2). Mezi největší (ve smyslu největšího nákladu a nejvyšší čteností) patří *El País*, *El Mundo* a *ABC*, na jejichž charakteristiku se podíváme podrobněji v následujících kapitolách.

Tabulka č. 2: Přehled všech celostátních deníků se všeobecným zaměřením

Název deníku	Rok založení	Vydavatel	Náklad (OJD, 2010)	Čtenost (AIMC, 2009)	Sídlo
<i>ABC</i>	1903	Vocento	249.539	728.000	Madrid
<i>El Mundo siglo XXI</i>	1989	Unidad Editorial, S.A.	284.901	1.309.000	Madrid
<i>El País</i>	1976	Grupo PRISA	473.407	2.081.000	Madrid
<i>El Periódico</i>	1978	Grupo ZETA	133.055	749.000	Barcelona
<i>La Razón</i>	1998	Audiovisual Española, S.A.	118.466	355.000	Madrid
<i>La Vanguardia</i>	1881	Grupo Godó	200.370	731.000	Barcelona
<i>Público</i>	2007	Mediapro	87.168	238.000	Madrid

5.1.1.1.1 *El País*

El País je nejrozšířenějším celostátním španělským deníkem s denním nákladem 370.080 výtisků (OJD, 2010). Po sportovním deníku *Marca* je druhým nejčtenějším periodikem ve Španělsku s průměrným počtem 2.081.000 čtenářů (viz graf č.2). Redigován je výhradně v kastilštině. Jedná se o placený deník, cena výtisku je od pondělí do soboty 1,20 € a v neděli 2,20 €. Hlavní sídlo má v Madridu, regionální vydání pak v Barceloně, Seville, Valencii, Bilbao a Santiagu de Compostela. Dále má *El País* jednu „globální edici“, která se tiskne a vydává v Latinské Americe. Od roku 2006 je výkonným ředitelem deníku Javier Moreno.³¹

Vlastníkem a vydavatelem deníku je mediální skupina PRISA, která dále vlastní sportovní deník *As*, ekonomický deník *Cinco días* a řadu rozhlasových a televizních stanic (viz také kap 4.1).

Periodikum založil 4. května 1976 José Ortega Spottorno³² a již od svých počátků mohl vyjadřoval svou pro-demokratickou náklonnost. Vzhledem k tomu, že ostatní deníky si

³¹ EL PAÍS. *Ediciones El País, S.L.* [online].

³² José Ortega Spottorno (1918 – 2002) byl synem španělského spisovatele a novináře José Ortegy y Gasset. Od 60. let redigoval časopis *Revista de Occidente*, který založil jeho otec v roce 1923. V roce 1966 založil společnost Alianza Editorial s cílem publikovat velká díla španělských literátů a přiblížit je tak španělské společnosti. (SEMANA. *Óbito y ficha biográfica* [online].)

na nový demokratický režim teprve zvykaly a procházely dlouhým procesem vnitřní ideologické reorganizace, *El País* si rychle získal zájem velkého okruhu čtenářů dychtících po liberálně šířených informacích.

Prvním ředitelem deníku se stal Juan Luis Cebrián a svou funkci vykonával až do roku 1988. Jeho zásluhy jsou vzpomínány zejména v souvislosti s událostmi z 23. února 1981, kdy se několik vojenských velitelů pokusilo o státní převrat. Po obsazení poslanecké sněmovny a televizní stanice TVE se Juan Luis Cebrián rozhodl pro zvláštní vydání deníku nazvané *El País, con la Constitución (El País pro ústavu)*. „Byl to první deník, který ještě téže noci vyšel a podnítl občany k manifestaci pro demokracii.“ (Seoane a Sueiro, 2004: 200 – 206) Dnes je Cebrián výkonným ředitelem mediální skupiny Prisa.

El País se kromě zpravodajství vždy zaměřoval i na rozvoj profesionalizace novináře. Vedení deníku vnitřně vydalo tzv. *Libro de Estilo*, jakýsi návod, v němž stanovilo požadavky, které musí novinář splnit a pravidla, jimiž se musí řídit. Na dodržování profesionálních a etických pravidel dbá tzv. Defensor del Lector³³. Jedná se o funkci, jež je jakousi obdobou britského tiskového ombudsmana (Press Ombudsman) a jeho hlavním úkolem je bránit práva čtenářů a zabývat se jejich případnými stížnostmi týkajícími se obsahu. (Seoane a Sueiro, 2004: 495 – 499)

V polovině 90. let se periodikum přizpůsobilo technologickému pokroku a spustilo svou elektronickou verzi *El País digital*.

Deník *El País* byl již od svého vzniku úzce spjat s politikou. Seoane a Sueiro popisují vztah politiků a novinářů během 70. a 80. let jako „velké přátelství, které nemělo obdoby v žádné jiné evropské zemi. Novináři a politici si tykali a neexistovala žádná hranice rozlišující vztah pracovní a přátelský.“ (Seoane a Sueiro, 2004: 125 – 126) Zároveň připomínají, že vzhledem k nově se formující demokracii a snaze „dohnat“ okolní evropské státy v tom, čemu Španělsku diktátorský režim bránil, byla tato situace do jisté míry nevyhnutelná. Chaos, který ovšem toto přátelství nastolil, nemohl vydržet dlouho a postupně přerostl ve veřejné i neveřejné boje a skandály mezi politiky a médii i mezi samotnými novináři.

Jedním takovým veřejným skandálem si *El País* prošel na počátku 90. let, kdy se konzervativní pravicová strana Partido Popular (PP) spojila s médii (např. s deníkem

³³ Tzv. tiskového ombudsmana má ve Španělsku celkem pět deníků (*El País, La Vanguardia, La Voz de Galicia, El Correo Gallego a El Punt*) a jeden časopis (*PC Actual*).

ABC), aby obvinila *El País* z podpory zájmů sociálně-demokratické strany PSOE vedenou Felipem Gonzálezem. (Seoane a Suiero, 2004: 311 – 313)

Seoane a Suiero dodnes považují deník *El País* za spíše levicově-orientovaný, který nepřímou podporuje sociálně-demokratickou stranu PSOE.

5.1.1.1.2 *El Mundo del Siglo XXI*

Deník *El Mundo* je druhým nejrozšířenějším celostátním španělským deníkem se všeobecným zaměřením s průměrným denním nákladem 284.901 výtisků (OJD, 2010) a publikem čítajícím 1.309.000 čtenářů (viz graf č.2). Cena výtisku je 1,20 €. Hlavní sídlo má v Madridu, ale zpravodajské kanceláře, které připravují regionální vydání novin, jsou rozmístěny podobně jako v případě deníku *El País* i v dalších oblastech Španělska, např. v Andaluzii, Valencii, Castille y León, Bilbao, na Baleárských ostrovech či v Alicante, Burgosu, atd. Výkonným ředitelem a šéfredaktorem je jeden z jeho zakladatelů Pedro J. Ramírez. Vydavatelem je Unidad Editorial, S.A.³⁴, jejímž vlastníkem je italská mediální skupina RCS MediaGroup. Deník *El Mundo* 23. října 1989 založil bývalý šéfredaktor deníku *Diario 16* Pedro J. Ramírez.

V říjnu roku 1995 byla vytvořena internetová verze deníku elmundo.es s vlastní redakcí. Obsahy obou vydání jsou na sobě nezávislé, ale často se články z internetu objevují i v tištěné verzi. V roce 2010 spustil deník *El Mundo* internetový projekt „Orbyt“, kde se dají koupit elektronické verze deníků a za poplatek vyhledávat v archivu.

Se založením deníku *El Mundo* se ve Španělsku začaly poprvé objevovat pokusy o investigativní žurnalistiku. (Pizarroso, 1994: 325) Sanders a Canel ve své srovnávací studii o způsobu informování o politických skandálech v Británii a ve Španělsku v 90. letech ovšem toto prvenství přisuzují časopisu *Cambio 16* a od roku 1976 deníku *Diario 16*. Není ovšem pochyb o tom, že největší rozvoj tohoto typu žurnalistiky byl zaznamenán až v období vlády sociálně-demokratické strany PSOE (1982 – 1996) v čele s Felipem Gonzálezem, kterou provázely politické skandály, k jejichž odhalení přispíval právě díky deník *El Mundo*. (Sanders a Canel, 2006: 457) Klíčovou postavou v celém rozvoji investigativní žurnalistiky ve Španělsku se stal Pedro J. Ramírez, který je dodnes

³⁴ Unidad Editorial vznikla v roce 2007 fúzí vydavatelství Grupo Recoletos a Unedisa. Její výkonnou ředitelkou je historička Carmen Iglesias.

šéfredaktorem deníku. V prvních letech španělského přechodu k demokracii působil jako novinář v deníku *ABC* (1975 – 1980). Ve svých 28 letech se stal šéfredaktorem časopisu *Diario 16* a zde se mu poprvé naskytl prostor pro rozvinutí investigativní žurnalistiky podle vzoru *Washington Post*.³⁵ Osudným se mu však v roce 1989 stalo zveřejnění skandálu spojeného s financováním protiteroristické organizace GAL politickou stranou PSOE a vraždou dvou aktivistů baskické teroristické organizace ETA.³⁶ Na vyšetřování začali v roce 1987 pracovat Ramírez společně s novinářem Melcholem Mirallem. Nátlak vlády na vlastníky deníku *Diario 16*, aby okamžitě zanechali vyšetřování kauzy GAL byl ovšem natolik velký, že vedl k odvolání Ramíreze z postu šéfredaktora. Spolu s několika novináři z deníku *Diario 16* založil o šest měsíců později deník *El Mundo*, který se stal téměř okamžitě jedním z vedoucích celostátních deníků na trhu. Deník si dodnes uchoval vysokou prodejnost a je považován za prestižní i z hlediska profesionality novinářů. (Sanders a Canel, 2006: 461 – 467)

Průzkumy mezi čtenáři ukázaly, že se z hlediska ideologie jedná o neutrální deník, přímo ve středu politického spektra, přímo mezi levicově orientovaným deníkem *El País* a napravo směřujícím deníkem *ABC*. (Gunther, Montero, Wert; 1999)

5.1.1.1.3 *ABC*

Deník *ABC* je třetím nejrozšířenějším celostátním španělským deníkem se všeobecným zaměřením s průměrným denním nákladem 249.539 výtisků (OJD, 2010) a sedmým největším publikem čítajícím 728.000 čtenářů (viz graf č.2). Cena výtisku je 1,20 € (pondělí – pátek), 1,50 € (sobota), 2,50 € (neděle). Sídlo má v Madridu, zvláštní vydání *ABC de Sevilla* vychází v Seville a další pobočky má v Toledu, Córdobě, Katalánsku, Castille y León a ve Valencii. Vydavatelem je mediální skupina Vocento (viz také kap. 4.1), která vznikla v roce 2001 fúzí mediálních skupin Grupo Correo a Prensa

³⁵ Ramírez se zúčastnil stáže v deníku *Washington Post* v roce 1973, jeden rok po odhalení aféry Watergate. Zkušenosti, které Ramírez nabyl na této stáži, nepochybně ovlivnily rozvoj investigativní žurnalistiky pod jeho vedením v denících *Diario 16* a *El Mundo*. (Sanders a Canel, 2006: 459)

³⁶ Skupina GAL (Grupos Antiterroristas de Liberación) byla ozbrojeným uskupením působícím v letech 1983 – 1987 proti sympatizantům a členům teroristické organizaci ETA, které se podílelo na něčem, čemu se říkalo „státní terorismus“ (terrorismo de Estado)“ nebo „špinavá válka“ (guerra sucia). Skupina GAL byla celkem odpovědná za 23 vražd, nejvíce medializovaný byl případ únosu, mučení a vraždy členů organizace ETA v roce 1983 José Antonia Lasy a José Ignacia Zabaly. (Sanders a Canel, 2006: 458)

Española³⁷. Šéfredaktorem je od roku 2010 Bieito Rubido Ramonde, bývalý šéfredaktor úspěšného regionálního deníku *Voz de Galicia*. Periodikum *ABC* bylo původně založeno v roce 1903 jako týdeník, od roku 1905 začal vycházet s denní periodicitou. (viz kap. 2.4.1) Zakladatelem byl Torcuato Luca de Tena³⁸. V roce 1995 spustil deník na internetu svou digitální verzi abc.es.

Narozdíl od svých největších konkurenčních deníků (*El País* a *El Mundo*), které byly založeny až po pádu diktátorského režimu Franciska Franka, deník *ABC* má za sebou více než stoletou historii, kdy se musel přizpůsobovat různým politickým režimům (viz kap. 2.4). Ačkoli deník již ve svém prvním čísle hlásal svou nezávislost na politických stranách a podporu monarchie (Seoane a Saiz, 2004: 169), většina odborníků (např. Seoane a Saiz, 2004; Gunther, Montero a Wert, 1999; Canel, 1999) tvrdí, že se deník již od svých počátků klonil spíše k pravému křídlu politického spektra (podle 60% svých čtenářů podporuje konzervativní politickou stranu Partido Popular; Gunther, Montero a Wert; 1999) a vyznačoval se jako deník zaměřený proti sociálně-demokratické straně PSOE (Seoane a Saiz, 2004: 304). I pro-monarchistický vývoj deníku byl ovšem přerušeno, a to především v období 2. republiky (v roce 1931 bylo vydávání deníku pro svou pro-monarchickou orientaci dvakrát zakázáno), boji během občanské války (zatímco sevillská edice fungovala v souladu s představami falangistů, madridské vydávání deníku bylo nejprve přerušeno a poté přešlo vedení deníku do rukou republikánů) a krutou Frankovou diktaturou (v roce 1939 byl deník opět navrácen rodině Luca, ale během diktatury se mu nedostávalo velkého prostoru pro vlastní rozvoj). Deník *ABC* má několik typů příloh, nejznámější je *Blanco y Negro*, která vznikla již v roce 1891 jako časopis a *ABC* ji od roku 1988 vydává jako svou nedělní přílohu. (Seoane a Saiz, 2004)

³⁷ Od roku 2001 – 2003 fungovala společnost pod názvem Grupo Correo Prensa Española, nový název Vocento převzala až v roce 2003.

³⁸ Deník *ABC* dnes řídí pravnučka zakladatele Catalina Luca de Tena, a to po odchodu svého otce (Guillermo Luca de Tena) do důchodu v roce 1998.

5.1.1.2 Regionální a lokální denní tisk se všeobecným zaměřením

Španělsko je podle ústavy z roku 1978 administrativně rozděleno na 17 autonomních společenství³⁹ (tzv. Comunidades autónomas) a 2 autonomní města Ceuta a Melilla. Autonomní společenství se dále dělí na 50 provincií. Zatímco za regionální považujeme deníky, jejichž distribuce se soustředí převážně na území určitého autonomního společenství, za lokální pak považujeme tisk provinční, popř. tisk, jehož distribuce probíhá na území jednotlivých měst či obcí. Obsahem se oba typy zaměřují zejména na události z takového regionu, provincie, města, atd., kde se také nachází většina jeho čtenářů. Regionální a lokální tisk umožňuje nejen přiblížení se čtenářům z hlediska obsahu zpravodajství, ale v některých oblastech (zejména Katalánsko, Baskicko a Galicie) vychází některá periodika ve dvou jazycích (např. *El Periódico de Catalunya*), některá jsou dokonce jen v místních jazycích (např. *Avui* v katalánštině, *Berria* v baskičtině, *Xornal de Galicia* v galicijštině). Regionální tisk zpravidla poskytuje i informace mezinárodního a národního charakteru. Ačkoli se regionální a místní tisk rozvíjel již od 18. století paralelně s periodiky celostátního charakteru, ten skutečný „boom“ regionálního tisku nastal až po roce 1978, kdy ústava stanovila rozdělení Španělska na autonomní společenství a došlo k decentralizaci moci. (např. Lopéz, 2005; González Borjas, 1999-2000) Každé autonomní společenství má vlastní parlamentní vládní systém. Vlády na regionální úrovni se zabývají např. záležitostmi spojených s kulturou, zdravotnictvím, urbanismem, bezpečností, atd. V kompetenci centrální vlády je pak mimo jiné obrana a mezinárodní politika.

Montero Rodríguez (2005: 67 - 70) rozlišuje trh tištěných médií na základě geografické segmentace na tři typy:

- 1) „Regionální a lokální vydání velkých deníků: jejich hlavním účelem je přiblížit se publiku podáváním zpráv pocházejících z jejich regionu, na nichž pracují novináři regionálních a lokálních poboček a zároveň poskytovat celonárodní a mezinárodní zpravodajství, jež je součástí celostátních deníků.“ (Montero Rodríguez, 2005: 67) Jak jsme viděli v předchozí kapitole, tyto tendence mají téměř všechny celostátní deníky. Jediným celostátním deníkem, který nemá

³⁹ 17 autonomních společenství: Andaluzie, Aragón, Asturias, Baleárské ostrovy, Baskicko, Castilla y León, Castilla-La Mancha, Comunidad de Madrid, Comunidad de Valencia, Extremadura, Galicie, Kanárské ostrovy, Kantábrie, Katalánsko, La Rioja, Murcie, Navarra.

zvláštní regionální vydání je *La Vanguardia*, který má svou redakci jen v Barceloně. Deník *ABC* má kromě sídla v Madridu regionální redakce v šesti oblastech, *El Mundo* má regionální i lokální vydání celkem ve 20 oblastech, *El País* má regionální vydání v šesti autonomních společenstvích, *El Periódico* vychází v Katalánsku v katalánštině, celostátní verze je ve španělštině a regionální vydání vychází Aragonu, *La Razón* má pak kromě madridského hlavního sídla redakci v Seville a ve Valencii. (OJD, 2010) Jak ovšem Montero Rodríguez shrnuje, „regionální edice velkých celostátních deníků čelí velké konkurenci tradičního regionálního či lokálního tisku a jsou považovány spíše za jakési doplnění jeho nabídky“. (Montero Rodríguez, 2005: 69)

- 2) Regionální expanze mediálních skupin: koncentrace médií je ve Španělsku velkým fenoménem a regionální trh je jeho součástí. Tendence velkých mediálních skupin, ať už působících napříč médii (např. Prisa, Vocento) či zaměřujících se na oblast tisku (např. Zeta, Prensa Ibérica, Grupo Voz) směřují k expanzi jejich trhu z národní na regionální úroveň. Například multimediální koncern Vocento vlastní kromě dvou celostátních deníků (*ABC*, *Qué!*) i 12 regionálních periodik v různých oblastech, což mu umožňuje „v jednom produktu integrovat jak lokální zpravodajství s tradičními hodnotami, tak národní a mezinárodní zpravodajství prostřednictvím celostátního deníku s lokálními edicemi“ (Montero Rodríguez, 2005: 68 – 70).
- 3) Lokální vydavatelství: v tomto případě se jedná většinou o malá či středně velká vydavatelství, jejichž účelem je doplnit regionální zpravodajství zprávami z ještě menších územně-správních celků (provincií a měst). Vydávají většinou jen jedno periodikum a nesou stejný název (např. *Diario Jaén*, A.S.) vydává periodikum *Jaén*, které je distribuováno výhradně v provincii Jaén.

Obecně lze o trhu s regionálními a lokálními periodiky tvrdit, že se jedná o trh poměrně stabilní a rentabilní. Regionální periodika kladou důraz na grafickou přitažlivost zejména titulní strany a zahrnují velké množství stran s informacemi místního charakteru⁴⁰. „Redakce nejmenších vydavatelství mají obvykle 18 – 30 redaktorů (např. *El Faro de Ceuta*, *Información Jerez*, *El Día de Cuenca*, atd.), středně velká

⁴⁰ 75 – 90% prostoru určenému ke zpravodajství odpovídá zpravodajství lokálního charakteru. (López, 2005)

vydavatelství 30 – 100 (např. *El Norte de Castilla, Heraldo de Aragón, Diario de Cádiz*, atd.) a v největších regionálních denících pracuje více než 100 novinářů (např. *El Correo-El Correo Español-El Pueblo Vasco, La Voz de Galicia, El Punt*, atd.).“ (López, 2005)

V regionálních periodících není kladen tak velký důraz na novinářskou objektivitu a nestrannost. Novináři získané informace vysvětlují i hodnotí a formují názor veřejnosti na základě názoru vlastního. Žánrově se zaměřují na interpretativní žurnalistiku, reportáže a rozhovory. (López, 2005) Díky těmto základním charakteristikám dochází k silné názorové diverzifikaci čtenářů a rostoucí konkurenci mezi periodiky.

Podle zprávy agentury UNICA za rok 2010 čte ve Španělsku regionální tisk více než 8,5 milionů obyvatel, 75% z celkového počtu čtenářů denního tisku čte minimálně jedno regionální periodikum a 86% čtenářů regionálního tisku nečte pravidelně žádný celostátní deník. (UNICA, 2010) V souvislosti s úspěšností regionálního trhu tištěných médií je vhodné doplnit, že i vydavatelé regionálních novin následují technologické trendy celostátních deníků a většina významných regionálních periodik má své internetové verze.

5.1.1.3 Zdarma distribuované noviny

Zdarma distribuovaný denní tisk se v Evropě začal rozvíjet ve druhé polovině 90. let, a to zejména se vznikem švédského řetězce Metro v roce 1995. Vlastníkem je společnost Metro International a dnes distribuuje deník *Metro* ve více než 100 městech po celém světě.

Ve Španělsku vznikl první zdarma distribuovaný deník *Minidiario* ve Valencii v roce 1992 a jednalo se o deník distribuovaný výhradně ve Valencijském regionu. Až o osm let později začala vycházet španělská edice deníku *Metro* (*Metro Directo*) a deník *20 Minutos*. V roce 2005 pak periodikum *ADN* se sídlem v Barceloně a deník *Qué!* vydávaný v Madridu. (Salas, 2009) Deník *Metro Directo* se bohužel kvůli ekonomické krizi, která postihla Španělsko ke konci roku 2008, dostal do finančních problémů způsobených kolapsem reklamního trhu a v lednu roku 2009 ohlásila společnost Metro International uzavření španělské pobočky. Tabulka č. 3 podává přehled o současném trhu zdarma distribuovaných celostátních deníků. Vysoký počet nákladu a čtenosti je jasným důkazem o úspěšné konkurenci zdarma distribuovaných novin a placeného tisku.

Z grafu č. 2 je navíc zřejmé, že všechna zde uvedená periodika patří mezi pět nejčtenějších deníků ve Španělsku.

Tabulka č. 3: Přehled zdarma distribuovaných celostátních deníků

Název deníku	Rok založení	Vydavatel	Náklad (OJD, 10/2010)	Čtenost (AIMC, 2009)	Sídlo
<i>20 Minutos</i>	2000	Multiprensa y Más	712.236	2.376.000	Madrid
<i>ADN</i>	2005	Grupo Planeta	537.308	1.381.000	Barcelona
<i>Qué!</i>	2005	Grupo Vocento	609.552	1.689.000	Madrid

Jak je zřejmé z ekonomické struktury mediálního trhu, zisk zdarma distribuovaných periodik je zcela závislý na prodeji reklamy. Cílem zadavatele reklamy je v tomto případě dostat se k masovému publiku, které je „velmi početné, sociokulturně velmi rozrůzněné, do značné míry anonymizované a v němž mohou být zastoupeny všechny součásti a vrstvy společnosti“. (Jirák, Köpplová; 2009) „Ve většině případů se jedná o tzv. praktickou reklamu zaměřenou na volný čas, trh práce, cestovní ruch a média“. (Salas, 2009)

Důležitým aspektem, o němž mluví Carlos Salas je především skutečnost, že nyní čte, díky rozvoji zdarma distribuovaného tisku, noviny mnohem více lidí než dříve. „Lidé, kteří nikdy noviny nečetli, nyní čtou *20 minutos*, *ADN* nebo *Qué!* cestou do práce či domů“ a dodává, že „40% cestujících v metru čte nějaké noviny (zejména zdarma distribuovaný tisk) v jakoukoli denní hodinu.“ (Salas, 2009)

To, co čtenáři zpravidla na tomto druhu periodik oceňují nejvíce je „jednoduchost, stručnost, odpolitizování a velké množství reklam jim nevadí, protože chápou, že pro média znamenají jediný zdroj financí“. (Salas, 2009)

Ramón Carrión kromě výše uvedených charakteristik uvádí ještě jeden základní rys a tím je jazyk užívaný zejména v titulcích. „Snaha co nejvíce se přiblížit čtenáři přechází v používání frází, které jsou spíše vlastní ‘pouliční mluvě’ a díky tomu často hraničí se senzačním tiskem.“ (Ramón Carrión, 2009)

Vzhledem k tomu, že tento typ periodik vychází jen v pracovní dny, v neděli se opět dostává do popředí placený tisk, především díky svým víkendovým přílohám. „Jedná se vlastně o jediný den v týdnu, kdy placený tisk vede žebříček čtenosti i před elektronickými verzemi tisku“. (Salas, 2009)

S největšími celostátními placenými deníky má i síť zdarma distribuovaných novin společné rysy jako jsou elektronické verze deníků, které byly spuštěny současně

s distribucí tištěných novin a zakládání regionálních vydání. Deník *20 minutos* má své lokální redakce v patnácti španělských městech (A Coruña, Alicante, Asturias, Barcelona, Bilbao, Córdoba, Granada, Madrid, Málaga, Murcia, Sevilla, Valencie, Valladolid, Vigo, Zaragoza), deník *ADN* má lokální redakce v devíti velkých městech (Barcelona, Bilbao, Lérida, Madrid, Málaga, Palma de Mallorca, Sevilla, Valencie a Zaragoza) a deník *Qué!* má dvanáct lokálních vydání (Asturias, Barcelona, Bilbao, Castellón, La Rioja, Madrid, Málaga, Málaga-Sevilla, Sevilla, Valencie, Valencie-Castellón, Zaragoza).

5.1.2 *Specializovaný tisk*

Ve Španělsku existují dva druhy specializovaného tisku. Jedná se o sportovní a ekonomické deníky. Ačkoli je zde řadíme do jedné skupiny specializovaného tisku, jejich publika jsou výrazně odlišná. Zatímco sportovní deníky (*Marca*, *As*) vedou žebříček čtenosti tisku vůbec (viz graf č. 2), a jsou tedy určeny širokému publiku, ekonomické deníky jsou naopak určeny relativně malému okruhu lidí, kteří se orientují ve světě ekonomiky a financí. (např. Montero Rodríguez, 2005: 66; Reig, 1998: 156)

Ve většině evropských států bychom do této kategorie řadili i tisk bulvární. Ve Španělsku ovšem tento druh denního tisku prakticky chybí (Hallin a Mancini, 2008: 124 - 125). Snaha vydavatele německého senzačního listu *Bild* Axela Springera a španělského vydavatelství Prensa Española (vydavatel listu *ABC*) zavést ve Španělsku senzační noviny *Claro*⁴¹ skončila nezdarem a velkou finanční ztátou. Důvodů pro takový neúspěch existuje několik. Reig uvádí jako důvod „nedostatečnou kulturní tradici publika, které by četlo takový typ novin“ (Reig, 1998: 156), Hallin a Mancini pak přisuzují roli populárního tisku částečně sportovním deníkům a částečně časopisům s týdenní periodicitou, které se „zaměřují na celebrity a lidsky jímavé příběhy s převládajícím ženským čtenářstvem.“ (Hallin a Mancini, 2008: 125)

⁴¹ Deník *Claro* existoval necelé 4 měsíce. První číslo vyšlo 8. dubna 1991 a 6. srpna 1991 zanikl. Jeho vydavatel Silex Media (Alex Springer a Prensa Española) očekával prodej minimálně 400.000 výtisků denně (ideálně 600.000 výtisků), reálně se ovšem dostali jen na něco málo přes 130.000 výtisků denně. (El PAÍS. „*Importantes pérdidas*“ *obligan a cerrar al diario sencacionalista 'Claro'* [online].)

Sportovní deníky

Ve Španělsku existuje pět deníků specializujících se výhradně na sport. Čtyři z nich (*As*, *Marca*, *Mundo Deportivo* a *Sport*) jsou celostátní deníky s relativně vysokým nákladem (viz tabulka č. 4) a mezi prvními deseti deníky s nejvyšším počtem čtenářů (viz graf č. 2). Kromě celostátních sportovních deníků existuje ve Španělsku i několik regionálních deníků⁴², jejichž sportovní zpravodajství se zaměřuje na sportovní dění v daném regionu. Tvoří zpravidla relativně malý trh a jejich denní náklad nepřesahuje 10.000 výtisků.

Tabulka č. 4: Přehled španělských sportovních deníků

Název deníku	Rok založení	Vydavatel	Náklad (OJD, 2010)	Čtenost (AIMC, 2009)	Sídlo
<i>As</i>	1967	Grupo PRISA	211.553	1.306.000	Madrid
<i>Marca</i>	1938	Unidad Editorial	274.581	2.800.000	Madrid
<i>Mundo Deportivo</i>	1906	Grupo Godó	101.101	646.000	Barcelona
<i>Sport</i>	1979	Grupo Zeta	96.823	690.000	Barcelona

Obecně lze tedy tvrdit, že deníky se sportovní tematikou jsou v oblasti tisku vlastně neúspěšnějším mediální oblastí.

Vývoj sportovního zpravodajství a specializovaných sportovních deníků

První informace sportovního charakteru se začaly ve španělském tisku objevovat už ve 2. polovině 19. století. První sportovní časopis *El Calzador* vycházel v Barceloně v letech 1856 – 1857. Nejstarším dodnes existujícím sportovním periodikem je *El Mundo Deportivo*, které bylo založeno v roce 1906 v Barceloně původně jako týdeník, který od roku 1929 vycházel s denní periodicitou. Vůbec nejstarším sportovním deníkem byl *Excelsior* vydávaný v Bilbao v letech 1924 - 1931. (Jones, 1994)

V roce 1926 začal v některých velkých španělských městech⁴³ vycházet každé pondělí list *Hoja del Lunes* a ačkoli se jednalo o noviny se všeobecným zaměřením, sportovní události tvořily většinu jejich obsahu. *Hoja del Lunes* byla vlastně jakási síť periodik vydávaných asociacemi provinčního tisku (*Asociaciones de la Prensa provincial*) jednotlivých oblastí. V letech 1925 – 1982 se jednalo vůbec o jediné periodikum, které

⁴² Příklady regionálních sportovních deníků: *Super Deporte* (autonomní společenství Valencie), *Estadio deportivo* (Andaluzie), *Deporsport* (Galicie), *Mundo Atlético* (Madrid), atd.

⁴³ Barcelona, Bilbao, Burgos, Cádiz, La Coruña, Granada, Lugo, Madrid, Murcia, Orense, Pamplona, Santander, Tenerife, Valladolid, Vigo, Zaragoza

mohlo vycházet v pondělí, aby mohli novináři dodržovat nedělní odpočinek, jak bylo zákonem stanoveno v roce 1904 (Jones, 1994) a vzhledem ke skutečnosti, že většina sportovních soutěží a utkání se konalo právě o víkendu, pondělní *Hojas de Lunes* byly velmi oblíbeným periodikem.

Během Frankovy diktatury vycházely ve Španělsku tři sportovní deníky: barcelonský *El Mundo Deportivo* a madridský *Gol* (vycházel v letech 1940 – 1945) a deník *Marca* (založen v roce 1938 jako týdeník v San Sebastián, od roku 1942 vychází jako deník v Madridu). V 60. letech přibyl na trhu opět jeden barcelonský (*Dicen*, 1965 - 1985) a jeden madridský (*As*, 1967) sportovní deník. (Jones, 1994)

Po pádu diktátorského režimu se objevilo několik pokusů o založení nových sportovních periodik, avšak jediným úspěšným pokusem bylo založení deníku *Sport* v roce 1979.

Jedním z charakteristických rysů španělských sportovních deníků je skutečnost, že se zaměřují zejména na fotbal. González Ramallal ve své studii uvádí, že téměř tři čtvrtiny (70,3%) veškerého sportovního zpravodajství v tisku, rozhlasu i televizi jsou o fotbale. (González Ramallal, 2004) Dva nejznámější španělské fotbalové kluby Real Madrid a FC Barcelona mají své zastoupení ve čtyřech zmiňovaných sportovních denících. Ač se jedná o deníky s celostátní distribucí, po srovnání novinových titulků jednotlivých deníků je zřejmé, že deníky *As* a *Marca* vydávané v Madridu podporují madridský klub Real Madrid a deníky *Sport* a *Mundo Deportivo* se spíše staví na stranu barcelonského fotbalového klubu.

Podobně jako Češi jsou buď „Spartáné“ nebo „Slávisti“, i Španělé jsou zpravidla fanoušky jednoho ze zmiňovaných fotbalových klubů. Španělský národ se ovšem spojí ve chvíli, kdy reprezentuje Španělsko národní tým na evropských či světových soutěžích. González Ramall dokazuje ve své studii skutečnost, že „Španělé si budují svou národní identitu prostřednictvím fotbalu a pro většinu z nich je sledování fotbalových utkání pravidelnou součástí života.“ (González Ramallal, 2008) Jeho tvrzení odpovídá i úspěšnost mediálního trhu se sportovním tiskem.

Ekonomické deníky

Ve Španělsku existují v současné době celkem čtyři ekonomické deníky (viz tabulka č. 4). Reig ve své publikaci z roku 1998 charakterizoval povahu ekonomických deníků slovy: „nejedná se o žurnalistický styl, ale spíše o jistý druh podpory španělských a mezinárodních firem, které ve formě reklamy přinášejí periodikům zisk.“ (Reig, 1998:

157) Od vydání Reigovy knihy už ovšem uplynulo více než 12 let a situace na trhu s ekonomickými periodiky se změnila. Rosa Del Río (2004) vysvětluje úkol novináře přispívajícího do ekonomických periodik slovy: „novinář musí být odborník k tomu, aby dokázal dešifrovat data, správně je analyzoval a vyhodnotil a novinář k tomu, aby je co nejjedněji vysvětlil čtenáři“. (Del Río, 2004: 34) Ekonomické údaje např. o situaci na burze jsou na internetu dostupné každému, ovšem analýza a vysvětlení takových údajů veřejnosti (ať už více či méně odborné) je hlavní náplní ekonomických deníků.

Tabulka č. 5: Přehled španělských ekonomických deníků

Název deníku	Rok založení	Vydavatel	Náklad (OJD, 2010)	Čtenost (UNICA, 2010)	Sídlo
<i>Cinco Días</i>	1978	GRUPO PRISA	31.337	67.000	Madrid
<i>El Economista</i>	2006	Editorial Ecoprensa, S.A.	24.389	69.000	Madrid
<i>Expansión</i>	1986	Unidad Editorial	39.564	182.000	Madrid
<i>Negocio & Estilo de vida</i>	2006	Negocio & Estilo de vida, S.A.	66.055	N/A	Sevilla

Nejúspěšnějším deníkem z hlediska čtenosti je deník *Expansión* založený v roce 1986. Obsah tohoto deníku je postaven na dvou základních pilířích: prvním z nich jsou informace o firmách, které staví na principech transparentnosti, sociální odpovědnosti a ekonomické strategii. Druhým pilířem jsou pak velmi detailní a propracované informace o burze a financích. Deník *Expansión* má své regionální edice v Katalánsku, Andaluzii, Galicii, Valencijském společenství a Baskicku. (Martínez de Rioja, 2006)

Srovnatelnými z hlediska nákladu, avšak s výrazně nižší čteností jsou pak deníky *Cinco Días* a *El Economista*. Ačkoli deník *El Economista* byl v dnešní podobě založen až v roce 2006, kořeny jeho existence sahají až do roku 1886 (založen časopis *El Economista Español*) a až do roku 1978, kdy byl založen ekonomický deník *Cinco Días* byl vůbec jediným španělským periodikem zabývajícím se analýzou finančních trhů.

O jeho opětovné objevení se na mediálním trhu v roce 2006 se zasloužil bývalý prezident vydavatelství Unidad Editorial a jeden ze zakladatelů deníku *El Mundo* Alfonso de Salas. Jeho hlavním cílem bylo přinášet informace „nejen středním a velkým podnikům jako to dělaly deníky *Cinco Días* a *Expansión*, nýbrž oslovit 3 miliony španělských podnikatelů a 2 miliony živnostníků.“ (Álvarez-Buylla, 2006)

V roce 1989 byl založen ekonomický deník *La Gaceta de los Negocios*, který až do srpna roku 2009 patřil mediální skupině Negocios de Ediciones y Publicaciones, SL. Společnost Intereconomía, která deník poté koupila, ho přejmenovala na *La Gaceta* a

rozhodla se pro zásadní přeměnu specializovaného ekonomického deníku na deník všeobecného zaměření.⁴⁴

Specifickým příkladem v kategorii specializovaného tisku je deník *Negocio & Estilo de vida*. Byl založen v roce 2006 jako placené periodikum zaměřené na ekonomický a finanční sektor. O dva roky později se vedení rozhodlo distribuovat toto periodikum zdarma a díky této změně má dnes tento deník nejvyšší náklad ze všech zmiňovaných ekonomických listů (viz tabulka č. 4).

5.2 Časopisecký trh

Časopisy, narozdíl od denního tisku se všeobecným zaměřením (necháme nyní stranou sportovní a ekonomické deníky), mají zpravidla jisté tematické zaměření. Druhým rozdílem je pak způsob jejich financování. „Zatímco denní tisk je z velké části závislý na příjmech z reklamy, časopisy jsou na reklamě závislé jen z asi 30%. 65% jejich příjmů pochází z prodeje výtisků.“ (Montero Rodríguez, 2005: 25)

Ve Španělsku v současné chvíli vychází více než 7000 časopisů a Kancelář ověřování nákladu tisku OJD (Oficina de Justificación de la Difusión) kontroluje náklad více než 250 z nich. Periodicita časopisů se různí. Nejčastěji se jedná o týdeníky a měsíčníky. Výjimkou ovšem nejsou ani časopisy, které vycházejí 2x týdně, 2x měsíčně, čtvrtletně, sezónně nebo dokonce jen jednou ročně. Podle výroční zprávy asociace časopisů ARI (Asociación de Revistas de Información) za rok 2009 četlo ve Španělsku časopisy více než 21 milionů obyvatel starších 14ti let, z nichž 90% v tištěné podobě a 10% výhradně na internetu. „Největších zisků dosahují většinou časopisy, které se tematicky zaměřují na krásu, domov a dekoraci, ženy, muže, módu a motorismus (tzv. „revistas de consumo“). V roce 2009 bylo ve Španělsku vydáno celkem 349 milionů výtisků časopisů, z nichž 113 milionů byly týdeníky 175 milionů měsíčníky.“ (ARI, 2011)

Montero Rodríguez rozlišuje čtyři základní kritéria, která určují segmentaci časopiseckého trhu: kritérium pohlaví (časopisy určené ženám či mužům), kritérium zájmů a životního stylu (tematicky specializované časopisy; viz tabulka č. 6), kritérium věku (časopisy pro děti, dospívající a starší) a kritérium geografické. Ze všech těchto

⁴⁴ Svou elektronickou verzi pak Intereconomía dělí na všeobecné zaměření lagaceta.es a ekonomické zpravodajství negocios.com.

kritérií zdůrazňuje Montero Rodríguez zejména to, co se týká zájmů potenciálních čtenářů. „Neexistují aktivity či témata, která by byla jednoznačně rozlišena věkem či pohlavím. Zřejmá je orientace na skupinu populace, která se zajímá o určitá témata, ačkoli toto publikum je pak z větší části mužské či ženské a určitého věkového rozmezí.“ (Montero Rodríguez, 2005: 75) I toto pravidlo může mít ovšem výjimky.

Tabulka č. 6: Náklad časopisů podle tematického zaměření

Pořadí	Zaměření časopisu	Počet titulů	Průměrný náklad	Procento z celkového nákladu
1	Časopisy pro ženy	28	4698862	41,45%
2	Bydlení a dekorace	20	955896	8,43%
3	Motorismus – automobily	28	588059	5,19%
4	Životní styl	18	532699	4,69%
5	Populární věda	5	498562	4,40%
6	Zdraví	8	491920	4,34%
7	Gastronomie a vaření	11	400620	3,53%
8	Historie a umění	8	342761	3,02%
9	Sport a volný čas	30	334351	2,95%
10	Hudba	6	298101	2,63%
11	Cestování	9	236989	2,09%
12	Rodina	6	230727	2,04%
13	Informatika a internet	6	200548	1,77%
14	Všeobecné zaměření – celostátní	4	199445	1,76%
15	Ekonomie, obchod a podnikání	11	194031	1,71%
16	Časopisy pro děti	8	184616	1,63%
17	Televize	3	180272	1,60%
18	Kinematografie, video, fotografie	5	176375	1,56%
19	Videohry	5	159204	1,40%
20	Motorismus – motocykly	9	157193	1,39%
21	Domácí a ruční práce	3	75812	0,67%
22	Satira	1	57555	0,51%
23	Všeobecné zaměření - krajské oblasti (tzv. komarky)	12	42361	0,37%
24	Domácí mazlíčci	3	23848	0,21%
25	Cizojazyčné časopisy	2	19965	0,18%
26	Literatura, kultura, myšlení	1	14723	0,13%
27	Letectví	1	10210	0,09%
28	Elektronika	1	8108	0,07%
29	Inzerce	1	8046	0,07%
30	Náboženství	1	6134	0,05%
31	Všeobecné zaměření – mezinárodní	1	5368	0,05%
32	Všeobecné zaměření – regiony	1	2147	0,02%
	Celkem	256	11335508	100,00%

Zdroj: OJD (2009 – 2010)

5.2.1 Vývoj časopisů

První ilustrované časopisy s pravidelnou periodicitou začaly ve Španělsku vycházet ve 30. letech 19. století a jejich obsahem byly zpravidla „zprávy doprovázené obrázky z ‘aktuálního’ dění“. (Seoane a Saiz, 2007: 98) Vydavatelem prvního ilustrovaného časopisu (*El Instructor o Repertorio de Historia, Bellas Letras y Artes*) ve španělštině, který byl ovšem vydáván jen v Latinské Americe a ve dvou španělských přímořských městech (Cádiz a Málaga), byl Angličan německého původu Rudolf Ackermann⁴⁵. Prvním španělským časopisem vydávaným ve Španělsku byl v letech 1834 – 1835 *Almanaque Pintoresco o El Instructor*, který ovšem neměl příliš velký úspěch ani dlouhou životnost. Již o poznání úspěšnějším byl osmistránkový časopis *Semanario Pintoresco* založený v roce 1836 španělským prozaikem Ramónem de Mesonero Romanosem, který v Madridu vycházel jedenkrát týdně až do roku 1857. Jeho záměrem bylo „vytvořit ilustrované periodikum, které se nebude zabývat politickými tématy jako denní tisk (např. *Diario Madrid*), ale spíše mělo sloužit k pobavení diváků. Inspirací mu měl být francouzský časopis *Le Magasin Pittoresque* založený v roce 1833.“ (Seoane a Saiz, 2007: 99)

V letech 1849 – 1857 vycházel ve Španělsku časopis *La Ilustración*. Vzorem mu opět byly zahraniční časopisy *The Illustrated London News* (založen roku 1842) a francouzský časopis *L'Illustration* (založen roku 1843). Jednalo se o týdeník, který měl nejen poskytovat zábavu, ale přinášet i zajímavé zprávy o světovém dění. (Seoane a Saiz, 2007: 112) Po zániku časopisu *La Ilustración* a *Semanario Pintoresco* v roce 1857 využili vydavatelé a tiskaři Gaspar a Roig příležitosti a založili časopis *El Museo Universal*, který v roce 1869 koupil Abelardo de Carlos a přejmenoval na *La Ilustración Española y Americana*. Jednalo se o periodikum, které se zabývalo vědou, literaturou, uměním a kulturou obecně, „ilustrované těmi nejlepšími španělskými umělci“⁴⁶. Časopis měl více než padesátiletou historii, „což bylo u časopisů druhé poloviny 19. století neobvyklé“ (Ayuso Pérez, 2007) a jeho vydávání přetrvalo až do roku 1921. „Mezi

⁴⁵ Rudolf Ackermann (1764 – 1834) byl anglický obchodník, vydavatel a prodáváč knih. V letech 1824 – 1828 byl Londýn centrem španělského intelektuálního života, a to zejména díky Ackermannovi, který šířil překlady významných anglických a španělských děl do Latinské Ameriky (Seoane a Saiz, 2007: 98)

⁴⁶ Mezi uznávané španělské malíře, kteří do časopisu přispívali svými ilustracemi patřili např. Alfredo Perea y Rojas, Martín Rico y Ortega, Valeriano Bécquer, Francisco Ortego ad. (Seoane a Saiz, 2007: 113)

příspěvateli byli spíše starší a zkušení spisovatelé (např. José Zorilla, Juan Valera, Emilio Castelar) než mladí začínající literáti a zaměřovali se na vzdělané publikum a šlechtu. Mezi častá témata patřily vítězné historické události, které povzbuzovaly vlastenectví a respekt k moci.“ (Ayuso Pérez, 2007) Marquéz považuje tento časopis za „jednu z nejdůležitějších publikací poslední třetiny 19. a počátku 20. století“ a za příčinu jeho úspěchu považuje „osobní ambice, entusiasmus a výjimečnou pracovitost“ jeho zakladatele Abelarda de Carlose. (Márquez, 2005)

Na sklonku 19. století vznikly dva velmi úspěšné časopisy všeobecného zaměření *Blanco y Negro* (1891, zakladatelé Torcuato Luca de Tena a Álvarez Ossorio) a *Nuevo Mundo* (1894, zakladatel José del Perojo). První z nich vycházel až do občanské války, během ní bylo jeho vydávání přerušeno, a to až do roku 1957, kdy opět začal vycházet jako týdeník. V letech 1988 – 2005 vycházel jako nedělní příloha deníku *ABC*. Dnes opět vychází jako příloha, ovšem pod názvem *ABCD Las Artes y Las Letras* (viz kap. 5.1.1.1.3) Jednalo se vůbec o první periodikum ve Španělsku, které začalo používat barvu a tisk na potahovaný papír. V roce 1912 otiskl právě tento časopis první barevnou fotografii ve španělském tisku. (Pérez Cuadrado, 2008) Druhý z nich, *Nuevo Mundo*, dosáhl největších úspěchů na počátku 20. století, kdy v roce 1909 vydával až 266.000 výtisků. Úspěch mu zajistily zejména kvalitní rozsáhlé reportáže doplněné grafickou složkou. (Ramos Altamira, 2007)

V roce 1928 založil podnikatel Luis Montiel časopis *Estampa*, který „předznamenával velký úspěch a nebezpečnou konkurenci pro vydavatelství Prensa Gráfica (*Nuevo Mundo*) a Prensa Española (*Blanco y Negro*). Časopis použil nový koncept ilustrací, články a reportáže byly modernější, různorodé a vyžadovaly méně přemýšlení. Navíc byl časopis mnohem levnější: měl 48 stran a stál jen 30 centimů, zatímco jeho konkurent *Blanco y Negro* stál 1 pesetu. Brzy dosáhl prodeje 200.000 výtisků, zatímco časopisu *Blanco y Negro* statistiky z roku 1927 přičítají o polovinu méně prodaných výtisků.“ (Seoane a Saiz, 2007: 190 - 191)

Vydavatelství Prensa Gráfica se snažila úspěšnému časopisu *Estampa* konkurovat a v roce 1929 založilo časopis *Crónica*, který se periodiku *Estampa* v mnohém podobal. „Obě publikace byly všeobecného zaměření a věnovaly se zejména událostem aktuálního dění. Každá ovšem následovala trochu odlišný politický proud. Zatímco *Estampa* se prezentovala spíše jako pro-monarchická, *Crónica* si přisvojila

republikánský entusiasmus a inklinovala k levému křídlu republikánů. (Seoane a Saiz, 2007: 191)

Na počátku 20. století se kromě časopisů s kulturní tematikou a všeobecným zaměřením začal rozvíjet také jednak tisk pro ženy zaměřený zejména na módu a domácnost a jednak tisk feministický. Nejúspěšnějšími časopisy prvního typu byly *El Hogar y la Moda* vycházejících v letech 1909 – 1987 (ovšem přerušen během občanské války) a *La Moda Práctica* (založen v roce 1907 vydavatelstvím Sociedad Editorial), který vycházel až do občanské války. Feministický tisk byl reprezentován zejména dvěma nejúspěšnějšími časopisy *La Voz de la Mujer* (založen 1917) a *Mundo Femenino* (založen 1921). Oba se zaměřovaly na rovnoprávnost pohlaví, požadovaly volební právo pro ženy (čehož bylo v roce 1931 dosaženo) a „doporučovaly ženám, aby nezůstávaly jen v domácnosti mezi svými dětmi, ale budovaly vlastní kariéru“. (Seoane a Saiz, 2007: 202)

V oblasti kulturních časopisů vynikl zejména spisovatel a filozof Ortega y Gasset, který v roce 1923 založil kulturní periodikum *Revista de Occidente* zaměřené na literaturu, umění a které bylo otevřené všem literárním a filozofickým proudům tehdejších evropských myslitelů. „V té době to byl nejlepší španělský kulturní časopis a jeden z nejlepších evropských kulturních časopisů.“ (Seoane a Saiz, 2007: 193) Tento kulturní měsíčník vychází dodnes; okruhem témat jsou především humanitní a sociální vědy, mimo jiné nabízí také rozhovory s předními představiteli myšlenkových proudů a mezinárodní umělecké tvorby.

Ve 20. a 30. letech 20. století vznikala po celém Španělsku řada kulturních časopisů zaměřených zejména na literaturu; například *Litoral* v Málaze, *Mediodía* v Seville, *Gallo* v Granadě, *La Verdad* v Murcii, etc. Většina z nich však stavěla jen na entusiasmu svých zakladatelů a s občanskou válkou v roce 1936 mnohé z nich zanikly. Jiné ovšem právě za občanské války vznikly a přežily ji. Všechny ovšem byly napojeny na jednu či druhou válčící stranu. Mezi nejdůležitějšími časopisy kontrolovanými republikány byly např. *El Mono Azul*, *Hora de España*, *Madrid y Nueva Cultura*; povstalci pak kontrolovali periodika jako *Jerarquía*, *Vérice* či *Destino*. (Seoane a Saiz, 2007: 193 – 194)

Většina kulturních časopisů z dob občanské války s nástupem diktatury zanikla. Kromě přísné cenzury, bylo dalším důvodem to, že mnoho literátů přispívajících do kulturních časopisů buď během občanské války zemřelo (např. García Lorca, Unamuno, Valle

Inclán, etc.) nebo odešlo do exilu. Ve 40. letech ovšem vznikají nové, zejména poetické, kulturní časopisy; mezi nimi například v roce 1946 založená a dodnes vycházející *Ínsula*, od roku 1951 vycházel literární časopis *Índice*, Camilo José Cela v roce 1956 založil periodikum *Papeles de Son Armadans*, „do něhož až do jeho zániku v roce 1979 přispívali ti nejlepší esejisté, vypravěči, básníci a literární kritici ze Španělska i z exilu“. (Seoane a Saiz, 2007: 279)

V roce 1941 byl založen humoristický časopis *La Codorniz*, který se ovšem (zejména v posledních letech vlády Franciska Franka) často potýkal s cenzurou a v roce 1978 zanikl. Od roku 1972 vychází humoristický časopis *Hermano Lobo* (Seoane a Saiz, 2007: 292), který je od roku 2007 k dispozici také v elektronické verzi.

V roce 1944 byl založen dnes jeden z nejčtenějších časopisů (viz graf č. 5) ve Španělsku *¡Hola!*, který reprezentuje skupinu časopisů „del corazón“, tedy jakousi obdobu našeho bulvárního tisku.

O časopisech, které se zaměřovaly na politickou debatu (zejména po pádu frankistického režimu), informovaly veřejnost o sociálních a politických změnách a analyzovaly situaci, a hrály tudíž důležitou roli při přechodu v demokracii, již byla řeč v kapitole 2.4.6. Nejvlivnějšími z nich byly časopisy *Triunfo* (1946), *Cuadernos para El Diálogo* (1963 – 1976) a *Cambio 16* (1971).

80. a 90. léta 20. a počátek 21. století pak pro časopisecký trh znamenal rozvoj, který nikdy předtím nezažil. Ten byl v nově se ustavující demokracii způsoben jednak nově ustavenou svobodou tisku a projevu bez nutnosti cenzury a jednak snahou „dohnat“ ostatní evropské státy a nabídnout široký výběr tematických časopisů tak, aby byly uspokojeny rozmanité zájmy a potřeby čtenářů. V 80. letech (zejména po roce 1986, kdy se Španělsko stalo členem Evropského hospodářského společenství – dnešní Evropské unie) navíc začal na španělský časopisecký trh pronikat zahraniční kapitál a ač si některé španělské mediální skupiny dokázaly na trhu udržet značný vliv (např. Grupo Zeta), je pro španělský trh v oblasti časopisů typický vliv nadnárodních mediálních koncernů (např. Hachette Filipacchi, Motorpresse Ibérica, atd.).

5.2.2 Vydavatelé časopisů ve Španělsku

Když začal v 80. letech na španělský časopisecký trh pronikat zahraniční kapitál, nadnárodní skupiny volily v podstatě trojí způsob penetrace. „Buď začaly vydávat tituly, které byly úspěšné na zahraničním trhu (např. G+J začala v 80. letech vydávat časopis

pro ženy *Cosmopolitan*, který má dnes více než 75 milionů čtenářek ve 100 zemích) nebo zkoušely získat již zaběhnuté a úspěšné tituly, popřípadě hledaly mezeru na trhu a vytvářely úplně nové. Například mediální skupina Hachette Filipacchi svého úspěchu dosáhla kombinací všech tří možností. Mezinárodním časopiseckým trhem se nechala inspirovat při zavedení časopisu *Elle*, *Car and Driver* či *Maxim*, koupila španělské časopisy *Teleprograma*, *Fotogramas* či *Nuevo Estilo* a zavedla nové tituly *Quo*, *AR* či *Emprendedores*.“ (Montero Rodríguez, 2005: 32 – 33)

Skupinami s nejvyšší koncentrací časopisů jsou Grupo RBA (32 časopisů), Motorpresse Ibérica (22 časopisů), Hachette Filipacchi (17 časopisů), Grupo Zeta (16 časopisů) a Grupo G+J (8 časopisů). Ze zmíněných mediálních skupin je ryze španělským vydavatelem jen Grupo Zeta a od roku 2009 také skupina RBA.

Španělská skupina RBA Revistas zfúzovala v roce 2006 se švýcarskou Edipresse-Hyma. Vznikla nová společnost s názvem RBA Edipresse, S.A. a španělská skupina RBA Holding vlastnila podíl 67%, švýcarská skupina Edipresse 33%. V roce 2009 španělská skupina RBA koupila zbývajících 33% akcií a pod názvem Grupo RBA, se sídlem v Barceloně, se stala bezkonkurenčním, ryze španělským lídrem na trhu s časopisy.⁴⁷

Skupina Hachette Filipacchi je francouzská mediální skupina, která dnes na celém světě publikuje 210 titulů ve 44 zemích a zaměstnává necelých 10.000 lidí. Na španělský trh pronikla v roce 1984 a brzy zaujala vedoucí pozici. Ročně prodá 62 milionů výtisků a má více než 6 milionů čtenářů.⁴⁸

Mediální skupiny G+J a Motorpresse Ibérica jsou řízeny německým mediálním konglomerátem Bertelsmann a ač nyní obě vydavatelství patří pod skupinu G+J España, každé z nich má svou redakci, vydává své časopisy a kontroluje marketing. Ekonomická krize ze sklonku roku 2008 způsobila zrušení více než 200 pracovních míst a přestěhování obou vydavatelství do jedné budovy. Dohromady publikují 30 časopisů s vysokým podílem čtenosti a patří mezi lídry na španělském trhu.⁴⁹

⁴⁷ RBA. *Grupo RBA* [online].

⁴⁸ HACHETTE FILIPACCHI. *Quienes somos* [online].

⁴⁹ GRUPO G+J. *Quienes somos*. [online].

Středně velkým a malým španělským vydavatelstvím tak vznikla na trhu velká konkurence. „Hůře se jim prodávaly časopisy typu tzv. ‘gran consumo‘ (tedy ty, o něž je největší zájem) jak ze strany publika, tak ze strany inzerentů, a začaly se spíše orientovat na vydávání velkého počtu časopisů s menším nákladem a vyšší mírou specializace.“ (Montero Rodríguez, 2005: 34)

Příkladem středního podniku je vydavatelství América Ibérica založené roku 1989. Ač publikuje 17 časopisů, čímž se vyrovnává velkým vydavatelským skupinám, jeho roční náklad je „jen“ 6 milionů výtisků⁵⁰ a orientuje se na několik typů časopisů z hlediska jejich specializace: sportovní (např. *Trofeo Caza*, *Trofeo Pesca*, *Trofeo Golf*, *Trofeo Caballo*, atd. celkem 10 titulů, z nichž ani jeden se nezabývá fotbalem), ezoterika a astrologie (*Tu Suerte*, *Enigmas*, *Año Cero*), a po jednom časopise mají časopisy o přírodě, domácích mazlíčcích, architektuře a historii.⁵¹

5.2.3 Přehled a charakteristika nejčtenějších španělských časopisů

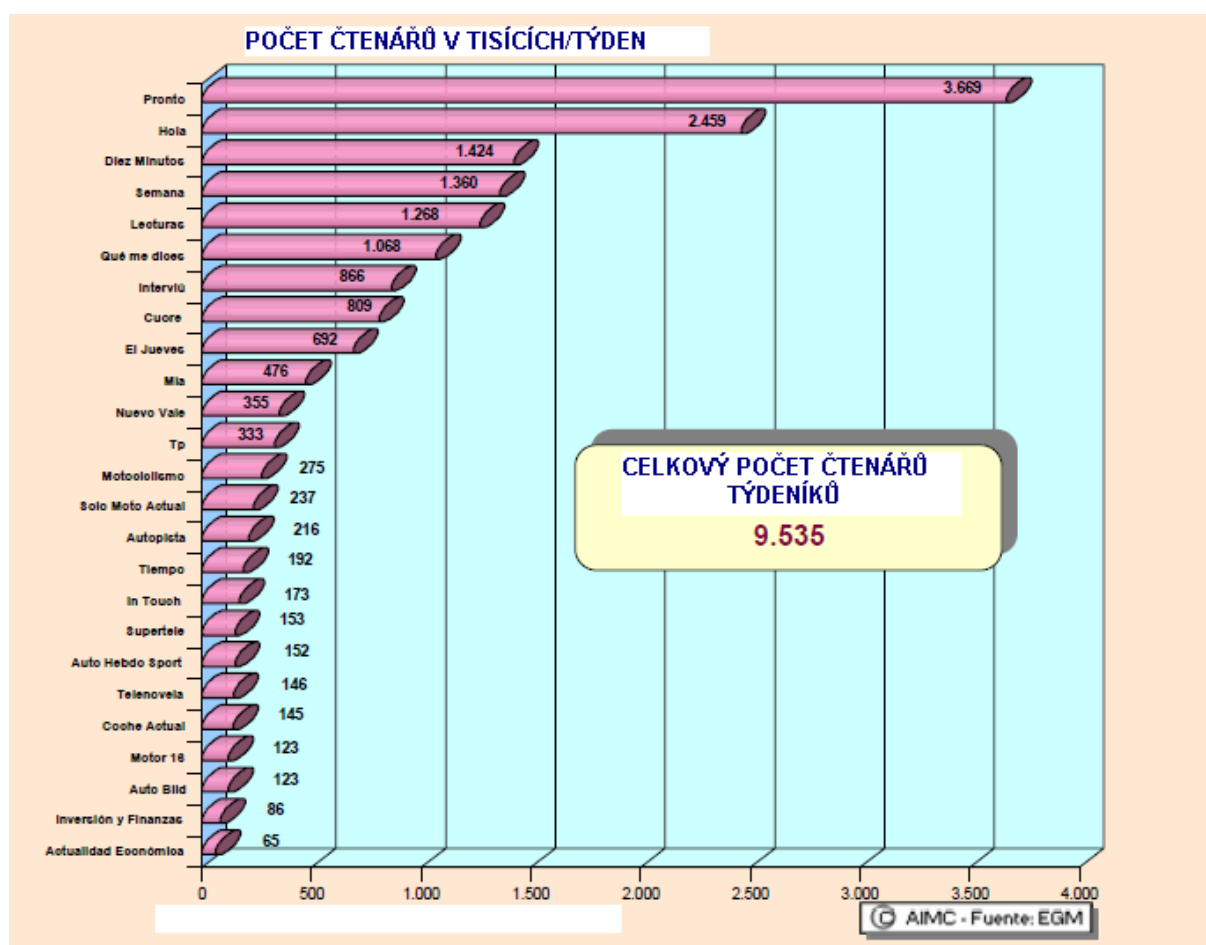
V tabulce č. 6 jsme viděli přehled nákladu časopisů podle jejich tematického zaměření. Nyní se krátce podíváme na přehled konkrétních časopisů (týdeníků a měsíčníků) podle počtu jejich čtenářů. Podle výroční zprávy asociace ARI za rok 2009 (ARI, 2011) čte každý čtenář časopisů průměrně tři časopisy a každému věnuje asi 40 minut svého času. Dále zpráva zmiňuje údaj agentury EGM, a to nárůst počtu čtenářů za posledních pět let o 11%. V následujícím grafu (č. 5) vypracovaném společností AIMC jsou zaznamenány údaje za rok 2009 a znázorňují počet čtenářů španělských časopisů s týdenní periodicitou. Z prvních deseti nejčtenějších týdeníků jich osm řadí agentura OJD do skupiny časopisů pro ženy (tzv. *Revistas Femeninas*), kam zahrnují kromě módních časopisů i tzv. *revistas del „corazón“*. Jedná se o časopisy *Pronto*, *Hola*, *Diez Minutos*, *Semana*, *Lecturas*, *Qué me dices*, *Cuore* a *Mía*. Do první desítky z hlediska čtenosti se dostaly ještě časopisy *Interviú* všeobecného zaměření (o němž už byla řeč v předchozí kapitole) a satirický týdeník *El Jueves* vydávaný od roku 1977 v Barceloně. S výrazně nižším počtem čtenářů se pak setkávají motoristické časopisy (*Motociclismo*, *Solo Moto Actual* či *Autopista*), televizní týdeníky (resp. televizní program doplněný o různé články, upoutávky, rozhovory, atd.)

⁵⁰ AMÉRICA IBÉRICA. *Grupo* [online].

⁵¹ AMÉRICA IBÉRICA. *Nuestras revistas* [online].

jako např. *Supertelé*, *Telenovela* a ekonomické časopisy (*Inversión y Finanzas*, *Actualidad Económica*).

Graf č. 5: Počet čtenářů španělských předních týdeníků

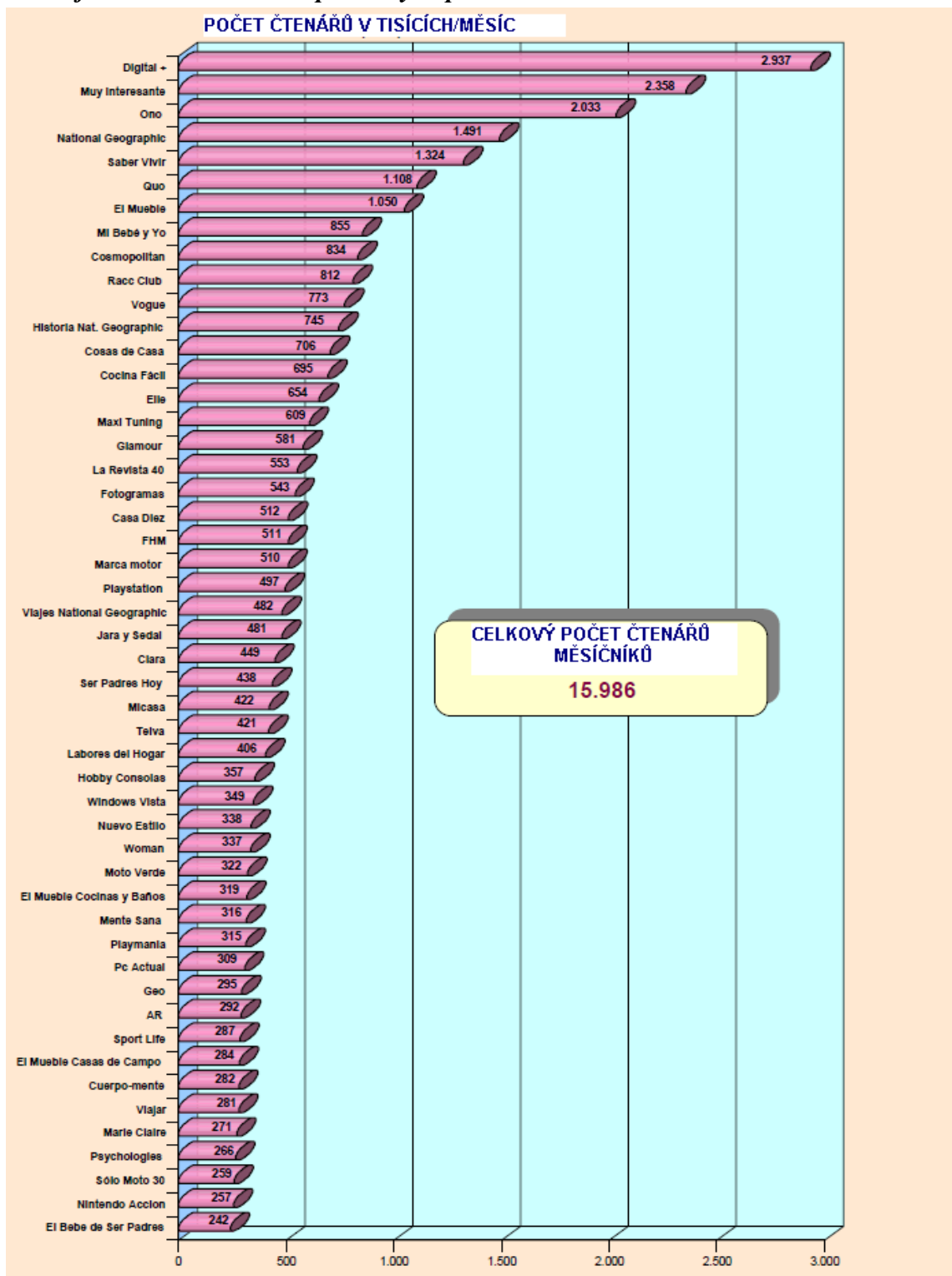

Zdroj: AIMC (2009), resp. EGM

Ze všech časopisů ověřovaných Kanceláří ověřování nákladu tisku OJD převažují ty, které vycházejí jednou měsíčně. Následující graf (č. 6) znázorňuje počet čtenářů nejrozšířenějších měsíčních titulů. V případě měsíčníků je tematická rozmanitost v poměru k počtu čtenářů zřejmá. První a třetí pozici zaujímají časopisy *Digital+* a *Ono*. Oba jsou spojené s televizním vysíláním příslušných kanálů a časopisy lákají diváky na svůj program. Jsou v něm informace o vysílaných filmech, seriálech, dokumentech, sportovních utkáních a rozhovory s herci, sportovci, atd. Na druhém, čtvrtém šestém místě jsou časopisy, které se věnují vědě (*Muy Interesante*, *National Geographic* a *Quo*). Samozřejmě ani u měsíčníků nechybí několik titulů zaměřených na ženské publikum. Časopisy jako *Cosmopolitan*, *Vogue*, *Elle* a *Glamour* jsou celosvětově rozšířené a ženy a dívky v nich především najdou rady, jak být krásnější, úspěšnější, štíhlejší a jak si najít správného životního partnera. Mezi prvními pětadvaceti nejčtenějšími měsíčníky

nechybí ani motoristické časopisy (*Racc Club*, *Maxi Tuning* a *Marca Motor*), časopisy o bydlení (*El Mueble*, *Cosas de Casa* a *Casa Diez*), gastronomický časopis *Cocina Fácil* nebo časopis o fotografování *Fotogramas*.

Graf č. 6: Počet čtenářů španělských předních měsíčníků

Zdroj: AIMC (2009), resp. EGM

Shrnutí

Tištěná média mají ve Španělsku ve srovnání s audiovizuálními médii výrazně nižší publikum. Podle agentury AIMC čte denní tisk necelých 40% a časopisy asi 50% obyvatel starších 14ti let. Zatímco denní tisk je financován zejména z prodeje reklamní plochy a jen zlomek jeho příjmů pochází z prodeje výtisků, v případě časopisů pochází z prodeje asi 65% příjmů. Cílem denního tisku se všeobecným zaměřením je nabídnout informace o aktuálním dění masovému publiku. V celostátním měřítku vedou žebříček čtenosti periodika levicově orientovaný *El País*, pravicově orientovaný *ABC* a uprostřed politického spektra se nachází deník, který se jako první ve Španělsku věnoval investigativní žurnalistice *El Mundo*. Ačkoli se všechny tři deníky prohlašují za politicky nezávislé, průzkumy veřejného mínění dokazují jisté stranění, jejímž důkazem jsou například úzké vazby vlastníků konglomerátu Prisa s politiky socialistické strany PSOE. (Hallin a Mancini, 2008: 132) Rozvoj regionálních a lokálních deníků probíhal současně s vývojem deníků celostátních, jejich skutečný „boom“ nastal ovšem až po roce 1978, kdy bylo Španělsko dle ústavy rozděleno na 17 autonomních oblastí s vlastní vládou a parlamentem a došlo tak k významné decentralizaci moci. Pro trh regionálních deníků jsou typické tři tendence: zakládání regionálních vydání celostátních deníků (*El País*, *El Mundo*, *ABC*), regionální expanzi mediálních skupin operujících na celostátní úrovni (Prisa, Vocento, Zeta) a regionální či lokální vydavatelství a jejich vlastní periodika. Regionální trh s tištěnými médii je relativně stabilní a těší se oblibě 8,5 milionů čtenářů. Ve druhé polovině 90. let se v celé Evropě začal rozvíjet zdarma distribuovaný tisk. Ve Španělsku v současnosti existují tři zdarma distribuované deníky *20 Minutos*, *ADN* a *Qué!*, které patří mezi pět nejčtenějších titulů vůbec. Jsou financovány výhradně příjmem z prodeje reklamy, která oslovuje masové publikum. Sportovní a ekonomický tisk jsou druhy tzv. specializovaných deníků. Sportovní deníky *As* a *Marca* patří mezi nejčtenější noviny ve Španělsku. Téměř 70% procent sportovního zpravodajství se zaměřuje na fotbal, skrz nějž si Španělsko buduje svou národní identitu. Ekonomické deníky jsou určeny pro relativně malý okruh čtenářů orientujících se v problematice financí a ekonomiky. Kromě informací o firmách přinášejí aktuální informace o burze a finančním odvětví. Na trhu se specializovanými periodiky chybí senzační denní tisk, který se ve Španělsku nerozvinul zejména z důvodu chybějící tradice tohoto typu deníků (což je spojeno s vývojem tisku určeného zejména elitám). Jeho roli do určité míry plní sportovní deníky a týdeníky zaměřené na ženské publikum (tzv. „revistas del corazón“).

Vývoj ilustrovaných časopisů začal ve Španělsku ve 30. letech 19. století, ale vzhledem k vysokému počtu negramotných lidí byl stejně jako denní tisk určen spíše úzkému okruhu vzdělavců. První časopisy se zaměřovaly na kulturu, umění, vědu a politiku. Skutečný rozvoj časopisů začal až v době, kdy do nově se formujícího demokratického státu pronikal zahraniční kapitál. Nadnárodní mediální konglomeráty zaváděly na španělský trh tituly, které byly úspěšné v zahraničí (např. *Cosmopolitan*) nebo se snažily získat již zaběhnuté úspěšné časopisy, popř. zakládaly úplně nové. Největší španělskou mediální skupinou vydávající 32 titulů je Grupo RBA, zahraničně ovládané jsou pak společnosti G+J a Motorpress Ibérica. Časopisy čte pravidelně více než 21 milionů obyvatel a mezi nejoblíbenější témata patří krása, domov, dekorace, móda, dále pak časopisy určené pro ženy zaměřující se na lidsky jímavé příběhy, časopisy pro muže a periodika o motorismu.

6 Krajina audiovizuálních médií ve Španělsku

Vznik audiovizuálních médií ve Španělsku byl v případě televize i rozhlasu spojen s diktátorským režimem, který v zemi v době vzniku obou médií panoval. Rozhlas začal svá pravidelná vysílání ve 20. letech 20. století a rozvíjel se během diktatury Primo de Rivery (1923 – 1930). Televizní vysílání se pak rozvíjelo zejména v 60. letech 20. století, kdy Španělsku vládnul diktátor Francisco Franco. Po desetiletích vývoje nejen technologického, ale i vývoje legislativy regulující audiovizuálního vysílání (viz kap. 3.3.1) se dnes televize a rozhlas prezentují jako španělská média s největším publikem. Televizi denně sleduje až 89% španělské populace, rozhlas denně poslouchá více než 55% Španělů, zatímco například denní tisk čte „jen“ necelých 40% obyvatel (AIMC, 2009). V následujících podkapitolách se podrobněji podíváme na historický vývoj televizního a rozhlasového vysílání, španělská specifika veřejnoprávního a soukromého vysílání a aktuální přehled nejdůležitějších celostátních televizních a rozhlasových stanic.

6.1 Televizní vysílání

Od roku 1956, kdy začalo ve Španělsku první pravidelné tříhodinové televizní vysílání uplynulo více než 50 let. Dnes je televize nejsledovanějším španělským médiem a dle

asociace AIMC sleduje každý Španěl televizní vysílání průměrně 229 minut denně (AIMC, 2009).

6.1.1 Vývoj televizního vysílání

Vůbec první přenos obrazu a zvuku byl na španělské půdě zaznamenán během španělské občanské války v roce 1938. Šlo o pokus německých nacistů prezentovat generálu Frankovi systém fungující na principu dnešního videotelefonu (tzv. Fonovisión). „Jednalo se o dar, který Němci věnovali Španělsku, generál Franco ho ovšem nikdy nepoužil.“ (Crusells, 2001: 74)

Skutečné televizní přenosy v dnešním slova smyslu se konaly v Madridu a Barceloně až v roce 1948, v době, kdy ve Spojených státech a Velké Británii již existovalo pravidelné televizní vysílání. „Jednalo se o pokusy holandské společnosti Philips vysílat ze skromného barcelonského studia hudební a humoristické pořady a americké společnosti RCA přenášet v Madridu býčí zápasy.“ (Montes Fernández, 2006)

Jak již bylo řečeno, pravidelné vysílání začalo ve Španělsku až 28. října 1956, tedy o několik let později ve srovnání s vyspělými evropskými a zámořskými zeměmi⁵². Vzhledem k tomu, že se jednalo o státní orgán, vláda televizní vysílání kromě přenosu mší a kulturních vystoupení využívala i ke své politické propagaci⁵³. Po dobu téměř tří let bylo televizní vysílání výhradně záležitostí Madridu. V roce 1959 se rozšířilo do Barcelony (z důvodu vysílání fotbalového utkání Real Madrid – F.C. Barcelona), do Zaragozy a na počátku 60. let prakticky do všech hlavních provinčních měst. (Bustamante, 2006: 29)

60. léta 20. století byla ve Španělsku ve znamení jednak ekonomického růstu (ač se jednalo o období relativně krátké), ale i vln různých sociálních protestů a demonstrací (zejména z podnětu různých studentských a dělnických hnutí), které byly režimem tvrdě potlačovány. Nástup Manuela Fragy Iribarne na místo ministra informací a cestovního ruchu v roce 1962 a vydání nového tiskového zákona v roce 1966 znamenal pro španělské

⁵² V USA začalo pravidelné televizní vysílání v letech 1944-45, ve Velké Británii v roce 1946, v Brazílii a Mexiku v roce 1950, v roce 1951 v Japonsku, Německu a Argentině, o rok později v Itálii, v roce 1953 v Polsku, Dánsku, Československu, Belgii a Kanadě. (Bustamante, 2006: 29)

⁵³ NO-DO (Noticiarios y Documentales) byly krátké desetiminutové zprávy, které zdůrazňovaly hodnoty diktátorského režimu a osobu Franciska Franka. Tvořily jak součást televizního tak rozhlasového vysílání a povinně musely být vysílány i v biografech před vysíláním filmu. (Montes Fernández, 2006)

novináře a vydavatele období relativního uvolnění a postupnou přípravu na demokracii. (viz kap. 2.4.5) Význam měla nová legislativa nejen pro tisk, ale i pro další odvětví, zejména pro reklamní průmysl (Bustamante, 2006: 35), budoucího hlavního sponzora audiovizuálních i tištěných médií.

Se založením nového televizního studia v Prado del Rey v roce 1964 začal skutečný „zlatý věk“ španělské televize. „V roce 1966 vznikl druhý program (TVE 2) spíše známý pod názvem UHF (Ultra High Frequency), který měl vysílací čas omezen na tři hodiny denně, programově se zaměřoval spíše na kulturní a sportovní pořady a vysílal v jen v Madridu a některých velkých městech. Televize se během několika let stala skutečně masovým médiem. Zatímco odhady z roku 1962 hovoří o 300,000 domácnostech vlastnících televizor, v roce 1969 už to byly tři miliony. Vysílaly se jak filmy a seriály převzaté ze zahraničí (zejména ze Spojených států amerických), tak i pořady španělské produkce.“ (Bustamante, 2006: 37) González obecně charakterizuje programové vysílání španělské televize v prvních dvaceti letech její existence jako zaměřené na zábavu. „Zábavné programy tvořily až 42% veškerého vysílání, všeobecné informace a zprávy poskytovala asi jen z 24% a kultura patřila jen 4% celkového vysílacího času.“ (González, 1968: 153)

Na sklonku vlády diktátora Franka se Španělsko ocitlo v politické a společenské krizi. „Události z roku 1969 jako např. odhalení hospodářského skandálu Matesa⁵⁴, do něžž byl zapleten i jeden z blízkých Frankových příznivců Carrero Blanco, sesazení Manuela Fragy z postu ministra informací a cestovního ruchu či jmenování Adolfa Suáreze (budoucího předsedy vlády) generálním ředitelem RTVE měly na fungování televizního (i rozhlasového) vysílání velký vliv. Zemi navíc zmítaly silné protesty a stávkové dělníků i studentů⁵⁵, akce teroristické organizace ETA sílily a vláda čelila hrubé opozici. I takové události nepřímo dopadaly na oblast médií a bylo třeba posílit jejich represivní aparát, a to zvláště po kritických článcích v časopisech *Triunfo* či *Cuadernos para el Diálogo* na adresu propagandistického obsahu televizního vysílání.“ (Bustamante, 2006: 39)

⁵⁴ Skandál Matesa vyvolala v roce 1969 tištěná média, která uvedla, že podnikatel Juan Vila Reyes byl odsouzen a jeho firma Matesa (Maquinaria Textil del Norte de España, S.A.) má u státní banky dluh ve výši 10.000 milionů peset, které odpovídají státnímu příspěvku na export zboží, jehož vývoz bohužel Vila Reyes nikdy nedoložil. (Jiménez, 2000)

⁵⁵ Ač byla stávka považována za vlastizradu a sabotáž, jen v roce 1970 bylo v zemi zaznamenáno 1595 stávek. (Chalupa, 2005: 160)

V roce 1969 začala TVE vysílat barevně, což znamenalo pro kvalitu vysílání významný pokrok.

Na tomto místě je vhodné také zmínit způsob financování televize, a to zejména z důvodu, že se tímto Španělsko od modelů ekonomického fungování audiovizuálních médií v Evropě lišilo. „Zatímco v ostatních evropských zemích byly příjmy z reklamy do médií veřejné služby buď zakázány nebo omezeny, ve Španělsku se ve druhé polovině 60. let stalo vysílání státní televize TVE výnosným artiklem a z příjmů z reklamy se hradil nejen provoz televize, nýbrž i provoz rozhlasu RNE (který se dostával do finančního úpadku) a generálního ředitelství RTVE.“ Dalším zdrojem financí byla státní podpora, jejíž míra se ovšem různě měnila.⁵⁶ (Bustamante, 2006: 49 – 50, 86)

Když se po smrti generála Franka v roce 1975 začal postupně ve Španělsku utvářet demokratický systém, bylo zřejmé, že státní orgán RTVE bude muset projít změnou. Nové nařízení o rozhlasovém a televizním vysílání (Estatuto de la radio y la televisión) z roku 1980 bylo vůbec první legislativní normou upravující televizní vysílání a pozměňující normou zákona o rozhlasovém vysílání z roku 1934. „Statut ovšem nepřinesl žádné významné změny ani v modelu financování či organizace média veřejné služby ani ve věci jeho vlastnictví a státní kontroly.“ (Bustamante, 2006: 61)

Ač nová norma zavazovala audiovizuální média k politické nestrannosti a snaze podporovat pluralismus a demokratické hodnoty, jistému stranění se média nikdy úplně vyhnout nedokázala. (Sinova, 1983) Už jen skutečnost, že generální ředitel RTVE musel být jmenován vládou naznačovala, že dosáhnout nestrannosti ve vysílání bude problematické. „Logickým důsledkem této vazby bylo stranění té či oné straně v politickém spektru a ať už byla u moci kterákoli strana (UCD od roku 1977 – 1982; PSOE od roku 1982 – 1996, 2004 – dosud; PP od roku 1996 – 2004), opozice vždy kritizovala její způsob politické podpory prostřednictvím státní televize.“ (Gunther, Montero a Wert; 1999)

Bustamante obecně charakterizuje období druhé poloviny 70. a počátku 80. let jako období nepřilíš velkých organizačních změn v televizním průmyslu, vysokého příjmu

⁵⁶ V roce 1975 tvořila státní podpora TVE celkem 12,5% hrubých příjmů, v roce 1978 až 41% všech příjmů a od 80. let postupně klesala až na 13,45% v roce 1982. (Bustamante, 2006: 86)

z reklamy⁵⁷ a začínajících debat týkajících se decentralizace televizního vysílání a otevření volné hospodářské soutěže soukromým podnikům. (Bustamante, 2006: 67)

Prvního úspěchu bylo dosaženo v roce 1983, kdy vláda Felipa Gonzáleze schválila zákon tzv. třetího televizního kanálu (Ley del Tercer Canal de Televisión), který umožňoval regionální vysílání na území autonomních společenství. (viz kap. 3.3) Tato potřeba vzešla jednak z nového administrativního uspořádání a decentralizace moci (viz kap. 5.1.1.2) a jednak z kulturních a lingvistických důvodů. „Zatímco Frankův režim příliš nepodporoval kulturní a jazykový pluralismus, po přechodu k demokracii regiony usilovaly o znovuoobnovení svých kulturních a jazykových tradic,“ (Gunther, Montero a Wert; 1999) k čemuž se televize jevila jako nejvhodnější prostředek. Ještě před přijetím nového zákona začaly na základě schválených autonomních statutů fungovat baskický kanál ETB a katalánská televize TV 3. V průběhu 80. let pak vznikaly regionální televizní stanice integrované od roku 1989 do federace FORTA (Federación de Televisiones Autonómicas) po celé zemi⁵⁸ a ve druhé polovině 90. let pak vznikala autonomní televizní vysílání na Kanárských ostrovech (TVC), v Castille La Mancha (CMT) a další kanály již existujících regionálních vysílání.⁵⁹ (Bustamante, 2006: 118 – 123). Vzhledem k úspěšnosti rozvoje televize a vysokým příjmům z reklamy, zastavila socialistická vláda v roce 1983 téměř veškeré dotace RTVE (tvořily méně než 5% příjmů), tudíž zůstala zcela závislá na reklamě. (Bustamante, 2006: 128)

Jedním z nejdůležitějších okamžiků vývoje televizního vysílání bylo přijetí zákona o soukromém televizním vysílání (Ley de Televisión Privada) v roce 1988 platného v původním znění až do května 2010 (viz kap. 3.3) za účelem „rozšířit možnosti pluralismu informací.“ (Bustamante, 2006: 125). O rok později vláda vydala licence třem společnostem, které postupně zahájily svá vysílání. První z nich byla společnost Antena 3 de Televisión, která zahájila vysílání programu Antena 3 v roce 1989, o rok později zahájila společnost Gestevisión Telecinco (dnes Mediaset España Comunicación) vysílání programu Telecinco a v roce 1994 zahájila mediální skupina

⁵⁷ V roce 1976 činil příjem z reklamy 9.167,1 milionů peset a o pouhých pět let později se zvýšil až na 33.846,2 milionů peset. (Bustamante, 2006: 65)

⁵⁸ TVGa (v Galicii 1985), Canal Sur (v Andaluzii 1987), Tele Madrid (v Madridu 1989), Canal 9 (ve Valencii 1989)

⁵⁹ (např. ETB 2, Canal 2 Andalucía, etc.)

Prisa TV vysílání placeného programu Canal+. Základní podmínky pro získání licence sestávaly z povinnosti média zajistit svobodu projevu, pluralitu názorů, vlastnit technické a ekonomické prostředky potřebné k zahájení vysílání a mít v programu poměrné zastoupení národní a mezinárodní produkce, jejíž výběr se má zakládat na zájmu publika. Dále se stanovily přesné podmínky programu: reklama nesmí překročit 10% celkového vysílacího času, programové složení musí obsahovat nejméně 40% pořadů pocházejících ze zemí Evropského společenství⁶⁰, z nichž 55% muselo být původu španělského. (Ley 10/1988)

Do roku 1995 přijímali lidé na 90% španělské země čtyři celostátní neplacené kanály a jeden placený program Canal+. Většina populace žijící v nejlidnatějších oblastech (Katalánsko, Madrid, Andaluzie, Galicie, Baskicko, atd.) měla navíc možnost sledovat regionální vysílání.

Od zavedení soukromých televizních kanálů na počátku 90. let sledovanost televize stále rostla: „v roce 1994 sledoval průměrný Španěl televizi asi 3,5 hodiny denně. Nejsledovanějšími kanály byly TVE 1 a Antena 3, které přitahovaly asi 25% televizního publika, Telecinco mělo asi 18 – 20% publika a TVE 2 kolem 10%. Placený Canal+ sledovalo asi 2% lidí.“ (Gunther, Montero a Wert, 1999)

Nově vzniklá silná konkurence v oblasti televizního vysílání měla tvrdý dopad na RTVE a způsobila zadluženost a ztráty, zatímco „soukromé televize začaly vykazovat vysokou míru výnosnosti“. (Bustamante, 2006: 136, 183) García Avilés (2003) odhaduje veřejný dluh RTVE v roce 1998 až na 593,000 milionů peset a regionální kanály přinesly dluh ve výši 76,000 milionů peset (ačkoli „třetí“ kanály v autonomních oblastech byly financovány převážně z veřejných peněz). Program televizního vysílání měl jediné kritérium: maximalizovat sledovanost, tedy dostat se k co nejširšímu publiku. Od sledovanosti se odvíjely i příjmy z reklamy, na nichž teď byly závislé všechny televizní programy (s výjimkou zpoplatněného Canal+).

Státní dluh vzrostl do roku 2004 na 8.487 milionů eur (Bustamante, 2006: 184) a situace vyžadovala radikální řešení. Socialistická vláda v čele s Rodríguem Zapaterem vydala v roce 2004 královský dekret ustavující radu pro reformu státních komunikačních médií (Consejo para la reforma de los medios de comunicación de titularidad del Estado). Jejím úkolem bylo vypracovat a předložit návrh nové legislativy o státních

⁶⁰ Španělsko se stalo členem EHS v roce 1986.

audiovizuálních médiích, specifikovat způsob jejich financování, způsob jmenování členů kontrolního orgánu a způsob regulace programu. (Real Decreto 744/2004) Na základě tohoto návrhu byl v roce 2006 schválen zákon o státním rozhlasovém a televizním vysílání (Ley de la radio y la televisión de titularidad estatal). Nový zákon přinesl zejména dvě změny: novou definici pojmu „veřejná služba“, tedy důraz na pluralismus, kvalitu informací, rozmanitou nabídku, atd. a nový systém financování RTVE: důrazné omezení reklamy a hlavním zdrojem financí mají být státní dotace. Od 1. ledna 2010 je RTVE financována výhradně ze státního rozpočtu a její vysílání neobsahuje žádný druh reklamy⁶¹.

6.1.2 Současná podoba televizního vysílání

V posledních 10 letech ve Španělsku vzniklo nejen mnoho nových televizních kanálů (celostátních i regionálních), ale rozvinula se i technologie vysílání. Během roku 2009 přešlo Španělsko z analogového na zcela digitalizovaný systém vysílání a v současné době existuje pět různých způsobů televizního vysílání: digitální terestrické vysílání (TDT – Televisión Digital Terrestre), satelitní vysílání, kabelové vysílání, IPTV (televize přes internetový protokol) a mobilní televize.

Na celostátní digitální terestrické vysílání má v současné době licenci šest společností: kromě jediné státní RTVE jsou to soukromé podniky Antena 3 de Televisión, Mediaset España Comunicación, Gestora de Inversiones Audiovisuales La Sexta, Unidad Editorial a Sociedad Gestora de Televisión Net TV. Přehled všech televizních kanálů jednotlivých společností představuje tabulka č. 7.

⁶¹ Tato změna byla zavedena zejména v důsledku ekonomické krize, která postihla Španělsko na konci roku 2008, kdy se z důvodu vysokého poklesu v oblasti reklamních investic zvýšila konkurence na trhu a soukromé televizní společnosti požadovaly odstranění reklamy z vysílání veřejnoprávní televize TVE. Vláda k takovému rozhodnutí přistoupila, zavedla ovšem novou daň komerčních operátorů (3% z příjmu) a telekomunikačních operátorů (0,9% z příjmu), která má podpořit finanční dotace TVE. (Llorens, 2010)

Tabulka č. 7: Přehled celostátních televizních kanálů ve Španělsku

Mediální skupina	Neplacené kanály	Placené kanály	Kanály na HD
RTVE	La 1, La 2, 24h, Clan, Teledporte		TVE HD
Antena 3 de Televisión	Antena 3, Neox, Nova, Nitro		Antena 3 HD
Mediaset España Comunicación	Telecinco, Cuatro, LaSiete, FactoríaDeFicción, Divinty, Boing, La Tienda en Casa	Canal+ Dos	Telecinco HD
Gestora de Inversiones Audiovisuales La Sexta	laSexta, laSexta 2, laSexta 3	Gol Televisión	laSexta HD
Unidad Editorial	Veo7, Mundo Interactivo, 13 TV, Marca TV	AXN	
Sociedad Gestora de Televisión Net TV	Intereconomía, La 10, Disney Channel, MTV		

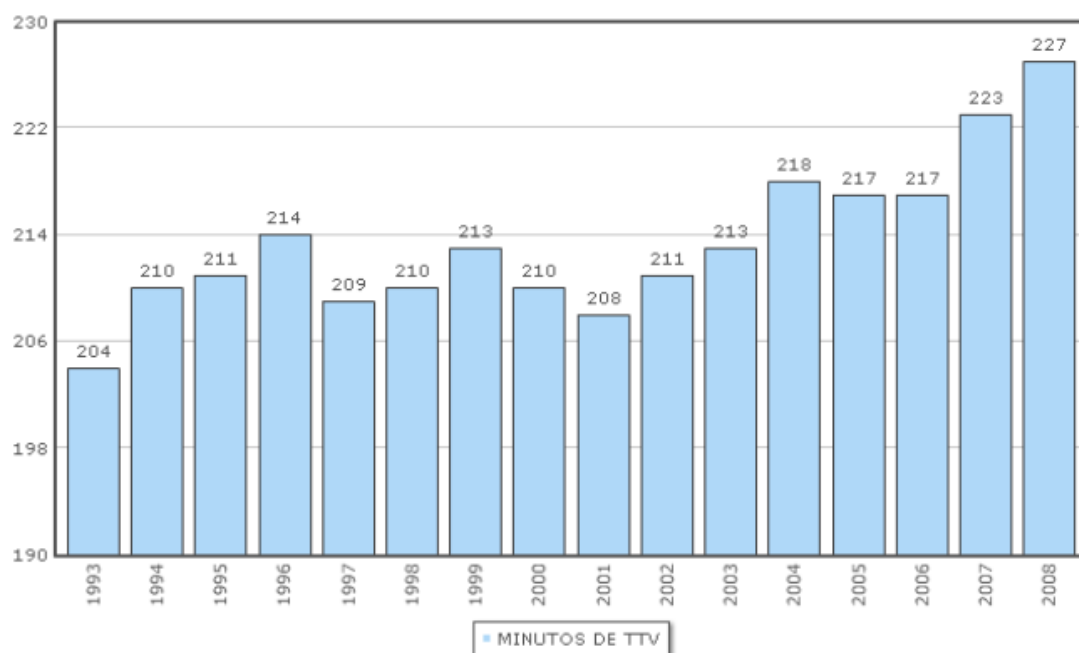
Digitální televizní kanály autonomních společenství jsou buď veřejné (integrované ve federaci FORTA) a finančně podporované místními vládami, nebo soukromé. Ve Španělsku vysílá programy veřejné služby 13 autonomních společenství a obě autonomní města Ceuta a Melilla. Autonomní veřejné vysílání nemají regiony Kantábie, Castilla y León, La Rioja a Navarra. Celkově pak existuje několik desítek soukromých regionálních televizí.

Široká nabídka televizních programů, ať už se všeobecným zaměřením nebo satelitních a kabelových programů zaměřených spíše tematicky⁶² (např. vaření, historie, sport, dětské pořady, atd.), přinesla poměrně vysokou míru sledovanosti. Tím se zvyšuje i zájem reklamního průmyslu využívat televizi k oslovení veřejnosti, a televizní vysílání se tak stává výnosným tržním artiklem. Jak již bylo řečeno v úvodu kapitoly, výsledky asociace AIMC za rok 2009 přičítají každému Španělovi staršímu 4 let v průměru 229 minut denně před televizní obrazovkou, přičemž dospělí (a zejména osoby starší 65 let)

⁶² Tematicky zaměřené televizní kanály dnes čítají asi 20% celkové sledovanosti televizního vysílání. (Wert, 2009)

sledují televizi až 6 hodin denně. (AIMC, 2009) Následující graf (č. 7) naznačuje vývoj sledovanosti televize v letech 1993 – 2008. Když vezmeme v úvahu, že od počátku 90. let se začal rozvíjet i soukromý sektor televizního vysílání, byla sledovanost od roku 1993 rozdělena různými televizními operátory, jejichž počet se postupem času stále zvyšoval. Zatímco v roce 1993 byl lídrem na trhu televizní kanál TVE 1, který pokrýval asi 30% trhu, dnes, ač je stále nejsledovanějším programem, už je to díky rozvíjející se konkurenci sotva 18%. (Wert, 2009)

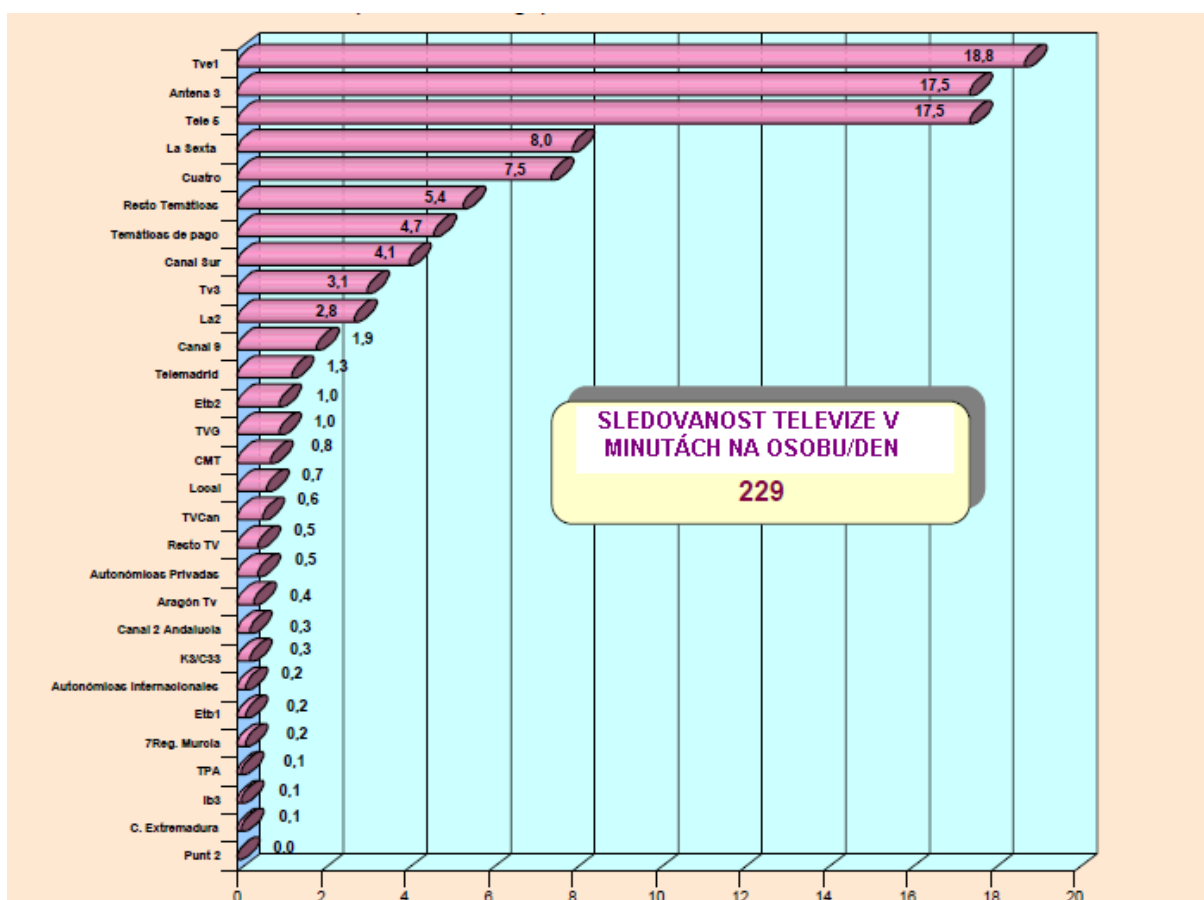
Graf č. 7: Vývoj sledovanosti televizního vysílání v letech 1993 – 2008

Zdroj: Wert (2009), resp. TNS Sofres Audiencia de Medios

Co se týče skladby televizních programů pěti celostátních nejsledovanějších kanálů (viz graf č. 8), ač nejsou primárně nijak tematicky zaměřené (tzv. „cadenas generalistas“), v průběhu posledních let se nabídka jejich programu začala zaměřovat na určitou oblast spíše než na oblast jinou. Například televizní program TVE1 se jako jediný z uvedených programů zaměřuje primárně na zpravodajství (z 38% celkového vysílání), zatímco primárním zaměřením ostatních (soukromých) programů „první pětky“ je vysílání „nekonečných“ televizních seriálů: Telecinco (38%), Antena 3 (45%), Cuatro (36%), laSexta (36%). Tato skutečnost potvrzuje pravidlo volné hospodářské soutěže, tedy snahu zajistit si co největší sledovanost, a přizpůsobit tak své vysílání přáním a potřebám publika, zatímco veřejnoprávní televize TVE musí svůj program podřítit normám stanoveným zákonem.

Graf č. 8: Procentuální podíl sledovanosti konkrétních televizních programů

Zdroj: AIMC (2009), resp. EGM

6.2 Rozhlasové vysílání

Od vzniku prvního pravidelného rozhlasového vysílání v roce 1924 uplynulo více než 80 let. Ač ve Španělsku vždy existovala legislativa upravující fungování rozhlasového vysílání (od vydání královského dekretu v roce 1924 po zákon o audiovizuálním vysílání schválený v roce 2010), španělský trh rozhlasového vysílání se (zejména v posledních letech) potýká s problémem pirátského vysílání. Prezident druhé nejúspěšnější rozhlasové stanice Onda Cero Javier González Ferrari konstatoval, že „počet pirátských stanic je ve Španělsku vyšší než počet stanic legálních“, přičemž hovoří o téměř 3000 stanic vůči 2000.⁶³

⁶³ LUKOR González Ferrari se queja de que hay más emisoras piratas que legales y pide a las administraciones que actúen [online].

Podle výroční zprávy asociace AIMC (2009) poslouchá rozhlas denně více než polovina španělské populace starší 18ti let (55,3%), z níž více než polovina téměř výhradně rádio hudební. V průměru stráví Španěl poslechem rádia přibližně 108 minut denně. (AIMC, 2009)

6.2.1 Vývoj rozhlasového vysílání

V souvislosti s rozvojem rozhlasu ve Španělsku je třeba zmínit, že již v roce 1907 (tedy 17 let před začátkem pravidelného rozhlasového vysílání) byl schválen zákon, který zajišťoval státu monopol na radiotelegrafické vlny, telefon a veškerá zařízení již existující nebo budoucí, která budou k přenosu využívat radiové vlny. (Lema, 1995)

Vlny rozhlasu k nepravidelnému vysílání různých konferencí či kulturních přenosů z divadel použila v roce 1923 (kdy se vlády chopil diktátor Primo de Rivera, který rozhlas viděl zejména jako efektivní prostředek propagandy) společnost Radio Ibérica de Madrid, která vznikla sloučením již existujících firem zabývajících se telekomunikacemi Compañía Ibérica de Telecomunicaciones a Sociedad de Radiotelefonía Española. O skutečném pravidelném denním vysílání s pevným a předem ohlášeným programem ovšem historici hovoří až od roku 1924. V rámci společnosti Radio Ibérica začaly vysílat rozhlasové stanice Radio Madrid a Radio Libertad (řízené vydavatelem deníku *La Libertad* Luisem de Oteyzou). Ve stejném roce byl vydán královský dekret, který umožňoval existenci státních i soukromých rozhlasových stanic. Jen měsíc po vydání dekretu byla licence udělena společnosti Radio Barcelona, která začala provozovat rádio EAJ⁶⁴-1. Druhá licence pak byla udělena společnosti Radio España de Madrid a stanici EAJ-2, postupně byly uděleny licence na vysílání EAJ-3 (Radio Cádiz), EAJ-4 (Estación Castilla), EAJ-5 (Radio Club Sevillano) a EAJ-6 (Radio Ibérica). (Soane a Saiz, 2007: 196 – 197)

V roce 1925 byla založena akciová společnost Unión Radio (s vysokým podílem mezinárodních firem), která se svou stanicí EAJ-7 brzy stala „lídrem“ na trhu a pokusila se o vytvoření monopolu na rozhlasové vysílání ve Španělsku především zakládáním lokálních rozhlasových stanic po celé zemi. Od roku 1930 se objevuje na

⁶⁴ EAJ byl kód používaný telegrafisty. E – España, AJ – kód pro bezdrátovou telegrafii.

trhu se stanicí EAJ-15 společnost Radio Asociación de Cataluña, velký konkurent první stanice Radio Barcelona.

V období druhé republiky (1931 – 1939) stále vzrůstal počet posluchačů a lidí vlastních rozhlasových přijímačů. Zatímco v roce 1934 to bylo 213.000 lidí, o dva roky později tento počet stoupl až na 300.000. (Seoane a Saiz, 2007: 200)

Během španělské občanské války (1936 – 1939) se rozhlas stejně jako tisk (viz kap. 2.4.4) stal nástrojem propagandy. Na počátku občanské války v roce 1936 existovalo ve Španělsku 67 rozhlasových stanic, z nichž většina patřila do skupiny Unión Radio. V roce 1937 byla založena rozhlasová stanice Radio Nacional de España (RNE), jejímž řídicím orgánem byla Frankova Státní delegace pro tisk a propagandu (viz kap. 2.4.4) a která se později sloučila s televizí TVE v síť RTVE kontrolovanou a vlastněnou státem. Strana republikánů využívala ke svým účelům Unión Radio, která byla přejmenována na SER (Sociedad Española de Radiodifusión). Během diktatury generála Franka byl program rozhlasového vysílání stejně jako tisk podrobován přísné cenzuře. Všechny soukromé rozhlasové stanice byly podřízeny státnímu orgánu Delegación de Propaganda, jemuž musel být minimálně 36 hodin před vysíláním poskytnut předpokládaný program včetně scénářů a textů. I hudební program se musel řídit přísnými normami, bylo zakázáno pouštět např. tzv. „černou“ muziku, swing a nesměly se hrát ani žádné písně v cizím jazyce, „jež by mohly narušit morálku společnosti“. (Seoane a Saiz, 2007: 274) Zprávy o dění ve Španělsku či ve světě mohlo poskytovat jen Radio Nacional de España (RNE), případně je v přesném znění předávat soukromým rozhlasovým společnostem. Zprávy z regionů směli vypracovávat pracovníci regionálních rozhlasových stanic, avšak i ty byly podrobovány kontrole příslušných orgánů. Španělská falanga a orgány na ní závislé disponovaly vlastními rozhlasovými sítěmi: Red de Emisoras del Movimiento (REM), Cadena Azul de Radiodifusión (CAR) a Cadena de Emisoras Sindicales (CES). Vzhledem k tomu, že ideologie Frankovy diktatury kladla důraz nejen na jednotnost španělského státu, ale i na víru, prostřednictvím které mělo být jednotnosti dosaženo, začala katolická církev na konci 40. let zakládat malé farní rozhlasové stanice, jež vysílaly pořady převážně s náboženskou tematikou. V roce 1959 pak Ministerstvo informací a cestovního ruchu schválilo církvi založení stanice Cadena de Ondas Populares Españoles (COPE), již od roku 1965 řídila Biskupská konference. (Seoane a Saiz, 2007: 274 – 275)

Prakticky až do roku 1977 byla síť státních i soukromých rozhlasových stanic zcela v rukou státních kontrolních orgánů a sloužila jako politický nástroj vlády. „Rozhlas postrádal jakýkoli koncept veřejné služby, což mělo vliv nejen na jeho další vývoj během ustavování demokracie, ale i na vznik a vývoj televizního vysílání jako veřejné služby.“ Na základě Statutu o rozhlasovém a televizním vysílání (Estatuto de la radio y la televisión) z roku 1980 se rozhlasové sítě REM, CAR a CES spojily společně s televizní stanicí TVE a vznikla státní RTVE. „Stát byl prohlášen za vlastníka základních médií veřejné služby (rozhlas a televize) a zatímco v případě rozhlasu byla povolena i soukromá aktivita, v oblasti televizního vysílání držel stát monopol na výrobu, program i vysílání.“ (Bustamante, 1989)

Od roku 1977 začaly soukromé rozhlasové stanice vytvářet vlastní zpravodajský servis, nyní už zcela osvobozený od státní kontroly. Postupně se měnil i styl jejich vysílání, který se začal podobat modelu evropských liberárnědemokratických zemí; byl méně formální a dráždivý. Program navíc nemusel být přesně naplánován (narozdíl od televizního vysílání) a rozhlas tak mohl lépe a rychleji reagovat na současné dění. Vyvíjející se konkurence navíc rozvíjela i pluralismus a jednotlivé stanice vykazovaly stále menší či žádnou inklinaci k politickým stranám. Rostl i počet posluchačů: „z 35% populace starší 14ti let v roce 1973 na 50% v roce 1979“. (Gunther, Montero a Wert, 1999)

V 80. a 90. letech se vytvořila krajina rozhlasového vysílání prakticky do podoby, jak ji známe dnes. Celostátní rozhlasové vysílání vede v žebříčku poslechovosti rádio SER, s velkým odstupem pak Onda Cero, COPE a RNE (viz graf č. 9).

6.2.2 Současná podoba rozhlasového vysílání

Jak již bylo naznačeno v úvodu kapitoly, ve Španělsku existuje velké množství stanic rozhlasového vysílání. Existuje několik kritérií pro jejich klasifikaci. Asociace AIMC při svém výzkumu poslechovosti rozhlasu rozlišuje tzv. „radio generalista“ (tedy rádia se všeobecným zaměřením) a „radio temática“ (rádia specializovaná na určité téma – nejčastěji hudba, sport, zpravodajství, atd.) Druhým kritériem dělení typů rádií může být kritérium geografické – zda se tedy jedná o rádio s celostátním pokrytím nebo regionálním (autonomní společenství, provincie, města). Třetím kritériem dělení typů rádií je pak jejich vlastnictví. Buď se jedná o rádia veřejná (státní) nebo soukromá. Většina soukromých stanic (zejména těch s nejvyšším počtem posluchačů) je vlastněna

velkými mediálními skupinami, které často působí na mediálním trhu nejen v oblasti rozhlasu, ale i televize a tisku (např. skupina Prisa, Vocento; viz také kap. 4) Stejně jako je dnes možné číst mnohá tištěná periodika v jejich elektronické verzi, je možné většinu rozhlasových stanic poslouchat prostřednictvím internetu.

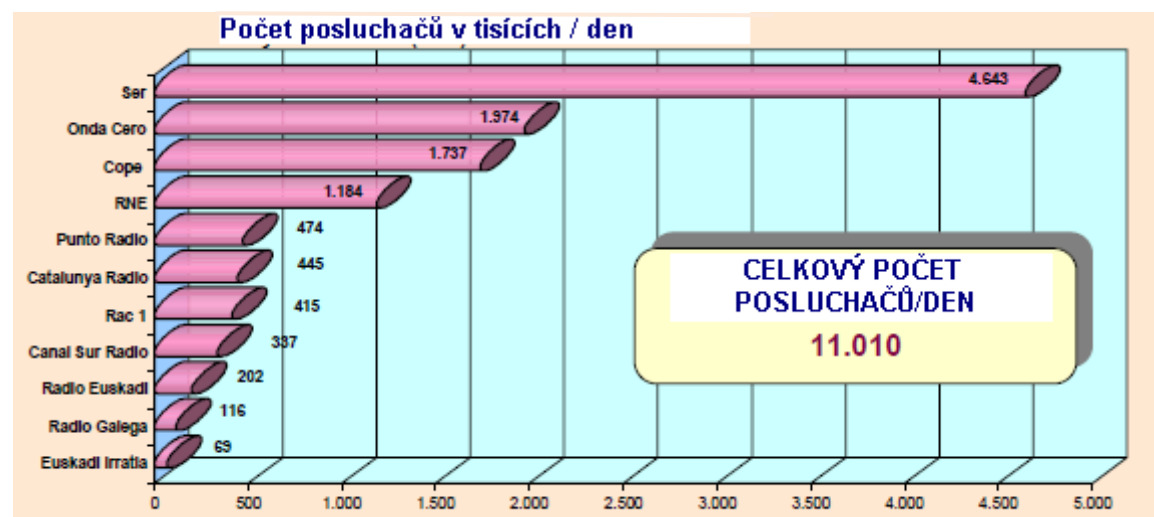
Následující tabulka č. 8 znázorňuje přehled rádií se všeobecným zaměřením a celostátním pokrytím. Program těchto rádií je zaměřen na pravidelné zpravodajství (každou hodinu), sportovní události, rozhovory se známými osobnostmi i odborníky například v oboru lékařství, kultury, atd.

Tabulka č. 8: Přehled rádií se všeobecným zaměřením a celostátním pokrytím

Název stanice	Vlastník
RNE 1	RTVE
Cadena SER	Prisa Radio
Cadena COPE	COPE
Onda Cero	Uniprex-Antena 3
Punto Radio	Vocento
EsRadio	Libertad Digital

Podle výroční zprávy agentury EGM (2009) mají rádia se všeobecným zaměřením (celostátní i regionální) více než 11 milionů posluchačů (viz graf č. 9) a rádia specializovaná více než 12 milionů posluchačů (viz graf č. 10).

Graf č. 9: Poslechovost rozhlasových stanic se všeobecným zaměřením

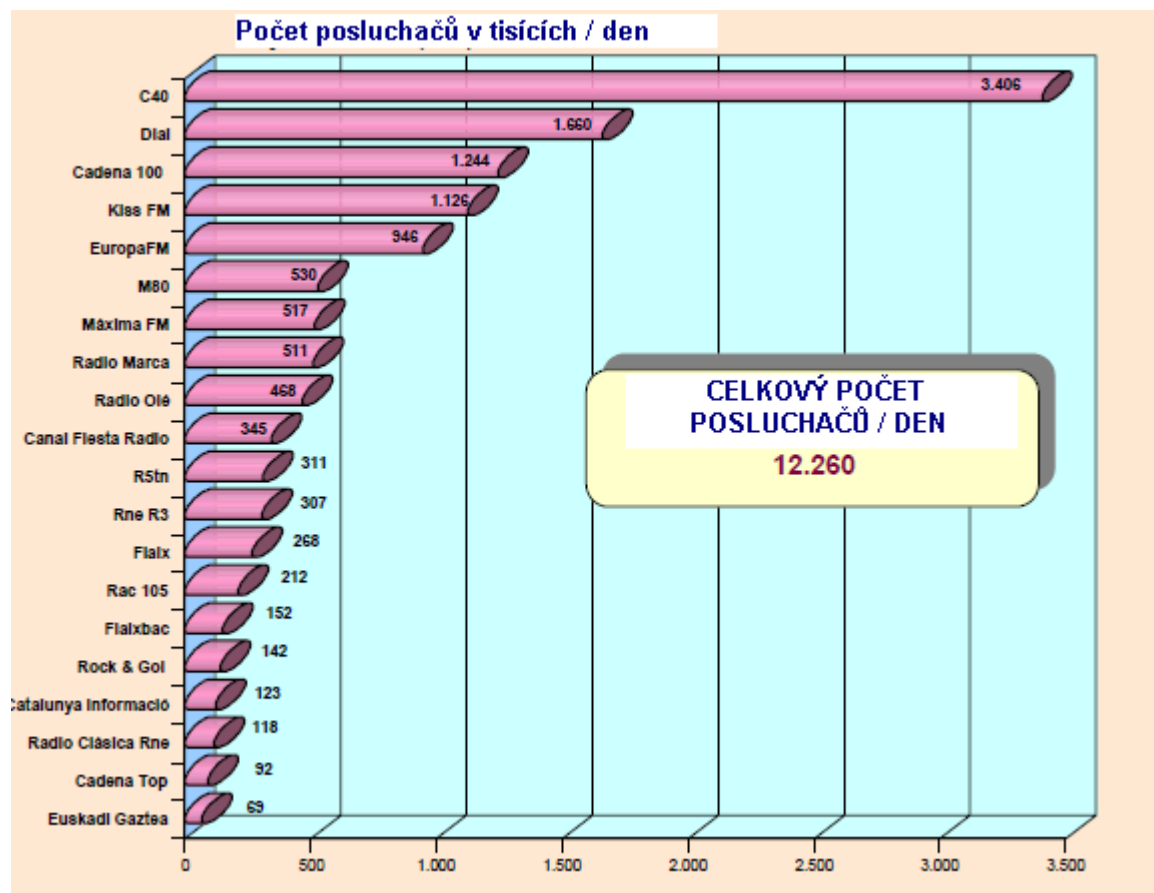

Zdroj: EGM (2009)

Jak je z grafu zřejmé, rádio SER je bezkonkurenčním lídrem na trhu rozhlasového vysílání. Má přes 4,5 milionů posluchačů, tedy více než dvojnásobek posluchačů jeho nejbližšího konkurenta, rádia Onda Cero. Posluchači rádia SER kromě vysokého stupně

objektivitu a politické nestrannosti (Gunther, Montero a Wert, 1999) oceňují zejména vysokou kvalitu sportovního zpravodajství (především přenosy a komentáře fotbalových utkání).

Graf č. 10: Poslechovost rozhlasových stanic s tematickým zaměřením

Zdroj: AIMC (2009), resp. EGM

Stejně jako u rádií všeobecného zaměření, i u tematicky zaměřených rozhlasových vysílání je stejná tendence jednoho lídra na trhu. V tomto případě je to rozhlasová stanice Los 40 Principales s téměř 3,5 miliony posluchači, tedy opět více než dvojnásobkem největšího konkurenta Cadena Dial. Zajímavostí je, že jak rádio SER, tak Los 40 mají stejného vlastníka – skupinu Prisa, která takřka ovládá španělský mediální trh. (viz kap. 4.1) Prvních sedm rozhlasových stanic uvedených v grafu č. 10 se zaměřuje na hudbu (převážně současné trendy v hudebním světě, představují domácí i zahraniční interprety, jediný Canal Dial se zaměřuje převážně na hudbu španělskou. Radio Marca s 511.000 posluchači patří stejné skupině (Unidad Editorial) jako deník *Marca* (viz kap. 5.1.2) a zprostředkovává zejména přenosy sportovních zápasů,

rozhovory se sportovci (především fotbalisty) a poskytuje komentáře odborníků v oblasti sportu.

Shrnutí

Trh audiovizuálních médií (televizní a rozhlasové vysílání) je ve Španělsku vysoce rozvinutý a ve srovnání s tištěnými médii má výrazně početnější publikum. Pravidelné televizní vysílání začalo ve Španělsku v roce 1956, tedy za diktatury generála Franka. Jakožto státní orgán sloužilo televizní vysílání TVE zejména jako nástroj propagandy. V 60. letech byl založen druhý televizní program TVE 2, který se zaměřoval na kulturu a sport a celostátní vysílání se postupně z Madridu rozšiřovalo i do dalších oblastí Španělska. V roce 1980 byla TVE spojena s rozhlasovou sítí RNE a vznikla státní společnost RTVE. Navíc byl přijat zákon upravující rozhlasové a televizní vysílání. Jeho principem měla být politická nestrannost, což ovšem v systému jmenování generálního ředitele RTVE většinovou vládou bylo přinejmenším sporné. O tři roky později začala vznikat veřejnoprávní regionální vysílání v jednotlivých autonomních společenstvích, jež od roku 1989 začala sdružovat federace FORTA. Na konci 80. let obdržely akciové společnosti Antena 3, Telecinco a Prisa licence na soukromé televizní vysílání, což znamenalo silnou konkurenci pro státní orgán RTVE, který byl do té doby financován téměř výhradně z reklamy. Dluh RTVE se postupem času vyšplhal až na 8,5 milionů eur, což vyvolalo potřebu nového zákona, který definoval TVE jako médium veřejné služby, omezil reklamu a posílil státní dotace, aby nebyla porušena zásada politického pluralismu a TVE nemusela soutěžit se soukromými kanály o inzerenty. V roce 2009 přešlo televizní analogové vysílání na digitalizovaný systém. V zemi dále existuje několik satelitních a kabelových tematicky specializovaných televizních kanálů. Licenci na celostátní vysílání má kromě státní RTVE pět operátorů a každý z nich provozuje několik televizních kanálů. 13 autonomních společenství a 2 autonomní města mají svá regionální vysílání sdružená ve federaci FORTA, která jsou financována ze zdrojů autonomních vlád. Nejvíce diváků mají státní kanál TVE a soukromé Antena 3 a Telecinco.

Pravidelné rozhlasové vysílání začalo ve Španělsku v roce 1924 a již od jeho vzniku vedle sebe na trhu fungovaly státní i soukromé rozhlasové stanice. Lídrem na trhu se brzy stala akciová společnost Unión Radio (v níž měla podíl řada zahraničních firem) se stanicí EAJ-7 a zakládáním lokálních stanic po celém Španělsku pronikala i na

regionální trh. Během občanské války se rozhlas podobně jako tisk stal nástrojem propagandy. Zatímco strana republikánů byla podporována sítí Unión Radio (později SER), podporu frankistů zajišťovala nově vzniklá stanice Radio Nacional de España (RNE). V době diktatury byly všechny scénáře podrobeny cenzuře, týkalo se to i hudby – písně zahraničních interpretů v jiném než španělském jazyce byly zakázány. Zprávy z domova i ze zahraničí smělo vysílat jen rádio RNE, popřípadě je v přesném znění poskytovat soukromým stanicím. Až do roku 1977 bylo rozhlasové vysílání v rukou státních orgánů a postrádalo jakýkoli koncept veřejné služby. Od 80. let začala vznikat řada soukromých rozhlasových stanic, které mezi sebou více či méně konkurují. Rádii s nejvyšší mírou poslechovosti je rádio SER (se všeobecným zaměřením) a hudební rádio Los 40 Principales – obě stanice vlastní mediální konglomerát Prisa.

7 Tiskové agentury

Mezinárodní zpravodajské (též tiskové) agentury jsou základním pilířem mezinárodní mediální komunikace. Ač se jedná o agentury mezinárodní, často mívají silnou národní základnu, což je případem nejdůležitější španělské tiskové agentury EFE. Jejich vzestup ve 20. století umožnila zejména technologie (telegraf, radiotelefon), ale rozvoj podněcovaly také války, obchod a průmyslová expanze. Mezi nejvýznamnější světové agentury poválečného období patřily dvě americké (UPI a Associated Press), jedna britská (Reuters), francouzská (AFP) a ruská (TASS). Pro agentury globálního charakteru je nezbytná domácí síla mediálních organizací, přičemž rozhodující je velikost trhu, míra koncentrace a ekonomické zdroje. (McQuail, 1999: 203 - 205)

7.1 EFE

První mezinárodní tiskovou agenturu ve Španělsku založili v roce 1939 Ramón Serrano Súñer a Manuel Aznar Zubigaray (oba představitelé Frankova Národního hnutí). Jednalo se o vůbec první agenturu multimediálního zpravodajství ve španělském jazyce a ve světovém měřítku ji stále považujeme za čtvrtou mocnost v této oblasti po kanadsko-britské Thomson Reuters, americké Associated Press a francouzské AFP. Zpravodajská agentura EFE dnes zaměstnává více než 3.000 novinářů šedesáti národností ve více než 180 městech ve 120 zemích. Ročně vydá na tři miliony zpráv, které denně přicházejí do

více než 2.000 médií na celém světě. Své působení zaměřuje zejména na latinskoamerické země, v nichž více než 40% veškerých vydaných zpráv pochází právě od agentury EFE.⁶⁵

Zakladatelé agentury EFE se domnívali, že „nacionalistické“ Španělsko může obstát jen za podpory zpravodajské agentury, která bude šířit španělskou propagandu za hranice státu. Ve 40. letech se stala Frankovým prostředkem k šíření jeho nařízení (tzv. consignas, viz kap. 3.4.5) do španělských novin a časopisů. Tiskový zákon udělil v roce 1966 agentuře EFE exkluzivní právo na zahraniční zpravodajství a tento monopol jí (i přes mírné uvolnění v oblasti tisku) vydržel až do diktátorovy smrti v roce 1975. Je nutné si uvědomit, že po celou dobu trvání diktatury měla agentura EFE stejně jako veškerá periodika v zemi jedinou možnou funkci – sloužit režimu a šířit propagandu. Když se ve Španělsku začal formovat nový politický systém založený na demokracii, došlo i ke změnám ve zpravodajské agentuře. Agentura měla již svá sídla v Latinské Americe, nyní rozšiřovala svou působnost do Asie, Afriky, Oceánie, na Střední východ, do Afriky a do zemí socialistického bloku. V roce 1976 byl vydán manuál žurnalistického stylu agentury EFE (Manual de Estilo de la Agencia EFE), který zaručoval jednotný styl zpravodajství po celém světě. Počítač navíc nahradil staré psací stroje a dálnopisy a na televizní přenosy se začal využívat satelit. Agentuře se tímto podařilo zvýšit kapitál až na 13 milionů dolarů. Na počátku 80. let se vedení agentury rozhodlo vzdát monopolu na zahraniční zpravodajství a dát tak průchod volné hospodářské soutěži. (Kim Soon, 1989)

Jak již bylo řečeno v úvodu, dnes je agentura EFE jednou z nejmodernějších, největších a nejvíce prosperujících agentur na světě.

7.2 *Europa Press*

Soukromá tisková agentura Europa Press byla založena v roce 1957 a zaměřuje se zejména na domácí zpravodajství. Prezentuje se jako agentura bez politického zaměření a finančně není podporována žádným vnějším zdrojem. Vyznává dvě základní hodnoty a těmi jsou profesionalita a nezávislost. Agentura má více než 500 zaměstnanců (včetně redaktorů, reportérů, kameramanů, atd.), kteří působí po celém Španělsku.

⁶⁵ EFE. *EFE Data* [online].

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zmapovat současnou mediální krajinu ve Španělsku a pokusit se vystihnout základní rysy středomořského modelu tak, jak jej definovali Hallin a Mancini v knize *Comparing Media System*, ve fungování jeho mediálního systému. Základem práce byla historická analýza jednotlivých mediálních odvětví s důrazem na 20. století, pomocí níž jsem došla k závěrům, které odpovídají charakteristikám modelu polarizovaného pluralismu. Vzhledem k vysokému stupni negramotnosti španělských obyvatel až do druhé poloviny 19. století, kdy byla zavedena povinná školní docházka, byl vývoj tisku v prvních dvou letech své existence značně omezen, což bránilo i masovému rozvoji tisku jako tomu bylo např. v západoevropských a severoevropských zemích. Tisk byl navíc již od svých počátků určen zejména aristokracii a vzdělané vrstvě střední třídy (např. lékařům, právníkům, učitelům, duchovenstvu, atd.), což předurčovalo tematické zaměření prvních listů zejména na politiku, kulturu, umění a vědu. Ve 20. století, kdy již většina obyvatel uměla číst a psát a v zemi se začaly utvářet ekonomické podmínky pro rozvoj masového tisku ovšem díky politické nestabilitě země, kdy se střídala monarchie s diktaturou, diktatura s republikou a republika opět s diktaturou generála Franka, chyběly k rozvoji masového tisku založeného na principech demokracie zase podmínky politické. Propaganda a cenzura – to byly základní charakteristiky médií v období Frankovy diktatury, které trvalo necelé čtyři dekády. Když se španělský stát začal po smrti diktátora v roce 1975 formovat na demokracii, vévodila již mediální scéně audiovizuální média. To jsou v zásadě důvody, které vedly k vytvoření současné mediální krajiny, již charakterizují nízké náklady tisku, relativně nízká čtenost denního tisku a naopak vysoká míra sledovanosti televize a poslechovosti rádií. Od tohoto konceptu se odvíjí i sféra mediální legislativy. Zatímco v průběhu 18. a 19. století docházelo k neustálým změnám tiskových zákonů, se vznikem rozhlasu a televize byl význam tisku odsunut do pozadí a dodnes je ve Španělsku platný tiskový zákon z roku 1966, tedy z dob Frankovy diktatury. Ač byly ústavou z roku 1978 vymezeny demokratické principy, které zaručují svobodu projevu a svobodu tisku bez předchozí cenzury, je skutečně jakousi evropskou raritou podřizovat médium ve 21. století normám vzniklých v době diktatury. Naopak tomu však bylo u legislativních norem audiovizuálních médií. Ač v dobách diktatury sloužila stejně jako tisk výhradně propagandistickým účelům, již v prvních letech přechodu k demokracii byla přijata řada norem upravujících televizní i rozhlasové vysílání, včetně nařízení regulujících

koncentraci vlastnictví médií tak, aby byly zachovány demokratické principy a zaručena politická pluralita. Španělský mediální trh se na první pohled od mediálních trhů v ostatních evropských státech nijak výjimečně neodlišuje. Široká nabídka celostátního (např. *El País*, *El Mundo*, *ABC*) i regionálního (např. *La Voz Galicia*, *El Diario Vasco*) denního tisku jak se všeobecným zaměřením, tak s ekonomickou (např. *Expansión*) či sportovní (*Marca*, *As*) tematikou je stále velmi výnosným ekonomickým artiklem a téměř 40% španělské populace se věnuje četbě denního tisku. Jedním ze specifických rysů španělského trhu s tištěnými médii je absence denního senzačního tisku. Jeho roli do jisté míry splňují časopisy zaměřené na lidsky jímavé příběhy (tzv. „*revistas del corazón*“) či sportovní deníky. V případě televizního vysílání existuje stejně jako v jiných evropských zemích služba veřejnoprávního vysílání, již zajišťuje státem vlastněná skupina RTVE (která provozuje kromě televizního kanálu TVE také rozhlasovou stanici RNE) a soukromé televizní vysílání, na nějž má na celostátní úrovni licenci pět dalších operátorů. Na regionální úrovni pak probíhají veřejnoprávní vysílání sdružená ve federaci FORTA, jež patří a jež řídí jednotlivá autonomní společenství. Specifikem veřejnoprávní televize TVE v rámci Evropy je zavedení nového systému financování v roce 2010, které stanovilo, že provoz TVE bude zcela závislý na státních dotacích. Tím zaniká závislost státní televize na příjmech z reklamy, je tedy zcela vyloučena z konkurence se soukromými vysílateli, což má zaručovat kvalitu vysílání zaměřeného zejména na zpravodajství. Rozhlasovému vysílání vévodí soukromé stanice největšího španělského mediálního konglomerátu Prisa se svou všeobecně zaměřenou stanicí SER a hudební stanicí Los 40 Principales.

Domnívám se, že předkládaná diplomová práce by se mohla stát základem pro podrobnější výzkum jednotlivých oblastí španělských médií. Zvláště zajímavou by se v tomto případě jevila oblast vazeb vlastníků mediálních konglomerátů na jednotlivé politické aktéry či politické strany, na něž narážejí Hallin a Mancini. Věřím, že taková analýza by přispěla nejen k transparentnosti vztahů mezi politikou a médii ve španělském prostředí, ale i k vytvoření dalšího parametru pro srovnávání jednotlivých mediálních systémů v rámci Evropy.

Summary

The aim of the thesis was to describe the contemporary media landscape in Spain and refer to the main characteristics of Hallin and Mancini's Mediterranean model in the Spanish media system. The basis of the thesis was a historical analysis of particular media sectors with an emphasis on the 20th century by way of which I came to the conclusions which are in accordance with the polarized pluralist model. Due to the high level of illiteracy in Spain until the second half of the 19th century when compulsory school attendance was introduced, the development of the press in the first two centuries of its existence was considerably limited, which impeded mass press expansion to the extent which occurred in the Western or Northern European countries. When most people were already literate and the economic growth at the beginning of the twentieth century suggested the creation of conditions for mass press expansion, the political instability of the country under alternating periods of monarchy, dictatorship, republic, civil war and another almost forty-year dictatorship with extensive censorship and propaganda media instrumentalization, led to mass press expansion based on democratic principles being suppressed again. The time of transition to democracy after the dictator's death in 1975 was dominated by audiovisual media which explains the main characteristics of the contemporary media landscape in terms of low press circulation and a low degree of readership of dailies. The current overshadowed position of the press is also proved by the absence of new legislation; the press law of 1966 (even though currently in accordance with the Constitution of 1978, which guarantees freedom of speech and press) is still in force. A different tendency was apparent in the case of audiovisual media. Even though both radio and television served as instruments of propaganda during Franco's dictatorship, new legal regulations on radio and television broadcasting and television ownership concentration were passed within the first decade of transition. Even though the Spanish media landscape, (thanks to the vast range on offer from both national and regional dailies with both general and specialized information, a public and numerous private television channels and a public and many private radio stations), does not differ from other European landscapes at first glance, there are still many particularities which make the Spanish media market very unique within Europe.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Největší mediální skupiny ve Španělsku (podle typu média a publika)

Tabulka č. 2: Přehled všech celostátních deníků se všeobecným zaměřením

Tabulka č. 3: Přehled zdarma distribuovaných celostátních deníků

Tabulka č. 4: Přehled španělských sportovních deníků

Tabulka č. 5: Přehled španělských ekonomických deníků

Tabulka č. 6: Náklad časopisů podle tematického zaměření

Tabulka č. 7: Přehled celostátních televizních kanálů ve Španělsku

Tabulka č. 8: Přehled rádií se všeobecným zaměřením a celostátním pokrytím

Graf č. 1: Vývoj publika tištěných médií v letech 1997 - 2009

Graf č. 2: Počet čtenářů španělských deníků

Graf č. 3: Čtenáři (v %) denního tisku se všeobecným zaměřením v letech 2006 – 2009

Graf č. 4: Osm největších deníků podle nákladu a publika v roce 2009 (v tisících výtisků a tisících čtenářů)

Graf č. 5: Počet čtenářů španělských předních týdeníků

Graf č. 6: Počet čtenářů španělských předních měsíčníků

Graf č. 7: Vývoj sledovanosti televizního vysílání v letech 1993 – 2008

Graf č. 8: Procentuální podíl sledovanosti konkrétních televizních programů

Graf č. 9: Poslechovost rozhlasových stanic se všeobecným zaměřením

Graf č. 10: Poslechovost rozhlasových stanic s tematickým zaměřením

Použitá literatura

- AEDE. *Libro blanco de la prensa diaria* 2007. Madrid: AEDE, 2009.
- AIMC – Asociación para la investigación de medios de comunicación. *Resumen General. Febrero a noviembre de 2009*. Madrid: AIMC, 2009.
- ALMUIÑA FERNANDEZ, C. *La Prensa vallisoletana durante el siglo XIX (1808-1894)*. Valladolid, Diputación Provincial de Valladolid (Institución cultural Simancas), 1977.
- ÁLVAREZ-BUYLLA, S. El ‘Economista’ presenta su primer número. *LaSemana* [online]. , č. 438 [cit. 30. dubna 2011]. Dostupné z <http://www.lasemana.es/periodico/noticia.php?cod=14191>.
- AMÉRICA IBÉRICA. *Grupo* [online, cit. 22. března 2011]. Dostupné z <http://www.eai.es/quienes.html>.
- AMÉRICA IBÉRICA. *Nuestras revistas* [online, cit. 22. března 2011]. Dostupné z <http://www.eai.es/nrevistas.html>.
- ARANA PALACIOS, J. Más noticias sobre Ezequiel Endériz. *Príncipe de Viana* [online]. 1993, roč. 54, č. 199, s. 483 – 499 [cit. 5. února 2011]. Dostupné z <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=15974>.
- ARI - Asociación de Revistas de Información. *La Revista*. Madrid: ARI, 2011
- ARTOLA, M. *Los orígenes de la España Contemporánea*. Madrid: Instituto de Estudios Políticos, 1959.
- AYUSO PÉREZ, A. La Ilustración Española y Americana ante el Tercer Centenario del Quijote. In *Espéculo. Revista de estudios literarios*. 2007, č. 35. Universidad Complutense de Madrid.
- BEL MALLÉN, J. I. La libertad de expresión en los textos constitucionales españoles. *Documentación de las ciencias de la información* [online]. 1990, č. 13 [cit. 4. března 2011]. Dostupné z <http://revistas.ucm.es/inf/02104210/articulos/DCIN9090110023A.PDF>.
- BĚLIČ, O. – FORBELSKÝ, J. *Dějiny španělské literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
- BUSTAMANTE, E. *Radio y televisión en España*. Barcelona: Gedisa, 2006.
- BUSTAMANTE, E. TV and public service in Spain: a difficult encounter. In *Media, Culture & Society*, 1989; č. 11, s. 67 – 87, Sage.
- CANEL, M. J. El País, ABC y El Mundo: Tres manchetas, tres enfoques de las noticias. In *ZER*, 1999; č. 6., s. 99 – 119, Bilbao.
- CARRERAS SERRA, L. *Régimen jurídico de la información : periodistas y medios de comunicación*. Barcelona: Ariel, 1996.
- CASTRO de C. *Romantismo, Periodismo y Política. A Borrego*. Madrid: Editorial Tecnos, 1975.
- CRUSELLS, M. *Las Brigadas Internacionales en la pantalla*. Ciudad Real: Universidad de Castilla-La Mancha, 2001.

- D'AMICO, J. Arriba: La voz de un dictador. *Gazeta Hispánica de Madrid*. [online]. 2008, VI edición [cit. 5. března 2011]. Dostupné z http://cat.middlebury.edu/~gacetahispanica/trabajos/GHM6_Arriba_Damico.pdf.
- EL AGRONATUA ESPAÑOL. La prensa en España y la Guerra Civil: entre ruptura y propaganda (1936-1939). In *El Argonauta Español* [online]. 2009, č. 6. [cit. 27. února 2011]. Dostupné z: <http://argonauta.imageson.org/document124.html>.
- EL PAÍS. *Ediciones El País, S.L.* [online, cit. 6. března 2011]. Dostupné z <http://www.elpais.com/corporativos/elpais/elpais.html>.
- EL PAÍS. „*Importantes pérdidas*“ obligan a cerrar al diario sensacionalista ‘Claro’ [online]. Publikováno 7. srpna 1991. [cit. 15. dubna 2011]. Dostupné z http://www.elpais.com/articulo/sociedad/Importantes/perdidas/obligan/cerrar/diario/sensacionalista/Claro/meses/s/elpepisoc/19910807elpepisoc_9/Tes.
- EFE. *EFE Data* [online, cit. 9. března 2011]. Dostupné z <http://www.efe.com/empresas/producto.asp?opcion=8&seccion=85&idioma=ESPAÑOL>
- FAPE – Federación de Asociaciones de Periodistas de España. *Historia* [online, cit. 2. března 2011]. Dostupné z <http://www.fape.es/historia-de-la-fape.htm>.
- FAPE - Federación de Asociaciones de Periodistas de España. *Quiénes somos* [online, cit. 2. března 2011]. Dostupné z <http://www.fape.es/quienes-somos.htm>.
- FERNÁNDEZ, A; SANTANA, F. *Estado y medios de comunicación en la España democrática*. Madrid: Alianza, 2000.
- Fundación Orange. E-España. *Informe anual sobre el desarrollo de la Sociedad de la Información en España*. Madrid: Fundación Orange, 2009.
- GARCÍA AVILÉS, J. A. Spain and Portugal, Status of Media in. In Johnston, D. (ed.): *Encyclopedia of International Media and Communications*. New York: Columbia University, 2003.
- GALLEGO ANDRÉS, J. *Revolución y restauración, 1868-1931*, svazek 1. Madrid: Ediciones Rialp, 1982.
- GÓMEZ APARICIO, P. *Historia del Periodismo español, II.: De la revolución del septiembre al desastre colonial*. Madrid: Editoria Nacional, 1971.
- GÓMEZ APARICIO, P. *Historia del Periodismo español, III. De las guerras coloniales a la Dictadura*. Madrid: Editora Nacional, 1974.
- GÓMEZ REINO, E. *Aproximación histórica al Derecho de la Imprenta y de la Prensa en España (1480 – 1966)*. Madrid: 1977.
- GONZÁLEZ BORJAS, A. El fenómeno de la „ediciónalización“ y la prensa local. In *Ámbitos*, 1999 – 2000; č. 3-4, s. 87 – 97. Madrid.
- GONZÁLEZ-ESTEFANÍ, J. M. *Manual del tele-club*. Madrid: Ministerio de Información y Turismo, 1968.
- GONZÁLEZ RAMALLAL, M. El reflejo del deporte en los medios de comunicación en España. In *Revista Española de Sociología*, 2004; č. 4, s. 271 – 280. Madrid: Federación Española de Sociología.

- GONZÁLEZ RAMALLAL, M. La identidad contada: la información deportiva en torno a la selección española de fútbol. In *Universitas humanística*, 2008; č. 66, s. 219-238. Pontificia Universidad Javeriana.
- GRUPO G+J. *Quienes somos* [online, cit. 20. března 2011]. Dostupné z http://www.grupogyj.es/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=37&Itemid=84.
- GUNTHER, R. - MONTERO, J.R. - WERT, J.I. The Media and Politics in Spain: From Dictatorship to Democracy. In R. Gunther and A. Mughan, eds., *Democracy and the Media: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- HALLIN, D. – MANCINI, P. *Systémy médií v postmoderním světě*. Přel. Tomáš Trampota. Praha: Portál, 2008.
- HACHETTE FILIPACCHI. *En España – primer editor de revistas* [online, cit. 20. března 2011]. Dostupné z <http://www.hachette.es/espana/index.shtml>.
- HERVADA, J. - ZUMAQUERO, J. M. *Textos Constitucionales españoles 1808 – 1978*. Pamplona: Gunksa, 1980.
- HUMPHREYS, P. Subvenciones a la prensa en Europa. Una visión histórica. In *Telos: Cuadernos de comunicación e innovación*, 2008; č. 75. Madrid: Fundación Telefónica.
- CHALUPA, J. *Stručná historie států. Španělsko*. Praha: Libri, 2005.
- JIMÉNEZ, F. El caso MATEA: un escándalo político en un régimen autoritario. In *Historia y Política*, 2000; č. 04. Madrid: Universidad Complutense.
- JIRÁK, J. - KÖPPLOVÁ, B. *Masová média*. Praha: Portál, 2009.
- JONES, D. E. Medios de comunicación deportivos. La situación española en el contexto internacional. In *Telos: Cuadernos de comunicación e innovación*, 1994; č. 38, s. 101-108. Madrid: Fundación Telefónica.
- KIM SOON, JIN. *EFE: Spain's world news agency*. Connecticut: Greenwood Press, 1989.
- LA SEMANA. Óbito y ficha biográfica. *La Semana* [online], publikováno 21. února 2002; č. 244. [cit. 5. května 2011]. Dostupné z <http://www.lasemana.es/periodico/noticia.php?cod=2527>.
- LEMA, C. Aspectos jurídicos de la radiodifusión. In *Telos: Cuadernos de comunicación e innovación*, 1995; č. 42, s. 94 – 108. Madrid: Fundación Telefónica.
- LÓPEZ, X. La prensa local en España. Redescubrir el valor de la proximidad. In *Telos: Cuadernos de comunicación e innovación*, 2005; č. 63, s. 78 – 84. Madrid: Fundación Telefónica.
- LLORENS, C. Spain's Media Concentration Policy: A Patchwork Crucial to the Understanding of the Spanish Media System. *International Journal of Communication* [online]. 2010; č. 4, s. 844 – 864. [cit. 15. dubna 2011]. Dostupné z <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/viewFile/791/462>.

- LUKOR. *González Ferrarri se queja de que hay más emisoras piratas que legales y pide a las administraciones que actúen* [online]. 2009. [cit. 15. března 2011]. Dostupné z <http://www.lukor.com/not-por/0911/18120430.htm>.
- MARCUELLO BENEDICTO, J. I. La libertad de imprenta y su marco legal en España liberal. In *Ayer*, 1999; č. 34. Madrid: Marcial Pons.
- MÁRQUEZ, M. D. Abelardo de Carlos y „La Ilustración Española y Americana“. *Ámbitos*. [online]. 2005, č. 13-14, s. 185 – 209. [cit. 15. dubna 2011]. Dostupné z: <http://www-en.us.es/grehcco/ambitos13-14/11mbmarquez.pdf>.
- MARTÍN DE LA GUARDIA, R.: *Información y propaganda en la Prensa del Movimiento*. Valladolid: Universidad de Valladolid, 1994.
- MARTÍNEZ DE RIOJA, J. Breve historia de un éxito. *Expansión Veinte años de vida* [online, cit. 30. dubna 2011]. Dostupné z <http://www.expansion.com/especiales/20aniversario/introduccion/historia.html>
- MARTÍNEZ MARTÍN, J. A. *Historia de la edición en España, 1836-1936*. Madrid: Marcial Pons, 2001.
- MATEO, ROSARIO DE. Spain. In Kelly, M. – Mazzoleni, G. – McQuail, D. (eds.): *The Media in Europe. The Euromedia Handbook*, London: Sage, 2004. 224-236.
- McQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 1999.
- MIRANDA ENCINAS, J. M. *La prensa en la Guerra Civil: Toledo, 1936-1939*. Toledo: Diputación Provincial de Toledo, 2004.
- MONTERO RODRÍGUEZ, F. *Marketing de periódicos y revistas*. Madrid: Pirámide, 2005.
- MONTES FERNÁNDEZ, F. J. Historia de Televisión Española. In *Anuario Jurídico y Económico Escorialense*, 2006; č. XXXIX, s. 637 – 696. Madrid.
- MORALES, A. Press subsidies in Spain. In Fernández, A. et al. (eds.) *Press Subsidies in Europe*. Barcelona: Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, 2006.
- OJD – Oficina de Justificación de la Difusión. *Diarios*. [online]. 2010. [cit. 4. dubna 2011]. Dostupné z http://www.ojd.es/OJD/Portal/diarios_ojd/_4DOSpuiQo1Y_FOivPcLIIA.
- OJD – Oficina de Justificación de la Difusión. *Revistas*. [online]. 2010. [cit. 4. dubna 2011]. Dostupné z http://www.ojd.es/OJD/Portal/revistas_ojd/_4FSXCPOB28NUScGkdvbNIA.
- ORTEGA, F. - HUMANES, LUISA M. *Algo más que periodistas. Sociología de una profesión*. Barcelona: Ariel, 2000.
- PALBA.CZ. *Španělská občanská válka: českoslovenští interbrigadisté* [online]. Publikováno 28. února 2011 [cit. 4. května 2011]. Dostupné z <http://www.palba.cz/viewtopic.php?p=96251>.
- PÉREZ CUADRADO, P. La Evolución del Código Cromático de Las Portadas de ABC, 1936 – 1939. In *Revista Latina de Comunicación Social*, 2008; roč. 11, č. 063. Canarias.
- PIZARROSO QUINTERO, A. et al. *Historia de la prensa*. Madrid: Centro de Estudios Ramón Areces, 1994.

- PIZARROSO QUINTERO, A. Política informativa: información y propaganda (1939 – 1966). In ALVAREZ, J. T. (ed.): *Historia de los medios de comunicación en España. Periodismo, imagen y publicidad (1900 – 1990)*. Barcelona: Editorial Ariel, 1989.
- PLANETA. *Medios de comunicación* [online]. c2011. [cit 9. května 2011]. Dostupné z <http://www.planeta.es/es/ES/Default.htm>.
- PRISA. *Prisa, un grupo global* [online]. c2008. [cit. 9. května 2011]. Dostupné z <http://www.prisa.com/quienes-somos/>.
- RAMÓN CARRIÓN, M. Diarios gratuitos: los modernos refugios de la prensa popular en España. In *Prensa gratuita y calidad informativa*. Madrid: Ediciones FIEC, 2009.
- RAMOS ALTAMIRA, I. *La Guitarra Clásica en la revista Nuevo Mundo*. Madrid, 2007.
- RAMOS FERNÁNDEZ, L. F. *La ética de los periodistas*. Madrid, 1997.
- RBA. *Grupo RBA* [online]. c2009. [cit. 20. března 2011]. Dostupné z <http://www.rba.es/Grupo-RBA/>.
- REAL RODRÍGUEZ, E. Periodistas sin identidad profesional: puntualizaciones al proyecto para un futuro Estatuto. In *Ámbitos* [online]. 2006; č. 15, s. 333-361. [cit. 17. února 2011]. Dostupné z <http://grupo.us.es/grehcco/ambitos%2015/15real.pdf>.
- REIFOVÁ, I. & kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004.
- REIG, R. *Medios de comunicación y poder en España. Prensa, radio, televisión y mundo editorial*. Barcelona: Paidós, 1998.
- ROSA, R. Del. *Periodismo económico y financiero*. Madrid: Síntesis, 2004.
- SALAS, C. Reflexiones sobre el periodismo gratuito. In *Prensa gratuita y calidad informativa*. Madrid: Ediciones FIEC, 2009.
- SALLAVERÍA, R. - GÓMEZ BACEIREDO, B. Media landscape: Spain. *European Journalism Centre* [online]. 2010. [cit. 23. února 2011]. Dostupné z http://www.ejc.net/media_landscape/article/spain/.
- SANDERS, K. - CANEL, M. J. A scribbling tribe: Reporting political scandal in Britain and Spain. In *Journalism*, 2006, č. 7, s. 453 – 476.
- SEGADO FERNÁNDEZ, F. La libertad de Imprenta en Las Cortes de Cádiz. *Revista de Estudios Políticos* [online]. 2004, č. 124 [cit. 29. února 2011]. Dostupné z http://www.ahistcon.org/docs/ayer/AYER34_04.pdf.
- SEOANE, M. CRUZ – SAIZ, M. DOLORES. *Cuatro siglos de periodismo en España: de los avisos a los periódicos digitales*. Madrid: Alianza Editorial, 2007.
- SEOANE, M. CRUZ – SAIZ, M. DOLORES. *Historia del periodismo en España. 3. El siglo XX: 1896-1936*. Madrid: Alianza Editorial, 1996.
- SEOANE, M. CRUZ - SUEIRO, S. *Una historia de El País y del Grupo Prisa*. Barcelona: Plaza & Janés, 2004.
- SINOVA, J. *La gran mentira*. Barcelona: Editorial Planeta, 1983.

- SINOVA, J. Las ayudas del Estado a la Prensa. *Política y medios de comunicación* [online]. 1999. [cit. 24. února 2011]. Dostupné z http://www.fundacionfaes.org/record_file/filename/245/00287-09.pdf.
- SOBRAO, F. *Información y Derecho de Réplica*. Madrid: 1974.
- SOUBEYROUX, J. Niveles de alfabetización en España del siglo XVIII. Primeros resultados de una encuesta en curso. *Revista de Historia Moderna* [online]. 1985, č. 5, s. 159–72 [cit. 24. února 2011]. Dostupné z http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/5024/1/RHM_05_05.pdf.
- TAPIA LÓPEZ, A. *Antecedentes de la documentación periodística en España*. In Documentación de las ciencias de la información. 1995; č. 18. s. 233 – 244. Madrid: Universidad Complutense.
- UBIETO ARTETA, A. et al. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
- UNICA. *Líderes de la prensa diaria. 3er año movil 2010*. Madrid: UNICA, 2010.
- UZCANGA MEINECKE, F. *El Censor: un Quijote ilustrado a finales del siglo XVIII, introducción a El Censor*. Barcelona: Crítica, 2005.
- VALERA, J. Más ayudas, menos independencia para la prensa. In *Periodistas 21* [online]. Publikováno 25. ledna 2009. [cit. 24. března 2011]. Dostupné z: <http://periodistas21.blogspot.com/2009/01/ms-ayudas-menos-independencia-para-la.html>.
- VOCENTO. [online]. c2011. [cit. 9. května 2011]. Dostupné z <http://www.vocento.com/index.php>.
- WARD, D. *A mapping study of media concentration and ownership in ten European countries*. Hilversum (Netherlands): Commissariaat voor de Media, 2004. Dostupné z: <http://mediamonitor.nl/dsresource?objectid=435&type=org>.
- WARD & TRENT, et al. *The Cambridge History of English and American Literature. An Encyclopedia in Eighteen Volumes*. Vol. IX English (Ward & Waller, ed.): From Steele and Addison to Pope and Swift. New York: G.P. Putnam's Sons, 1907–21; New York: Bartleby.com, 2000. [cit. 9. května 2011]. Dostupné z www.bartleby.com/cambridge/.
- WERT, J. I. Los medios en España. Materiales para un debate. In *Fundación Ciudadanía y Valores* [online], 2009. Dostupné z http://www.funciva.org/uploads/ficheros_documentos/1260191255_jose_i_wert_los_medios_en_espana.pdf.
- YANES MESA, R. La complicada evolución de la libertad de prensa en España durante el siglo XX. Apuntes para su estudio. In *Espéculo. Revista de estudios literarios*. 2005, č. 30. Madrid: Universidad Complutense de Madrid.

Legislativa

- La Constitución Española de 1978 (Španělská ústava)
- Ley 14/1966, de 18 de marzo, de prensa e imprenta (Tiskový zákon)
- Ley 10/1988, de 3 de mayo, de Televisión Privada. (Zákon o soukromém televizním vysílání)